

Konfuciusz

BESZÉLGETÉSEK ÉS MONDÁSOK / Konfucius beszélgetései és mondásai

Fordította, bevezette és jegyzetekkel ellátta: Tókei Ferenc

Elektronikus kiadás: Terebess Ázsia E-Tár

KONFUCIUSZ BESZÉLGETÉSEI ÉS MONDÁSAI

Konfuciusz, aki a hagyományos számítás szerint i. e. 551-től 479-ig élt, maga valószínűleg semmit sem írt, tanításait csupán követői őrizték meg a Lun-jü (Beszélgetések és mondások) című könyvben. A Lun-jü tehát személyes tanításainak legmegbízhatóbb gyűjteménye, bár jelenlegi formájában ez a könyv is Han-kori, az i. sz. II. században élt Cseng Hüan állította össze három különböző szöveg alapján. Az egyik Lu-ból, Konfuciusz egykori hazájából származott, a másik a szomszédos C'i-ből (e valószínűleg későbbi hagyományanyag nyomait vélik felfedezni a XVI. fejezetben), a harmadik pedig egy, a Han-kor elején "felfedezett", állítólag Konfuciusz házából előkerült, ám valószínűleg Han-kori kompiláció volt. A mai szöveg fő forrása valószínűleg a Lu-beli szájhagyományokat tartalmazó, ugyancsak húsz fejezetes mű volt, amelynek létezéséről az i. e. I. századból is vannak adataink. Ennek a Lu-beli könyvnek ugyancsak nehéz lenne meghatározni a pontos keletkezési idejét. Általában azt tartják, hogy az i. e. IV. században, mintegy száz évvel a mesterhalála után írták le a tanítványok tanítványai. Richard Wilhelm abból a tényből, hogy az i. e. IV. század második felében élt Meng-ce tanításaiból összeállított Meng-ce című könyvben, amely egyébként gyakran idézi Konfuciusz mondásait, semmi bizonyítékot nem talál a Lun-jü létezésére, levonja azt a következtetést, hogy abban az időben ilyen könyv még nem létezett, s a Lun-jü keletkezését talán éppen az segítette elő, hogy a III. század elején Meng-ce tanítványai egy könyvben rögzítették mesterük beszélgetéseit és mondásait (Kungfutse, Gespräche. Jena 1921. XXXI). A Lun-jü-szövegkritika mind a mai napig igen gyenge lábon áll, annyit azonban bizonyosra vehetünk, hogy a szöveg alapján véve Csou-kori, s tekintve, hogy a Meng-ce-ben logikailag sokkal fejlettebb érvelést találunk, nemigen vonható kétségbe, hogy a húsz fejezet túlnyomó része korábbi, mint a Meng-ce. (További szövegkritikai megjegyzések az egyes fejezetek jegyzeteinek bevezetéseképpen olvashatók.)

Konfuciusz életéről többé-kevésbé megbízható értesüléseink jobbra csak a Lun-jü-ből vannak, mert később megszámlálhatatlan legenda fonódott alakja köré. Neve K'ung K'iu volt, bizalmasabb személyneve Csung-ni. Luban, egy Cou nevű városkában született, ahol akkor már idős apja hivatalnok volt. Apja korán meghalt, s ő anyjával meglehetősen szegénységben élhetett. Az i. e. VI. század utolsó éveiben valószínűleg hivatalt vállalt, alighanem a hatalmas Ki (Ki-szun) családnál. Később magas udvari méltósághoz jut, ám i. e. 492 táján - valószínűleg a Ki családdal való összeütközése miatt - lemond hivataláról és elhagyja hazáját. Szakadatlan vándorlásban telik élete, többször megfordul a kis Wei, Cs'en és Szung fejedelemségekben, míg végre idős korában - talán egy tanítványa, Ce-ju közbenjárása folytán - visszatérhet Lu-ba, ahol a fővárosban telepedik le, és megalapítja iskoláját, hogy hátralevő néhány évét már csak annak szentelje.

Ami ebből az elmosódó életrajzból tanainak megértéséhez fontos lehet, az szüntelen összeütközésbe kerülése az arisztokráciával. Ez első pillantásra annál meglepőbb, mert a Lun-jü tanúbizonyossága szerint Konfuciusz legfőbb törekvése: megőrizni a régiség szokásait, konzerválni a patriarchális család

berendezkedését, biztosítani az arisztokrácia "atyai" jogát a kizsákmányolásra. Vajon az történet csupán, hogy az arisztokrácia nem értette meg, mennyire az ő érdekeit védi Konfuciusz? Nézetünk szerint erről is szó van, de nem csak erről. Konfuciusz, akinek eszményképe Csou-kung, a félig-meddig legendás Nyugati Csou-dinasztia legendás bölcse, a Csou-ház hatalmát akarja visszaállítani. Luban, Csou-kung egykori fejedelemségében egyedül a fejedelem tarthat igényt uralkodói hatalomra, a "három nagy családnak" erre nincsen joga. Nem térhetünk most ki arra, hogy mennyire történeti a Nyugati Csou-dinasztia, de az a tény is, hogy Konfuciusz csaknem mindig a "három dinasztia" egyikeként, a mitikus Hia- és a félig-történeti Sang-Jin-dinasztiával együtt emlegeti, arról árulkodik, hogy a régi Csou-dinasztia hatalma korántsem volt akkora, mint a konfuciánus hagyomány állítja. Valójában kicsiny patriarchális királyság lehetett, amelyet felbomlasztott a népesség számának és a patriarchális arisztokrácia hatalmának természetes növekedése. A lényeges az, hogy Konfuciusz ennek a királyságnak az intézményeit állította példaképpül a korabeli fejedelmek elé, s ezzel némiképpen hatalmuk megszilárdítására, az arisztokrácia óvatos visszaszorítására ösztönözte őket. Nézetünk szerint e központosító törekvések ideológiai támogatására jött létre a Su king-, Si king- és Lun-jü-beli hagyomány a régi, különösen a Csou-házi királyok nagy hatalmáról és bölcsességéről. A hivatalnokság alsóbb rétegeiből jött Konfuciusz mélységesen konzervatív, de a kínai társadalomban mégis bizonyos haladást célzó tanításai valószínűleg mindaddig nem találtak kellő megértésre az arisztokrácia részéről, amíg ez utóbbi be nem látta, hogy pozícióit a központi hatalommal együttműködve biztosíthatja a legjobban.

A konfuciánus állameszmény: patriarchális családok állammá szervezett hálózata, azaz egy hatalmas patriarchális család, amelyben mindenkinek megvan a maga helye. Az arisztokráciával való súrlódás egyetlen pontja az a szerény kívánság, hogy az arisztokrácia is maradjon a maga helyén, ne törekedjék a fejedelmi hatalom megcsorbítására. Így a konfucianizmus a patriarchális arisztokrácia nyílt apológiája. Az, hogy a "nemes ember" (kün-ce) eszménye, mely a Lun-jü-ben legtöbbször az uralkodóra vagy főhivatalnokára vonatkozik, elsősorban nem születési, hanem erkölcsi nemességet jelent, csak látszólag van ellentétben a patriarchális arisztokrácia érdekeivel, mert valójában azt a felismerést foglalja magában, hogy az arisztokrácia hatalma csak akkor tartható fenn, ha minden tisztségviselő jó példát mutat alantasainak, jól választja meg alsóbb hivatalnokait, azaz (leszállva a moralizálás magaslatáról) az adórendszer egyetlen hivatalnokja sem lopja meg a többiét. A "nemes ember" tehát: olyan bölcs hivatalnok, aki felismeri, hogy a társadalom "rendje" s az ő pozíciója csak akkor van biztonságban, ha az égi rendeléstől megszabott helyén marad, az "igazságosság" erénye (ji) szerint él. Konfuciusz kormányzás-tana tehát közvetlenül a Hung-fan-ból ismert égi megbízatás elméletéhez kapcsolódik. Mondásai között több egymásnak ellentmondót találunk, s ez ellentmondások okát nem a Lun-jü szövegének sokrétűségében, hanem a patriarchális állam és ideológiája belső ellentmondásosságában kell keresnünk. A patriarchalizmus és a központi hatalom közti ellentmondás feloldására hivatott a közép, a mértéktartás, a szerénység, a helyén-maradás gondolata.

Konfuciusz nemegyszer igyekszik szavait úgy fogalmazni, hogy a fejedelem-alattvaló és az atya-fiú viszony, tehát az állami és a családi viszonyok közül egyiket se hangsúlyozza túl a másik rovására. Mégis, már a Lun-jü-ben háttérbe szorul a központi hatalom érdeke, s eluralkodik a patriarchális viszonyok apológiája. A sokat emlegetett "emberség" (zsen) kategóriája, Konfuciusz etikájának ez a "tökéletes erénye", legfőbb erkölcsi normája végül is úgy áll előttünk, mint a családi viszonyok harmóniájának eszménye. S tekintve hogy az ókori Kína társadalmának legfőbb pillére a patriarchális család volt, nyilvánvaló, hogy a konfuciánus "emberség" követelménye nagyon távol van az igazi humanizmustól.

Konfuciusz etikájában ahhoz, hogy valaki "nemes emberré" legyen, mindig be kell tartania a szertartási előírásokat (li), és gyakorolnia kell a zenét (jo). Lubeli iskolájában a mester elsősorban a Su king és a Si king tanításával foglalkozott, tehát szertartási táncok szöveggönyveit és verseit tanította. Iskolája afféle hivatalnok-képző iskola volt, de a képzés nem lehetett gazdasági-gyakorlati; inkább szertartás-vezetők nevelődtek benne. A konfuciánus iskola neve, a zsu szó nem véletlenül jelent eredetileg szertartás-vezetőt, ritualistát. Konfuciusz filozófiája ezért akár vallásfilozófiának is nevezhető, hiába hárította el magától a mester, hogy metafizikai kérdésekkel foglalkozzék.

A Lun-jü-nek azonban óriási szerepe volt a kínai filozófia történetében. Ezért is, de anyagának ellentmondásosságából fakadó sok termékeny gondolata miatt is, melyek közül különösen érdekes a közép és a mérték dialektikus kategóriáinak felfedezése, teljes egészében közöljük.

Tőkei Ferenc

BESZÉLGETÉSEK ÉS MONDÁSOK

LUN-JÜ

I.

1.

A mester mondotta: "aki tanul és a tanultakat állandóan gyakorolja is, vajon nem lehet-e megelégedett? Akinek messzi földről jött barátja akad, vajon nem örülhet-e? Akiben nem él harag amiatt, hogy az emberek nem ismerik, vajon nem nemes ember-e (kün-ce)?"

2.

Ju mester(1) mondotta: "Ami az embereket illeti, nagyon kevesen vannak olyanok, akik szülőtisztelők (hiao) és testvérszeretők (ti) ugyan, de a feljebbvalókkal (sang) mégis ellenkezni szeretnének. Olyan ember pedig, aki a feljebbvalókkal ellenkezni nem szeret, de zavargásokat (luan) támasztani igen, egyáltalában nincsen. A nemes (kün-ce) gondosan ügyel a dolgok alapjára (pen). Ha az alap áll, akkor megéled az erény (tao). Márpedig a szülők tisztelete (hiao) és a testvériesség (ti) az emberség (zsen) alapja."

3.

A mester mondotta: "A ravasz beszéd s a tetteltett külső ritkán párosul az emberséggel (zsen)."

4.

Cen-ce(2) mondotta: "Én naponta három szempontból vizsgálom meg önmagamat. Hogy vajon mások szolgálatában igyekeztél hűséges voltam-e, hogy vajon a barátaimmal való kapcsolatomban őszinte voltam-e (szin), és hogy a hagyományt, amelyet tanultam, vajon alkalmaztam-e?"

5.

A mester mondotta: "Aki ezer hadiszekeret kiállító fejedelemséget kormányoz, az gondosan ügyeljen a szolgálatokra és legyen szavahihető (szin), mérsékelje

a kiadásait (jung) és szeresse az embereit, s a népet (min) csak alkalmas időben (si) vegye igénybe".

6.

A mester mondotta: "A fiatal ember otthon tisztelje a szüleit (hiao), házon kívül tisztelje az idősebbeket (ti), legyen figyelmes és szavahihető, szeresse a sokaságot (csung), de bizalmas viszonyban legyen az emberségesekkel (zsen). Ha így cselekszik, és még marad ereje, akkor azt tudományokra és elméjének ékesítésére (hio wen) fordíthatja."

7.

Ce-hia(3) mondotta: "Ha valaki a külső szépség helyett a bölcséket (hien) követi, szülei szolgálatában emészti fel minden erejét, fejedelmét szolgálja egész lényével, barátaival való kapcsolatában szavai megbízhatóak, akkor arra mondhatja akárki, hogy műveletlen, én mégis biztosan műveltnek (hio) fogom nevezni."

8.

A mester mondotta: "Ha a nemes ember (kün-ce) nem komoly, akkor nincs is tekintélye, és amit tanul, az nem erősödik meg benne. A legtöbbre a hűséget és szavahihetőséget kell becsülni, nem szabad olyanokkal barátkozni, akik nem érnek annyit, mint mi, és ha hibázunk, nem szabad félni attól, hogy kijavítsuk."

9.

Ceng-ce mondotta: "Ha ügyelsz a végtisztességre s áldozol az elköltözötteknek, akkor a nép erénye (tö) ismét virágozni fog."

10.

Ce-k'in(4) azt kérdezte Ce-kung-tól(5): "Ha mesterünk megérkezik valamely fejedelemségbe (pang), természetesen meg akarja ismerni a kormányzás dolgait. Mármost neki kell-e feltenni a kérdéseket, vagy őhöz járulnak azokkal?" Ce-kung így felelt: "Mesterünk maga érdemli azt ki a kedvességével, egyenességével, tekintélyével, szerénységével és tiszteletteltségével. Mesterünk is felteszi a kérdéseket, de mennyire másképp, mint ahogy az emberek meg szoktak kérdezni ilyesmit!"

11.

A mester mondotta: "Amíg az apa él, figyelni kell az akaratát. Ha az apa meghalt, a tetteit kell megnézni. Ha három évig nem térünk le az apa útjáról, akkor beszélhetünk fiúi szeretetről (hiao)."

12.

Ju-ce mondotta: "A szertartások alkalmazásában az egyetértés és összhang nagyon fontos dolog. Ezért olyan ragyogó a régi királyok útja (tao); kicsi és nagy előírásaik mind ebből fakadtak. Amit azonban nem szabad tenni: ismerni az egyetértés fontosságát és jó egyetértésben lenni, ám a szertartások előírásaival meg nem törődni - hát ezt éppenséggel nem szabad tenni."

13.

Ju-ce mondotta: "Hogy a szavahihetőség megközelítse az igazságosságot (ji), szavainkat tettekre kell váltani. Hogy a tisztelet tudás megközelítse a szertartások szerint valót (li), távol kell tartanunk minden szégyenletest és becstelent. Hogy soha el ne veszítsd a bizalmas barátodat (c'in), ahhoz neki urához [hozzád] méltónak kell lennie."

14.

A mester mondotta: "Ha a nemes ember étkezésében nem keresi a jóllakottságot, lakozásában nem keresi a kényelmet, gondos a szolgálataiban, körültekintő a beszédében, megkeresi az erényeseket (tao) és azokhoz igazítja magát, akkor elmondhatjuk róla, hogy szereti a tanulást."

15.

Ce-kung megkérdezte: "Lehetséges-e az, hogy a szegény ne hízelegjen, és a gazdag ne legyen gőgös?" A mester azt felelte: "Lehetséges. De még jobb, ha a szegény megelégedett, a gazdag pedig szereti a szertartásokat." - Ce-kung így szólt: "A Dalok Könyve azt mondja: "Mintha vágva, mintha csiszolva, mintha vésvé, mintha fényesítve lenne."(6) Vajon nem éppen ezt jelentik e szavak?" A mester így felelt: "Sze-vel [Ce-kung-gal] most már lehet beszélni a Dalok Könyvéről. Válaszomra rögtön megértette (az idézett szavakat)."

16.

A mester mondotta: "Sose búsuljatok, hogy az emberek nem ismernek benneteket; azon búsuljatok, hogy ti nem ismeritek az embereket."

II.

1.

A mester mondotta: "Aki erényével (tö) gyakorolja a kormányzást, az olyan, akár az északi sarkcsillag, amely mozdulatlanul a helyén marad, bár minden csillag mozog körülötte."

2.

A mester mondotta: "A Dalok Könyvének háromszáz verse van, de egyetlen sora tartalmazza valamennyit, és ez: "Gondolataidban ne legyen hitványság"(7)"

3.

A mester mondotta: "Ha a népet rendeletekkel kormányozzák és büntetésekkel tartják féken, akkor ki fogja játszani (a büntetést), de a szegényt nem fogja ismerni. Ha az erénnyel (tö) kormányozzák és a szertartásokkal tartják féken, akkor ismerni fogja a szegényt és mindig egyenes lesz."

4.

A mester mondotta: "Amikor tizenöt éves voltam, a tanulás foglalt el, amikor harminc, már szilárdan álltam; amikor negyven, nem tévelyegtem többé; amikor ötven, megértettem az Ég parancsát (t'ien ming); amikor hatvan, fülem kifinomodott; és amikor hetven lettem,(8) már követhettem szívem kívánságát, mégsem hágtam át semmi előírást."

5.

Meng Ji-ce(9) megkérdezte, mi a fiúi szeretet (hiao). A mester azt felelte: "Nem lázadozni." Fan Cs'e-nek,(10) aki a kocsiját vezette, a mester azt mondta erről: "Meng-szun(11) megkérdezte tőlem, mi a fiúi szeretet, én pedig azt feleltem: 'Nem lázadozni.'" Fan Cs'e ekkor megkérdezte: "Mit jelent ez?" A mester pedig mondotta: "Életükben szolgálj szüleidet a szertartások szerint, halálukban temesd el őket a szertartások szerint és áldozz nekik a szertartások szerint."

6.

Meng Wu-po(12) megkérdezte, mi a fiúi szeretet, és a mester mondotta: "A szülőknek egyedül attól kelljen tartaniuk, hogy (fiúk) megbetegszik."

7.

Ce-ju(13) megkérdezte, mi a fiúi szeretet, és a mester mondotta: "Manapság úgy vélik, hogy a fiúi szeretet csupán a szülők ellátása. Pedig a legszükségesebbekkel még a kutyákat és lovakat is ellátják. Ha hiányzik a kellő tisztelet, van-e akkor különbség a kettő között?"

8.

Ce-hia megkérdezte, mi a fiúi szeretet, és a mester mondotta: "A tetszetős külsőből nehéz (ítélni). Ha a szolgálatban az öcs vagy fiú segíti (bátyja vagy apja) fáradozását, vagy ha bora és étele van, azzal jól tartja a korábban születetteket; az talán már a fiúi szeretet lenne?"

9.

A mester mondotta: "Hui-val(14) beszélgettem egy álló napon át, és ő semmi ellenvetést nem tett, mintha csak ostoba volna. Amikor azonban visszavonult, megvizsgáltam a magatartását, s az bizony megfelelt (az én tanításaimnak). Hui egyáltalában nem ostoba!"

10.

A mester mondotta: "Ha megvizsgáljuk egy ember cselekedeteit, ha megállapítjuk tetteinek okait, és ha megtudjuk, mi teszi megelégedetté, akkor vajon el tud-e rejtőzni előlünk, el tudja-e rejteni (igazi lényét)?"

11.

A mester mondotta: "Csak aki a régit ápolgatva ismeri meg az újat, csak az lehet mások tanítójává."

12.

A mester mondotta: "A nemes ember nem használati tárgy."

13.

Ce-kung megkérdezte, ki a nemes ember, és a mester mondotta: "(A nemes) cselekszik, mielőtt beszél, és azután tetteinek megfelelően (tanít)."

14.

A mester mondotta: "A nemes (kün-ce) egyetemes (csou) és nem részrehajló; a kis ember (sziao-zsen) részrehajló és nem egyetemes."

15.

A mester mondotta: "Tanulni és nem gondolkodni: hiábavaló fáradság; gondolkodni és nem tanulni pedig: veszedelmes."

16.

A mester mondotta: "A régiekétől eltérő tanokhoz igazodni nagyon ártalmas dolog."

17.

A mester mondotta: "Ju [Ce-lu],(15) megtanítalak-e arra, mi az igazi tudás? A tudotról tudni, hogy tudjuk; a nem tudotról pedig tudni, hogy nem tudjuk: ez az igazi tudás."

18.

Ce-csang(16) tanult, hogy hivatali jövedelemhez jusson (lu). A mester azt mondta neki: "Hallgass meg sok mindent és tedd félre a kétségeseket, a megmaradtat pedig óvatosan mondd el másoknak, s akkor keveset fognak szidalmazni. Láss meg sok mindent és tedd félre a veszélyeseket, a megmaradtat pedig óvatosan cselekedd, s akkor keveset kell majd megbánnod. Ha szavaid kevés szidalmat vonnak rád, tetteidből pedig keveset kel megbánnod, akkor a hivatali jövedelmet máris megszerezheted."

19.

Ai fejedelem(17) kérdezősködött mondván: "Mit kell tennem ahhoz, hogy a nép engedelmes legyen?" K'ung-ce felelte neki mondván: "Ha felemeled az egyeneseket és eltávolítod a görbéket, akkor a nép engedelmeskedik. De ha felemeled a görbéket és eltávolítod az egyeneseket, a nép nem engedelmeskedik."

20.

Ki K'ang-ce(18) megkérdezte, mit kell tenni ahhoz, hogy a nép tisztelettudó, hűséges és erényeiben buzgó legyen. A mester így szólt: "Közeledj hozzá komolysággal, s tisztelettudó lesz; légy szülőtisztelő (hiao) és kegyes (c'e), akkor hűséges lesz hozzád; emeld fel a jókat (san) és tanítsd a tökéletleneket (pu-neng), akkor buzgó lesz erényeiben."

21.

Valaki K'ung-ce-vel beszélgetvén megkérdezte: "Mester, miért nem tevékenykedel a kormányzásban?" A mester így felelt: "Az Írások Könyve azt mondja-e a fiúi szeretetről: "Légy szülőtisztelő, légy szeretetre méltó a fivéridek iránt, s terjesszed el (ezeket az erényeket) mindenütt, ahol kormányzol?"(19) Íme, ez is a kormányzásban való tevékenykedés, miért kellene hát (közvetlenül) a kormányzásban tevékenykednem?"

22.

A mester mondotta: "Nem értem, hogyan is lehetne valamire való az olyan ember, aki nem szavahihető. Mert mit is lehet kezdeni azzal a nagy kocsival, amelyen nincsen járom, vagy azzal a kis kocsival, amelynek nincsen járomrögzítője?"

23.

Ce-csang megkérdezte, mit lehet tudni a tíz (következő) nemzedékről. A mester így felelt: "A Jín-dinasztia átvette a Hia-dinasztia szertartásait, és amit elhagyott belőlük, vagy amit hozzájut tett, azt könnyen megismerhetjük. A Csou-ház átvette a Jín-ház szertartásait, és amit elhagyott belőlük, vagy amit hozzájuk tett, azt könnyen megismerhetjük. Így a Csou-házat folytató akár száz nemzedékről is tudhatunk valamit."

24.

A mester mondotta: "Aki a nem-hozzá tartozója lelkének áldozik, az hízelgő. Aki látja, mi az igazságosság (ji), mégsem cselekszi, abból hiányzik a bátorság."

III.

1.

K'ung-ce azt mondta a Ki-család fejről, akinek az udvarában nyolc sorban táncoltak a táncosok (az ünnepeken)(20), hogy ha ezt megengedheti magának, akkor ugyan mit nem engedhetne meg magának.

2.

A "három család",(21) miközben (áldozat végeztével) eltávolították az áldozati edényeket, előadatta a Jung éneket.(22) A mester azt mondta erről: "'A segédkezők a fejedelmek, s az Ég Fia méltóságos' - hogyan énekelhették ezt a 'három család' csarnokában?"

3.

A mester mondotta: "Az olyan ember, kiből hiányzik az emberség (zsen), hogyan tud a szertartásoknak eleget tenni? Az olyan ember, kiből hiányzik az emberség, mit is tud kezdeni a muzsikával?"

4.

Lin Fang(23) arról kérdezősködött, hogy a szertartások dolgában mi az alapvető (pen). A mester így felelt: "Bizony nagy kérdés ez! Az (ünnepi)

szertartásokban a túlzásoknál jobb a mérséklet; a gyászolásban pedig a pontosságnál jobb az őszinte bánat."

5.

A mester mondotta: "A keleti és északi barbároknek van fejedelmük, a mi országainknak (csu hia) azonban nincsen."(24)

6.

A Ki-család feje áldozatot mutatott be a T'ai hegynek.(25) A mester Zsan Ju-val(26) beszélgetve azt mondta erről: "Nem tudod ettől őt megmenteni?" Az így felelt: "Nem tudom." Mire a mester így szólt: "Ó, hát azt mondtad ezzel, hogy a T'ai hegy (szellemei) nem érnek fel Lin Fang-gal?"(27)

7.

A mester mondotta: "A nemes ember sohasem vetélkedik. Vagy a nyilazáskor vetélkednie kell? Szerényen üdvözli (ellenfeleit) és felmegy a helyére, leszállván pedig ő issza ki (a veszteség poharát). Még a vetélkedésben is nemes ember marad."

8.

Ce-hia kérdezősködött mondván: "'Ravaszkás mosolya milyen kedves! Szeme milyen szép fekete-fehér!(28) A fehér alapon milyen szép színek!' - mit jelentenek vajon ezek a szavak?" A mester így felelt: "A színeket fehér alpra kell festeni." (Ce-hia) tovább kérdezte: "Tehát a szertartások csak utóbb következnek?" A mester pedig azt mondta: "Sang [Ce-hia], te megértettél engem. Most már lehet veled beszélni a Dalok Könyvéről."

9.

A mester mondotta: "A Hia-dinasztia szertartásait én el tudom mondani, de K'i nem nyújt elegendő bizonyítékot. A Jin-dinasztia szertartásait én el tudom mondani, de Szung nem nyújt elegendő bizonyítékot. Az írásos emlékek nem elegendők, ez a (bizonyosság hiányának) oka. Ha elegendők lennének, én is bizonyítani tudnám (szavaimat)."(29)

10.

A mester mondotta: "A nagy ti-áldozatok(30) alkalmával azt, ami a (szertartási italok) kiöntése után következik, én még nézni sem kívánom."

11.

Valaki a nagy ti-áldozat értelméről kérdezősködött. A mester így felelt: "Nem tudom. Aki tudná, mit jelent, annak az égalatti kormányzása is csak annyi volna, mint ide belenézni!" - és a tenyerébe mutatott.

12.

Áldozván őseinek, mintha csak jelen lennének, és áldozván a szellemeknek, mintha csak jelen lennének, a mester azt mondotta: "Ha nem személyesen mutatom be az áldozatot, akkor mintha nem is áldoznék neki."

13.

Wang-szun Kia(31) megkérdezte mondván: "Mit jelent az a mondás, hogy jobb a tűzhely (istenének) kedveskedni, mint a délnyugati saroknak?" A mester így felelt: "Ez helytelen, (mert) aki bűnt követ el az Éggel szemben, azért nem lesz, aki közbenjárjon."(32)

14.

A mester mondotta: "A Csou-ház a két (megelőző) dinasztiát vette figyelembe, s milyen pompások voltak a törvényei! Én a Csou-házat követem."(33)

15.

Amikor a mester belépett a nagytemplomba (t'ai-miao),(34) minden dologról kérdezősködött. Valaki így szólt: "Ki mondhatná, hogy a Cou-beli ember fia(35) ismeri a szertartásokat? Hiszen belépve a nagytemplomba minden dologról kérdezősködik." A mester meghallotta ezt és így felelt: "Éppen ezzel (cselekszem) a szertartások szerint."

16.

A mester mondotta: "A nyilazáskor nem a bőr (átszakítása a céltáblán) a legfőbb dolog, mert hiszen az emberek ereje nem egyenlő. Éppen ez a régiek útja."

17.

Ce-kung el akarta venni a hónap elsejének kihirdetésével kapcsolatos juháldozatokat. A mester így szólt hozzá: "Sze [Ce-kung], te szereted a juhokat, én azonban a szertartásokat szeretem."

18.

A mester mondotta: "Ha valaki fejedelme szolgálatában maradék nélkül eleget tesz a szertartásoknak, akkor az emberek hízelgőnek tartják."

19.

Ting fejedelem(36) megkérdezte, hogyan kell a fejedelemnek az alattvalóit (cs'en) foglalkoztatnia, s hogyan kell az alattvalónak fejedelmét szolgálnia. K'ung-ce felelte neki mondván: "A fejedelem alattvalóit a szertartásokkal foglalkoztassa, az alattvaló pedig fejedelmét hűséggel szolgálja."

20.

A mester mondotta: "A Kuan-c'ü (dal)(37) örömteli, de nem kicsapongó; fájdalmas, de nem búskomor."

21.

Ai fejedelem kérdezősködött Cai Wo-tól(38) a föld szellemének emelt oltárok felől, Cai Wo pedig felelte neki mondván: "A Hia-uralkodók fenýőket, a Jin-háziak ciprusokat, a Csou-k pedig gesztenyét ültettek oda, hogy a népben félelmet és rettegést keltsenek." Amikor a mester meghallotta ezt, így szólt: "Bevégzett dolgokról nem érdemes beszélni, megtörtént dolgokat nem érdemes kifogásolni, elmúlt dolgokat nem érdemes szidalmazni."(39)

22.

A mester mondotta: "Kuan Csung(40) nagyon kicsiny képességű ember volt!" Valaki azt kérdezte: "Mértéktartó ember volt Kuan Csung?" (A mester) így felelt: "A Kuan család feje [Kuan Csung] emeltette a Szan-kui (tornyot), s hivatalnokai közül egynek sem volt kétféle dolga, hogyan lett volna tehát mértéktartó?" A kérdezősködő így folytatta: "Nos, akkor Kuan Csung, ugye ismerte a szertartásokat?" (A mester) így felelt: "Az országok fejedelmei (pang-kün) védőfalat emelt a kapujuk elé; nos, a Kuan család feje is védőfalat emelt a kapuja elé. Az országok fejedelmei, amikor ketten baráti találkozóra jöttek össze, kis asztalkára tették a felfordított serlegüket; nos, a Kuan család feje ugyanilyen kis asztalkát használt. Ha a Kuan család feje ismerte a szertartásokat, akkor ki az, aki nem ismeri őket?"

23.

A mester Lu fejedelemség Nagy Zenemesterét tanítván azt mondotta: "A muzsikát könnyű megismerni. A (zenemű) kezdetekor egyszerre szólalnak meg a különböző hangok, az előrehaladás folyamán ezek harmóniába olvadnak, ragyogó tisztán és törések nélkül (zengenek), egészen a befejezésig."

24.

A Ji-beli(41) határfelügyelő (feng-zsen) arra kérte (a mestert), hogy megjelenhessék előtte, mondván: "Valahányszor nemes ember érkezett hozzánk, mindig megengedte nekem, hogy meglátogassam." A mester követői bevezették, az ember pedig távozáskor azt mondotta: "Tanítványok, miért búsultok azon, hogy (mesteretek) elvesztette a hivatalát? Az égalattiból régóta kiveszett már az erény (tao); mesteretek azonban az Ég fa harangverője (a nép összehívására)."

25.

A mester mondotta a Sao-tánról, hogy az tökéletesen szép és tökéletesen jó (san) is; a Wu-tánról pedig azt mondotta, hogy tökéletesen szép ugyan, de nem egészen jó.(42)

26.

A mester mondotta: "Hogyan is nézhetném, hogy vannak, akik magasan állnak, de méltatlan a szívük; végzik a szertartásokat, de hiányzik belőlük a tisztelet, meggyászolják (szüleiket), de nem érznek fájdalmat!"

IV.

1.

A mester mondotta: "A szomszédság embersége (zsen) nagyon értékes dolog. Aki lakóhelyet választván nem emberségesek között telepszik meg, az nem okos ember."

2.

A mester mondotta: "Aki nem emberséges, az nem tud sokáig szükségben élni, és nem tud hosszú ideig jólétben élni. Aki pedig emberséges, az csak az emberségben nyugszik meg, és aki bölcs, csak az emberséget tartja értékesnek."

3.

A mester mondotta: "Csak aki emberséges, csak az tudja igazán szeretni és gyűlölni az embereket."

4.

A mester mondotta: "Aki igazán az emberségre törekszik, az nem tesz semmi gonoszságot."

5.

A mester mondotta: "Gazdagság és előkelőség - ezt kívánják az emberek. De ha nem a helyes úton (tao) jutnál hozzá, nem szabad élned vele. Szegénység és alacsony sor - ezt nem szeretik az emberek. De ha a helyes úton lenne osztályrészed, ne tartsd távol magadtól. Az a nemes (kün-ce), aki elveti magától az emberséget, szerezheth-e hírnevet magának? A nemes még az étkezés idejében sem vét soha az emberség ellen. S ilyennek kell maradnia akkor is, ha veszélybe kerül, akkor is, ha nagy zavarba jut."

6.

A mester mondotta: "Nem találkoztam még olyan emberrel, aki az emberséget (zsen) igazán szerette, a nem-emberséget (pu-zsen) pedig igazán gyűlölte volna. Aki szereti az emberséget, az semmit sem tarthat többre nála. Aki gyűlöli a nem-emberséget, az maga gyakorolja az emberséget, és semmi nem-emberségesnek nem engedi meg, hogy a személyét érintse. De vajon lehetséges-e, hogy valaki egész napon át minden erejével az emberséget gyakorolja? Én még nem találkoztam olyannal, akinek az erejéből ne futotta volna erre. Lehetséges, hogy előfordul ilyesmi, én azonban még sohasem láttam."

7.

A mester mondotta: "Az emberek hibái mindig megfelelnek annak a körnek (tang), amelybe tartoznak. Ha megnézem valakinek a hibáit, abból megtudom, emberséges-e."

8.

A mester mondotta: "Aki reggel meghallgatta az igazságot (tao), az este akár meg is halhat."

9.

A mester mondotta: "Az az írástudó (si), aki ugyan az igazságra (tao) törekszik, de szégyenli rossz ruháját és rossz életét, az még nem méltó rá, hogy eszmét cseréljek vele."

10.

A mester mondotta: "Az égalatti kormányzásában a nemes ember semmit sem helyesel és semmit sem tagad meg oktalanul; mindig az igazságosság (ji) a mértéke."

11.

A mester mondotta: "A nemes mindig az erényre (tö) gondol, a kis ember pedig a földre [földi dolgokra]. A nemes mindig a törvényekre gondol, a kis ember pedig a kegyekre."

12.

A mester mondotta: "Aki minden cselekedetével a hasznot hajhássza, arra sokan megharagszanak."

13.

A mester mondotta: "Azt, aki országát a szertartásokkal (li zsang) tudja kormányozni, ugyan mi baj érhetné? Az pedig, aki országát nem tudja a szertartásokkal kormányozni, ugyan mit is kezd a szertartásokkal?"

14.

A mester mondotta: "Ne keseregj azon, hogy nincsen hivatalod, inkább azon aggódj, hogy érdemes légy reá. Ne keseregj azon, hogy senki sem ismer, keressd inkább, hogy a hírnévre méltó légy."

15.

A mester mondotta:(43) "Sen [Ceng-ce], nekem egyetlen alapelvem (tao) van, mely mindent magában foglal." Ceng-ce azt felelte: "Igen." Amikor a mester visszavonult, a többi tanítvány megkérdezte (Ceng-ce-t) mondván: "Mire vonatkoztak a szavai?" Ceng-ce így válaszolt: "Mesterünknek ez az alapelve: legyünk hűségesek feljebbvalóinkhoz s igazságosak másokhoz; és semmi több."

16.

A mester mondotta: "A nemes ember az igazságossághoz (ji) ért jól, a kis ember pedig a haszonleséshez (li)."

17.

A mester mondotta: "Ha kiváló embert (hien) láatsz, arra gondoldj, hogy egyenlő légy vele. Ha pedig nem kiválót (pu-hien) láatsz, fordulj bensődbe és vizsgálj meg magadat."

18.

A mester mondotta: "Szüleidet szolgálván hibáikra szelíden figyelmeztess őket. Ha látod, hogy semmiképpen nem akarnak rád hallgatni, akkor kettőzd meg tiszteletedet anélkül, hogy visszavonnád (tanácsodat). Még ha ők rosszul bánnak is veled, nem szabad zúgolódnunk ellenük."

19.

A mester mondotta: "Ha szüleid még élnek, nem szabad messzire utaznod. Ha mégis utaznod kell, meghatározott útirányod legyen."

20.

A mester mondotta: "Ha három évig nem térünk le az apa útjáról, akkor beszélhetünk fiúi szeretetről (hiao)."

21.

A mester mondotta: "Szüleid éveiről sohasem szabad megfélekedned; egyrészt örülnöd kell nekik, másrészt aggódnod miattuk."

22.

A mester mondotta: "Ha a régiek nem mondtak ki valamit szavakban, azért tettek, mert szégyellték volna, hogy tetteik nem érik utol azokat."

23.

A mester mondotta: "Igen kevesen lehetnek olyanok, akik mérséklettel élve is eltévedtek volna."

24.

A mester mondotta: "A nemes ember lassú akar lenni a szavaiban, de fürge a tetteiben."

25.

A mester mondotta: "Az erény nem maradhat egyedül, biztosan társra talál."

26.

Ce-ju mondotta: "Aki fejedelmét szolgálva sokszor ismétli (tanácsait), kegyvesztetté lesz. Ha barátok között sok (a szemrehányás), akkor (a barátság) messze távolodik."

V.

1.

A mester Kung-je Cs'ang-ról(44) azt mondotta, hogy nyugodtan hozzáadhatja (bárki) a lányát, mert ha béklyókban van is, semmi bűnt nem követett el. És hozzá is adta feleségül a lányát. Nan Jung-ról(45) azt mondotta a mester, hogy ha az országban (pang) rend (tao) van, neki mindig van hivatala, ha pedig az

országban nincs rend, mindig elkerüli a büntetést és halált. Ezért hozzá is adta feleségül bátyjának a lányát.

2.

A mester azt mondta Ce-cien-ről:(46) "Milyen nemes ember! De ha Lu fejedelemségben egyetlen nemes ember sem lett volna, honnan vette volna (erényeit)?"

3.

Ce-kung megkérdezte mondván: "Hogyan vélekedel Sze-ről [rólam]?" A mester így felelt: "Te egy edény vagy." "Miféle edény? - kérdezte (Ce-kung). "Ékkövel díszes áldozati edény" - felelte (a mester).(47)

4.

Valaki azt mondta: "Jung [Zsan Jung](48) igazán emberséges, de ügyetlen a beszédben." A mester így szólt: "Ugyan mire használná az ékesszólást? Aki mindenkit a (csak) szájából jövő szép szavakkal fogad, azt legtöbbször meggyűlölik az emberek. Nem tudom, hogy valóban emberséges-e, de az ékesszólást ugyan mire használná?"

5.

A mester meghagyta C'i-tiao K'ai-nak [Ce-zso-nak],(49) hogy vállaljon hivatali tisztséget. Az azonban így felelt: "Ehhez én még nem vagyok elég szavahihető (szin)." És a mester örvendezett.

6.

A mester azt mondta: "Tanításaimat (tao) nem váltják tettekre. Ha tutajra szállnék s azon hanykolódnék a tengeren, talán csak Ju [Ce-lu] követne engem." Ce-lu hallotta ezt, és boldog volt. A mester azonban így folytatta: "Ju a bátorság szeretetében túlesz rajtam, de hiányzik belőle az ítélőképesség."

7.

Meng Wu-po megkérdezte, hogy Ce-lu vajon emberséges-e. A mester azt felelte: "Nem tudom." (Meng Wu-po) megismételte kérdését, mire a mester így felelt: "Ju [Ce-lu] képes arra, hogy jól megszervezze egy ezer harcikocsit kiállító fejedelemség (katonai) adóit (fu), emberségét azonban nem ismerem." (Meng Wu-po most azt kérdezte:) "S hogyan vélekedel K'iu-ról [Zsan Ju-ról]?" A mester így felelt: "K'iu képes arra, hogy egy ezer háztartással bíró város (ji) vagy egy száz harcikocsit kiállító család kormányzói tisztét (cai) jól ellássa, emberségét azonban nem ismerem." (Meng Wu-po tovább kérdezte:) "S hogyan vélekedel Cs'e-ről [Ce-hua-ról]?"(50) A mester így felelt: "Cs'e mindig kifogástalan övvel felövezve áll az udvarban, s képes arra, hogy szóval tartsa a vendégeket, emberségét azonban nem ismerem."

8.

A mester Ce-kung-gal beszélgetve azt kérdezte tőle: "Melyikötök mülja felül a másikat, te vagy Hui [Jen Hui]?" (Ce-kung) felelvén neki azt mondta: "Sze (én) hogyan is merné magát Hui-val hasonlítani össze? Hiszen Hui, ha egyetlen

dolgot hall, tized tud meg belőle, Sze azonban, ha egy dolgot hall, csak kettőt tud meg belőle." A mester pedig így szólt: "Nem érsz föl velem. Veled együtt azt tartom, hogy elmaradsz mellette."

9.

Cai Jü(51) szerette a nappalt is ágyban tölteni. A mester azt mondta erről: "A rothadt fát nem lehet kifaragni, a trágyából és sárból való falat nem lehet bevakolni. Miért vádolnám tehát Jü-t?" A mester (Cai Jü-ről még azt is) mondta: "Eleinte úgy volt, hogy ha kapcsolatba kerültem valakivel, akkor a beszédét hallva bíztam a tetteiben. Most azonban, ha valakivel kapcsolatba kerülök s hallok a beszédét, megvizsgálom a tetteit is. Jü miatt történt bennem ez a változás."

10.

A mester azt mondta: "Sohasem láttam még hajlíthatatlan embert." Valaki azt felelte erre: "Sen Cs'ang(52) (hajlíthatatlan)." De a mester így szólt: "Cs'angnak szenvedélyei vannak, hogyan is lehetne hajlíthatatlan?"

11.

Ce-kung azt mondta: "Amiről nem akarom, hogy az emberek megtegyék nekem, azt én sem akarom megtenni az embereknek." Mire a mester megjegyezte: "Sze, te még nem jutottál el ideig."

12.

Ce-kung mondotta: "Mesterünk ragyogó tudásáról (wen csang) sokszor van alkalmunk meggyőződni, de sohasem halljuk, hogy mesterünk az emberi természetről (szing) vagy az égi törvényről (t'ien-tao) beszélne."

13.

Ha Ce-lu meghallott valamit, akkor egészen addig, míg csak át nem tudta ültetni a gyakorlatba, óvakodott attól, hogy (bármilyen mást) meghallgasson.

14.

Ce-kung megkérdezte mondván: "Miért kapta K'ung Wen-ce(53) a Wen [művelt] nevet?" A mester így felelt: "Mert igen okos volt, mégis szeretett tanulni, s még az alárendeltjeitől (hia) sem szégyellt kérdezősködni. Ezért kapta a Wen (posztumusz) nevet."

15.

A mester Ce-cs'an-ról(54) azt mondta, hogy benne megvan a nemes ember négy erénye (tao): a magatartásában szerény, feljebbvalói (sang) szolgálatában tisztelettudó, népe (min) gondozásában kegyes, és a nép alkalmaztatásában igazságos.

16.

A mester mondotta: "Jen P'ing-csung(55) nagyon jól tudja, milyen kapcsolatban kell lennie az emberekkel. Bármily sokáig (van is erre szükség) tiszteletadó marad."

17.

A mester mondotta: "Cang Wen-csung(56) olyan épületet emeltetett egy nagy teknősbéka számára, amelyben az oszlopfők hegyekkel, a tetőgerendák pedig moszatokkal voltak ékesítve. Hogy nevezhetnénk tehát bölcsnek?"

18.

Ce-csang megkérdezte mondván: "Ce-wen-t,(57) a főminisztert (ling-jin), aki háromszor került a főminiszteri hivatalba és egyszer sem mutatott semmi örömet, majd háromszor távolították el és egyszer sem mutatott elégedetlenséget, hanem ahogy kellett, beszámolt az új főminiszternek arról, hogyan kormányzott ő, a régi főminiszter - vajon hogyan kell megítélni?" A mester így felelt: "Hogy hűségese ember"; és amikor (Ce-csang) azt kérdezte: "S vajon emberségese-e?" - (a mester) így válaszolt: "Azt nem tudom. Vagy ez már elég lenne az emberséghez?" - (Ce-csang tovább kérdezte:) "Amikor C'ui-ce(58) meggyilkolta C'i fejedelmét, akkor Cs'en Wen-ce, akinek pedig tíz négyesfogata volt, elhagyta mindenét és elvándorolt. Más országba (pang) került, de ott is csak azt mondta: 'az itteni főemberek (tai-fu) éppen olyanok, mint a mi C'ui-ce-nk'; és elvándorolt onnan is. Ismét más országba ért, de ott is csak azt mondta: 'Az itteni főemberek éppen olyanok, mint a mi C'ui-ce-nk'; s megint csak tovább vándorolt. Milyen embernek tartod őt?" A mester így felelt: "Tiszta embernek"; és amikor (Ce-csang tovább) kérdezte: "S emberségesenek tartod-e?" - akkor azt mondotta: "Nem tudom. Vagy ez már az emberség lenne?"

19.

Ki Wen-ce(59) mindent háromszor gondolt meg, s csak azután cselekedett. A mester meghallotta ezt és így szólt: "Kétszeri (meggondolás) is elegendő."

20.

A mester mondotta: "Amikor az országban rend volt, Ning Wu-ce(60) bölcsnek mutatta magát, amikor azonban felborult a rend, egyszerre ostobának. Bölcsességét elérheti más is, ostobasága azonban utolérhetetlen."

21.

Amikor a mester Cs'en-ben(61) volt, azt mondta: "Vissza kellene térnem, vissza kellene térnem (Lu-ba)! Az én otthoni (tang) tanítványaim fennkölt gondolkodásúak, nem törődnek apró dolgokkal, szinte már tökéletesek, csak azt nem tudják, hogy korlátozzák és alakítsák magukat."

22.

A mester mondotta: "Po-ji és Su-c'i(62) nem emlegették fel a régi gonoszságokat, ezért haragudtak rájuk olyan kevesen."

23.

A mester mondotta: "Ugyan ki mondhatná, hogy Wei-seng Kao(63) egyenes ember! Hiszen amikor valaki ecetet kért tőle, ő a szomszédjától kért, azt adta oda."

24.

A mester mondotta: "A ravasz beszédet, a tettetett külsőt és a túlzott tiszteletet Co K'iu-ming(64) szégyenletesnek tartotta, s szégyenletesnek tartom én is. Gyűlölni valakit s mégis a barátjának mutatkozni: Co K'iu-ming ezt szégyenletesnek tartotta, s szégyenletesnek tartom én is."

25.

Amikor egyszer Jen Jüan és Ki Lu [Ce-lu] mellette álltak, a mester így szólt hozzájuk: "Most mind a ketten mondjátok el, mi az, amit kívántok." Ce-lu azt mondta: "Kocsikat, lovakat és könnyű prémes ruhákat szeretnék, amelyeket megosztanék a barátaimmal, s ha ők tönkretennék ezeket, nem méltatlankodnék miatta." Jen Jüan pedig azt mondta: "Szeretnék nem dicsekedni az erényeimmel (san), és nem mutogatni a fáradásaimat." És Ce-lu most azt kérdezte: "S hallhatnánk-e, mester, a te kívánságodat is?" A mester pedig így szólt: "Az öregeknek legyen nyugodalmuk, a barátok bízzanak egymásban, a fiataloknak viseljék gondját."

26.

A mester mondotta: "Hát mindennek vége? Még soha nem találkoztam olyan emberrel, aki képes lett volna meglátni a saját hibáit, és lelkében be is vádolta volna magát."

27.

A mester mondotta: "Még egy tíz háztartással rendelkező faluban (ji) is biztosan akad olyan, aki épp annyira hűséges és szavahihető, mint én, de aligha akad, aki tanulni is annyira szeretne, mint én!"

VI.

1.

A mester azt mondta: "Jung [Zsan Jung] alkalmas arra, hogy arccal dél felé fordulva (mint fejedelem) kormányozzon." Amikor pedig Csung-kung [Zsan Jung] kérdezősködött Ce-szang Po-ce(65) felől, a mester így felelt: "Ő is alkalmas volna rá, mert nem kicsinyes ember." Csung-kung ekkor így szólt: "Vajon nem az-e a legalkalmasabb, aki megőrzi magában a tiszteletet (minden dolga iránt), de tetteiben nagyvonalú, s így kormányozza a népét? De aki magában is nagyvonalú, meg a tetteiben is, az vajon nem túlságosan nagyvonalú-e?" Mire a mester így felelt: "Jung helyesen szólott."

2.

Ai fejedelem megkérdezte, hogy a tanítványok közül ki szereti igazán a tanulást. K'ung-ce felelve neki így szólt: "Itt volt Jen Hui, ő igazán szerette a tanulást. Haragját nem vitte át igaztalanul másra, nem esett kétszer ugyanabba a hibába, szerencsétlenségére azonban rövidre volt szabva a sorsa (ming), és

meghalt. Manapság senki sincs (hozzá fogható). Senkiről sem tudok, aki igazán szeretné a tanulást."

3.

Ce-hua megbízatást végezve C'i-ben járt, Zsan-ce(66) pedig gabonát kért (a mestertől) Ce-hua anyja számára. A mester így szólt: "Adok neki egy fu-val." Amikor pedig (Zsan-ce) többet kért, azt mondta: "Adj hát neki egy jü-nyit." Zsan-ce mégis öt ping(67) gabonát adott (az asszonynak). A mester erre így szólt: "Amikor Cs'e [Ce-hua] elutazott C'i-be, jól táplált lovak húzták a fogatát, s könnyű prémekbe öltözött. Én úgy hallottam, hogy a nemes ember istápolja a szűkölködőket, de nem gyarapítja a gazdagokat." - Amikor (a mester) kormányzóvá (cai) tette Jüan Sze-t,(68) kilencszáz mérő gabonát adott neki, ő azonban elhárította magától. Ekkor a mester így szólt: "Ne (utasítsd vissza), inkább odaadhatnád a tanyáidnak (lin), falvaidnak (li), városkáidnak (hiang) és körzeteidnek (tang)."

4.

A mester Csung-kung-ról szólván azt mondotta: "Ha egy tarka szőrű tehén üszőjét, amelynek vörös a színe, és szabályos a szarva, mégsem akarnák feláldozni, akkor talán lemondanának róla a hegyek és folyók (szellemei)?"(69)

5.

A mester mondotta: "Hui (Jen Hui) szíve három hónapon át nem került ellenkezésbe az emberséggel. A többiek csak bizonyos napokban vagy hónapokban képesek idáig eljutni, és azzal vége."

6.

Ki K'ang-ce megkérdezte, hogy Csung-ju [Ce-lu] vajon alkalmas volna-e arra, hogy részt vegyen a kormányzásban. A mester így felelt: "Ju [Ce-lu] tud dönteni, mi nehézsége volna hát a kormányzás dolgaiban?" (Ki K'ang-ce) tovább kérdezte: "Hát Sze [Ce-kung] vajon alkalmas volna-e arra, hogy részt vegyen a kormányzásban?" (A mester) így felelt: "Sze igen értelmes, mi nehézsége lenne hát a kormányzás dolgaiban?" (Ki K'ang-ce) így folytatta (a kérdezősködést): "Hát K'iu [Zsan Ju] vajon alkalmas volna-e arra, hogy részt vegyen a kormányzásban?" A mester így felelt: "K'iu nagyon tehetséges, mi nehézsége lenne hát a kormányzás dolgaiban?"(70)

7.

A Ki család feje meghívta Min Ce-k'ien-t,(71) hogy legyen Pi (város) kormányzója (cai). Min Ce-k'ien azonban így szólt: "A megfelelő formában hárítsd el (a megbízatást) helyettem. S ha ezután még egyszer értem küldene, akkor kénytelen lennék a Wen-folyón túl élni."

8.

Amikor Po-ju(72) beteg volt, a mester meglátogatta. Az ablakon át megfogta a kezét és így szólt: "El fog pusztulni; ez az elrendelt sorsa (ming)! Ilyen ember, és ilyen betegségbe esett! Ilyen ember, és ilyen betegségbe esett!"

9.

A mester mondotta: "Milyen kiváló ember (hien) volt Hui [Jen Hui]! Egy bambuszkosárnyi ételen és egy tökhéjnyi italon, nyomorúságos sátorban élt. Más ember ki sem bírta volna ezt a szenvedést, Hui azonban változatlanul boldog maradt. Milyen kiváló ember volt Hui!"

10.

Zsak K'iu azt mondta: "Nem az a baj, hogy nem tetszik nekem a mester tanítása (tao), de hát az erőm nem elég hozzá." A mester így válaszolt: "Akinek az ereje nem elég, az útközben merül ki; te azonban (előre) határt szabsz magadnak."

11.

A mester Ce-hia-val beszélgetve mondotta: "Légy nemes írástudó (kün-zsu), nem pedig 'kis ember' írástudó (sziao-zsen zsu)."

12.

Amikor Ce-ju Wu-cs'eng kormányzója (cai) volt, a mester megkérdezte tőle: "Találtál-e (bizalmadra méltó) embert?" Az így felelt: "Tan-t'ai Mie-ming-et,(73) aki sohasem jár mellékutakon, s aki még egyszer sem jött oda a palotámhoz (sö), hacsak nem hivatalos ügyben járt (kung-si)."

13.

A mester mondotta: "Meng-Cse-fan(74) nem volt dicsekvő ember. Meneküléskor leghátul maradt, s a kapuhoz érkezve ostorozni kezdte a lovát, így szólván: 'Nem merészelnék én utoljára maradni, de hát a lovam nem akar haladni'."

14.

A mester mondotta: "T'o, az előimádkozó ékesszólása és a Szung-beli Csao szépsége nélkül bizony nehéz lenne megmenekedni a mai korban."(75)

15.

A mester mondotta: "Ki tud kimenni a házból, ha nem az ajtón át? Hogy van akkor, hogy a helyes úton (tao) senki sem jár?"

16.

A mester mondotta: "Akiben a természetes tulajdonságok (cse) túlszárnyalják a műveltséget (wen), az vadember (je). Akiben a műveltség szárnyalja túl a természetes tulajdonságokat, az közönséges írnok (si). Akiben a műveltség és a természetes tulajdonságok kiegyensúlyozódtak, az nemes emberré (kün-ce) lett."

17.

A mester mondotta: "Amikor az ember megszületik, még egyenes szívű. Ha (később az egyenességet) elveszítve is életben marad, akkor csak nagy szerencse folytán menekült meg (a haláltól)."

18.

A mester mondotta: "Aki ismeri (az erényt), nem ér fel azzal, aki (az erényt) szereti is. Aki pedig szereti, nem ér fel azzal, aki gyönyörűségét is leli benne."

19.

A mester mondotta: "Aki a közepszerű emberek fölött áll, azt érdemes tanítani a magas dolgokra. Aki azonban a közepszerű embernek is alatta marad, azt nem lehet a magas dolgokra tanítani."

20.

Fan Cs'e a tudásról kérdezősködött. A mester mondotta: "Teljesíteni a nép [az emberek] iránti kötelességünket, s tisztelni a szellemeket (kui-sen), de magunkat távol tartani tőlük: ezt nevezzük tudásnak." (Fan Cs'e ezután) az emberségről kérdezett, és (a mester) mondotta: "Aki emberies, az elsősorban a nehéz dolgokkal törődik, és csak másodsorban a (belőlük származó) sikerrel. Ezt nevezzük emberségnek."

21.

A mester mondotta: "Aki birtokában van a tudásnak, az a vízben leli örömét. Aki birtokában van az emberségnek, az a hegyben leli örömét. A tudás birtokában lenni: mozgás; az emberség birtokában lenni: nyugalom. A tudás birtokában levő boldogan él, az emberség birtokában levő pedig hosszú életet él."

22.

A mester mondotta: "C'i fejedelemség egy (kicsiny) változással elérheti Lu-t. Lu pedig egy (kicsiny) változással elérheti a tökéletességet (tao)."

23.

A mester mondotta: "Ha a ku nevű szögletes vázának nem lennének szögletei, ugyancsak furcsa ku lenne az!"(76)

24.

Cai Wo megkérdezte: "Ha valakinek, aki birtokosa az emberségnek azt mondják, hogy a kútban egy ember van, vajon utána megy-e (a kútba)?" A mester így felelt: "Hogy tenne ilyet! A nemes ember odamehet a (kút) közelébe, de nem vetheti magát bele. Be lehet őt csapni, de teljesen behálózni nem lehet."

25.

A mester mondotta: "A nemes ember kiterjedt tudást szerez a könyvekből, viselkedését pedig a szertartásokhoz igazítja; így lesz képes rá, hogy sose térjen le a helyes útról."

26.

A mester meglátogatta Nan-ce-t,(77) ez azonban Ce-lu-nak nem tetszett. A mester ekkor esküszót mondott: "Ha valami helytelent tettem, hagyjon el engem az Ég, hagyjon el engem az Ég!"

27.

A mester mondotta: "A közép mozdulatlanságának (csung-jung) erénye a tökéletesség legmagasabb foka. S már régóta igen kevés ember (érte csak el)."

28.

Ce-kung így szólt: "Hogyan ítéljem meg azt, aki jótéteményeit ki tudja terjeszteni a népre, s minden embert képes segíteni? Ez volna az emberség?" A mester így felelt: "Hogy tartozna ez az emberséghez? (Az ilyen embert) szentnek kellene nevezni! Ebben még Jao és Sun sem volt egészen tökéletes. Aki birtokosa az egésznek, mindenekelőtt maga akar szilárdan állni, hogy másokat is megszilárdíthasson, s mindent tudni akar magáról [kötelességeiről], hogy másokat taníthasson. Képesnek lenni arra, hogy közeli példa [önmagunk] szerint ítéljünk (mások felett): ezt nevezhetjük az emberség módszerének."

VII.

1.

A mester mondotta: "Én csak közvetítek, de nem alkotok újat. Megbízhatónak tartom és szeretem a régieket (ku). Bátorodom magam az Öreg P'eng-hez(78) hasonlítani."

2.

A mester mondotta: "Hallgatni és mindent megjegyezni, tanulni és soha meg nem unni (a tanulást), tanítani másokat és soha bele nem fáradni: (e három erény) közül vajon melyik van meg bennem?"

3.

A mester mondotta: "Hogy az erényt (tö) nem ápolom magamban; hogy amit tanulnom kellene, nem mondatom el magamnak; hogy ismerem ugyan kötelességemet (ji), de nem vagyok képes teljesíteni; és hogy a hibáimat nem vagyok képes kijavítani - íme, ezek miatt aggódom."

4.

Amikor a mesternek nem volt semmi (hivatali) dolga, akkor vidám volt és mosolygós.

5.

A mester mondotta: "Mennyire hanyatlom! Álmomban régóta nem láttam már viszont Csou-kung-ot."(79)

6.

A mester mondotta: "Törekedj mindig a helyes útra (tao), szilárdan ragaszkodj az erényhez (tö), igazodj mindig az emberség elvéhez (zsen), szórakozásodat pedig keressd a művészetekben (ji)."

7.

A mester mondotta: "Aki hozzám magától jött s (a tanításért) legalább egy köteg szárított húst felajánlott, attól én sohasem tagadtam meg a tanításomat."

8.

A mester mondotta: "Nem tanítom azt, aki nem igyekszik (tanulni); nem segítem ki azt, aki nem igyekszik kifejezni magát. Akinek elébe tártam (a kérdés) egyik sarkát, s nem képes abból kifejtetni a három másik sarkát, annak tanítását én nem folytatom."

9.

Ha a mester olyan ember oldalán étkezett, aki éppen gyászolt, sohasem evett jóllakásig. Amikor pedig halottat siratott, egész nap nem énekelt.

10.

A mester Jen Jüan-nal beszélgetve azt mondta neki: "Csak én meg te vagyunk olyanok, hogy ha alkalmaznak bennünket [hivatalt töltünk be], végezzük a dolgunkat, ha pedig elbocsátanak, élünk visszavonultan." Ce-lu megkérdezte: "Ha a mester három hadsereget(80) vezetne, kit venne maga mellé?" A mester így felelt: "Aki pusztá kézzel megtámadna egy tigrist, aki csónak nélkül átkelne a folyón, aki meghalna minden sajnálkozás nélkül, azt nem venném magam mellé. Olyan ember kellene nekem, aki körültekintően megvizsgálja a dolgokat, aki (előbb) jó tervet készít és azt valósítja meg."

11.

A mester mondotta: "Ha a gazdagság elérhető lenne, akkor még ha korbácsos szolgává (si) kellene is lennem érte, én is törekednék utána. Minthogy azonban elérhetetlen, inkább azt követem, amit szeretek."

12.

Amikben a mester igen óvatos volt: az áldozatok előtti böjt, a háború és a betegség.

13.

Amikor a mester C'i-ben volt, meghallgatta a Sao-muzsikát, s (elragadtatásában) három hónapon át nem ismerte a hús ízét. Azt mondotta: "Nem gondoltam volna, hogy muzsika lehet ilyen tökéletes is!"

14.

Zsan Ju így szólt: "Vajon a mi mesterünk Wei fejedelmének fogja pártját?" Ce-kung azt mondta: "Majd én megkérdezem tőle." Azzal belépett (a mesterhez) és feltette a kérdést: "Po-ji és Su-c'i ugyan miféle emberek voltak?" (A mester)

így felelt: "A régi idők kiváló emberei voltak." "Mebánták-e tettüket?" - folytatta (Ce-kung). "Keresték az emberség erényét és meg is találták - felelte (a mester) -, mit bánhattak volna meg tehát?" (Ce-kung pedig) kiment és így szólt: "Mesterünk nem (Wei fejedelmének) fogja pártját."(81)

15.

A mester mondotta: "Ha durva ételeket eszem, vizet iszom és behajlítom karom a párnán, akkor is, ilyen körülmények között is boldog vagyok. Az igazságtalansággal (pu-ji) szerzett gazdagság és előkelőség olyan az én szememben, akár az úszó felhő."

16.

A mester mondotta: "Ha (az Ég) meghosszabbítaná még néhány évvel az életemet, ötven évig tanulmányoznám a Változások Könyvét,(82) s azután már nem követnék el nagy hibákat."

17.

A mester állandó beszéd tárgya volt a Dalok Könyve, az Írások Könyve és a szertartások betartása. Ezekről beszélt a leggyakrabban.

18.

Ső fejedelme(83) K'ung-ce felől kérdezősködött Ce-lu-tól, Ce-lu azonban nem felelt a kérdésére. A mester így szólt: "Miért nem felelted azt, hogy olyan ember vagyok, aki nagy igyekezetében enni is elfelejt, aki boldogságában [miután, igyekezete sikerrel járt] elfelejti a bánatot, s aki észre sem veszi, hogy közben elérkezett hozzá az öregség?"

19.

A mester mondotta: "Amit tudok a dolgokról, az nem született velem. Szeretem a régieket és mohón kutatom őket."

20.

A mester nem beszélt sem a rendkívüli dolgokról, sem az erőszakról, sem a felfordulásról, sem a szellemekről (sen).

21.

A mester mondotta: "Ha harmadmagammal utazom, (a másik kettő) feltétlenül mesteremmé lesz. Mert én kiválasztom bennük a jót és követem, ami pedig rossz bennük, azt kijavítom (magamban)."

22.

A mester mondotta: "Az Ég oltotta belém az erényt (tö), Huan T'ui mit is tehetne ellenem!"(84)

23.

A mester mondotta: "Azt hiszitek, fiaim, van valami titkom előttetek? Semmit sem titkolok előletek. Semmi olyat nem teszek, amiről ti, a tanítványaim, ne tudhatnátok. Ilyen vagyok."

24.

A mesternek négy (alapvető) tanítása volt: a műveltség (wen), az erkölcs (hing), a hűség és a megbízhatóság.

25.

A mester mondotta: "Szent embert látni még nem volt alkalmam; csak nemes embert volt alkalmam látni, s nekem ez is elég." A mester mondotta (azt is): "Igazán jó embert látni még nem volt alkalmam; csupán állhatatos embert volt alkalmam látni, s nekem ez is elég. Aki azonban semmivel sem rendelkezik; s mégis úgy tesz, mintha lenne valamije; aki üres, de kifelé teltnak mutatja magát; aki szűkölködik, de kifelé pompát mutat, az semmiképpen sem lehet állhatatos."

26.

A mester horgászott, de sohasem használt hálót. Sohasem lőtt rá megülő madárra.

27.

A mester mondotta: "Lehetnek olyanok, akik cselekszenek anélkül, hogy tudnák, miért. Én ezt nem teszem. Én sok mindent meghallgatok, kiválasztom belőle a jót, s azt követem. Sok mindent látok, s mindent meg is jegyzek. Ez a tudás második fokozata."

28.

A Hu-hiang-beliekkal igen nehéz volt szót érteni. (Így aztán) mikor egy ifjú jelentkezett (közülük a mesternél), a tanítványok kétkedéssel fogadták. A mester azonban így szólt: "Ha valaki megtisztítja magát és úgy lép be hozzám, azt elfogadom így megtisztultan, s nem kell, hogy biztosítson elmúlt dolgai felől. Helyeslem, hogy hozzám jöjjön (tanulni), csak azt nem fogom helyeselni, ha elhagy. Miért vagytok olyan szigorúak?"

29.

A mester mondotta: "Vajon messze van-e tőlünk az emberség erénye? Hiszen az emberséget csak akarnom kell, s máris elértem!"

30.

Cs'en fejedelemség büntetés-minisztere (sze-pai) megkérdezte, hogy (a Lu-beli) Csao fejedelem ismeri-e vajon a szertartásokat. K'ung-ce azt felelte: "Ismeri a szertartásokat." Amikor K'ung-ce visszavonult, (a miniszter) üdvözölte Wu-ma K'i-t (s kérte), hogy járuljon elébe, majd így szólt hozzá: "Én úgy hallottam, hogy a nemes ember nem részrehajló. Vagy a nemes ember részrehajló is lehet? Hiszen a (Lu-beli Csao) fejedelem Wu országból vett feleséget, s (az asszony) családneve megegyezett az övével, (aminek elleplezésére) most Wu-meng Ce-nek hívja. Ha a fejedelem ismeri a

szertartásokat, akkor ugyan ki nem ismeri?" Wu-ma K'i ezt tudomására hozta a mesternek, aki ekkor így szólt: "Milyen szerencsés vagyok! Ha hibát követek el, valaki biztosan felismeri."(85)

31.

Ha a mester olyan emberekkel volt együtt, akik jól énekeltek, mindig megismételtette velük a jól sikerült darabot, s végül maga is velük énekelt.

32.

A mester mondotta: "A műveltségben (wen) talán eljutottam odáig, mint más emberek, de hogy mindenben nemes ember módjára cselekedjem, azt még nem sikerült elérnem."

33.

A mester mondotta: "Hogy is merészelném magamat szentnek vagy tökéletes erényűnek (zsen) tartani? De szakadatlanul igyekszem, anélkül hogy beléunnék, és tanítom az embereket, anélkül hogy belefáradnék. Ez minden, amit el lehet mondani rólam." Kung-szi Hua erre megjegyezte: "Éppen ez az, amit mi, tanítványok, nem tudunk megtanulni."

34.

Amikor a mester súlyos beteg volt, Ce-lu arra kérte, hogy imádkozhassék érte (tao). A mester így szólt: "Van (erre példa)?" Ce-lu azt felelte: "Van. Hiszen a Gyászbeszédekben(86) (lei) is olvashatjuk: 'Imádkozunk érted a fenti [égi] és lenti [földi] szellemekhez (sen k'i)!'" A mester erre azt mondta: "Elég régóta imádkozom én már."

35.

A mester mondotta: "A mértéktelenség zabolátlansághoz vezet, a mértékletesség pedig zsugorisághoz. Nos, a zsugoriság még mindig jobb, mint a zabolátlanság."

36.

A mester mondotta: "A nemes ember nyugodt és megelégedett, a közönséges embernek azonban szüntelenül aggodalmai vannak."

37.

A mester nyájas volt, de méltóságteljes; szigorú, de nem kegyetlen; tiszteletet parancsoló, de nyugodt.

VIII.

1.

A mester mondotta: "T'ai-po-ról(87) igazán elmondhatjuk, hogy elérte az erény (tő) legmagasabb fokát. Háromszor engedte át másnak az égalattit [a királyi trónt], és a nép (nem ismervén okait) még csak nem is magasztalhatta érte."

2.

A mester mondotta: "Aki nem a szertartások mértéke szerint tisztelettudó, az csak gyötri magát; aki nem a szertartások szerint ügyel (kötelességére), az félénk; aki nem a szertartások szerint bátor, az felfordulást támaszt; aki nem a szertartások mértéke szerint egyenes, az durva. Ha a nemes ember buzgón teljesíti kötelességét szülei iránt, akkor a nép közt virágozni fog az emberség erénye. Ha nem taszítja el magától régi barátait, akkor a nép sem fog aljasságot elkövetni."

3.

Amikor Ceng-ce beteg volt, összehívta tanítványait, és így szólt hozzájuk: "Takarjátok ki a lábamat, takarjátok ki a kezemet. A Dalok Könyvében ez áll: 'Remegjete és óvakodjatok, mintha mély örvényhez érkeznétek, mintha vékony jégen tapodnátok!'(88) (S mert így vigyáztam testemre,) ezután is, csakúgy mint a mai napig, meg tudom őrizni épségben, gyermekeim."

4.

Amikor Ceng-ce beteg volt, Meng King-ce(89) meglátogatta. Ceng-ce szóhoz jutván azt mondotta: "Amikor a madár halni készül, kiáltása fájdalmas. Amikor az ember halni készül, beszéde erényes [jó tanácsokat ad]. A nemes ember három törvényre (tao) fordítson különös gondot: testtartása és megjelenése sohase legyen merev vagy petyhüdt, arckifejezését úgy igazítsa, hogy mindig bizalomgerjesztő legyen, szavaiban és hanghordozásában pedig kerülje az alantasságot vagy illetlenséget. Az áldozati edények (pien tou) körüli szolgálatokra ott vannak a megfelelő hivatalnokai."

5.

Ceng-ce mondotta: "Képességekkel rendelkezni s mégis attól kérdezősködni, akinek nincsenek meg a képességei; sokkal rendelkezni s mégis attól kérdezősködni, akinek kevés van belőle; birtokolni dolgokat s mégis úgy tenni, mintha semmink sem volna; tele lenni valamivel s mégis üresnek mutatni magunkat; sértéseket szenvedni s mégsem vitatkozni: régebben volt egy barátom [Jen Jüan], aki éppen így intézte dolgait."

6.

Ceng-ce mondotta: "Akire úgy lehet rábízni egy hat arasznyi kis árvát, vagy akit úgy lehet megbízni egy százmérföldes (nagy fejedelemség) kormányzásával, hogy aztán találkozhat bármily nagy fordulattal, (kötelességétől) soha el nem tántorodik, az vajon nemes ember-e? Bizony, az nemes ember."

7.

Ceng-ce mondotta: "A hivatalnok (si) nem lehet el nagylelkűség és kitartás nélkül. A teher ugyanis súlyos, az út pedig hosszú. A tökéletes erény (zsen) a teher, amit magára vállalt, s az nem súlyos talán? S minthogy csak a halállal ér véget, az út nem hosszú talán?"

8.

A mester mondotta: "A Dalok Könyve fölemel, a Szertartások Könyve megerősít, a Muzsika Könyve tökéletesít bennünket."(90)

9.

A mester mondotta: "A néppel el lehet érni, hogy a helyes utat kövesse, de nem lehet elérni, hogy meg is értse azt."

10.

A mester mondotta: "Aki szereti bátorságát fitogtatni, s elégedetlen a szegénységével, az (végül) felfordulást támaszt. Ha valaki nem tökéletes erényű (pu-zsen), s ezért túlságosan kárhoztatják, az (ugyancsak) felforduláshoz jut el."

11.

A mester mondotta: "Ha valakinek olyan ragyogó tulajdonságai vannak, mint Csou-kung-nak, de ez őt gőgössé és zsgorivá teszi, akkor többi tulajdonságai még azt sem érdemlik meg, hogy szemügyre vegyék őket."

12.

A mester mondotta: "Nem könnyű olyan embert találni, aki három esztendeig tanul és mégsem érkezik el oda, hogy hivatali jövedelmet kapjon."

13.

A mester mondotta: "(A nemes ember) arra törekszik, hogy szavahihető legyen, szeret tanulni, haláláig megőrzi (a tanultakat), s egyre tökéletesíti erényét (tao). Veszélyes országba (pang) be se teszi a lábát, felfordulásban levő országban pedig nem marad meg. Ha az égalatti kormányzása rendben van, akkor megmutatja magát; de ha nincs rendben, akkor elrejtőzik. Ha az országban rend van, akkor szegénysége és alacsony sora szégyenletes, de ha nincsen rend, akkor gazdagsága és előkelősége a szégyenletes."

14.

A mester mondotta: "Akinak nincs hivatali tisztsége, az ne foglalkozzék a kormányzás dolgaival."

15.

A mester mondotta: "Amióta Cse muzsikamester elkezdte működését, a Kuan-c'ü (kezdetű dal) refrénje (lu-an) milyen magával ragadó, hogy betölti a fülünket?"(91)

16.

A mester mondotta: "Az olyan embert, aki becsvágyó létére nem egyenes, aki ostoba létére nem tanulni vágyó, aki egyszerű létére nem megbízható, én sehogy sem tudom megérteni."

17.

A mester mondotta: "Úgy tanulj, mintha semmit sem értél volna el, és mindig félj, hogy elveszíted (amit tanultál)."

18.

A mester mondotta: "Az volt igazi lelki nagyság, amikor Sun és Jü birtokába jutott az égalattinak, s mégis, (a hatalom) mit sem számított nekik!"(92)

19.

A mester mondotta: "Mily hatalmas uralkodó volt Jao! Mily hatalmas volt! Egyedül az Ég nagy, és egyedül Jao volt egyenrangú vele! (Erénye) határtalan volt! A nép nem is talál méltó nevet reá. Hatalmas volt! Mi mindent vitt végbe! Milyen ragyogó minden intézménye (wen csang)!"

20.

Sun-nak öt minisztere volt, s az égalattit jól kormányozták. (Később) Wu-wang azt mondta: "Nekem tíz kormányzó miniszterem van." K'ung-ce azt mondotta (ezzel kapcsolatban): "Hát nem igaz a mondás, hogy tehetséges embert találni nehéz? T'ang [Jao] és Jü [Sun] idejében többen voltak mint manapság, (mert) egy asszony lévén közülük, (Wu-wang-nak) kilenc embere volt mindössze. Hogy (Weng-wang) az égalatti kétharmad részét birtokolta s ezzel szolgálta a Jin-dinasztiát: ez a Csou-ház érdeme (tő). S elmondhatjuk, igen nagy érdeme."

21.

A mester mondotta: "Jü-ben semmi hibát nem találok. Szegényes volt itala és étele, de a legnagyobb kegyeletet (hiao) tanúsított a szellemek (kui-sen) iránt; rosszak voltak köznapi ruhái, de gyönyörű volt áldozati köténye és sapkája; nyomorúságos volt a lakása, de az öntözőcsatornákra fordította minden erejét. Jü-ben én semmi hibát nem találok."

IX.

1.

A mester ritkán beszélt a haszonról (li), az égi akaratról (ming) és az emberségről (zsen)(93).

2.

Egy Ta-hiang faluból (tang) való ember azt mondta: "K'ung-ce igazán nagy ember! Hatalmas a tudománya; csak hogy semmi olyan (tette) nincs, ami nagy hírnevet szerezne neki." A mester meghallotta ezt és így szólt tanítványaihoz: "Mivel is kellene foglalkoznom? Kocsihajtással vagy nyilazással? Kocsihajtással fogok foglalkozni."(94)

3.

A mester mondotta: "A szertartások kendersapkát írnak elő, manapság mégis selyemsapkát viselnek, mert az gazdaságosabb, s én (ugyanezért) követem az általános szokást. A szertartások előírják, hogy alul [még a lépcsők előtt] kell meghajolni, manapság mégis felül hajolnak meg. Ez azonban szemtelenség, s én inkább ellenkezésbe kerülök mindenkivel, de alul hajolok meg."

4.

A mesterből teljesen hiányzott négy dolog: nem volt benne sem féktelen vágy, sem előítélet, sem konokság, sem pedig önzés.

5.

Amikor a mester veszedelembbe került K'uang-ban,(95) azt mondotta: "Amióta Wen-wang meghalt, nem itt [bennem] lakozik-e a műveltség (wen)? Ha az Ég el akarná veszejtetni ezt a műveltséget, akkor én, a későbbi halandó nem jutottam volna ennek a műveltségnek birtokába. S mivel az Ég nem akarja ezt a műveltséget elveszejtetni, ugyan mit tehetnek ellenem a K'uang-beliek!"

6.

Egy főminiszter (t'ai-cai) megkérdezte Ce-kung-tól mondván: "Ugye szent ember (seng) a mesteretek? Milyen sokféle dologhoz ért!" Ce-kung így felelt: "Bizonyos, hogy az Ég adományai következtében csaknem szent ember, s emellett valóban sokféle dologhoz ért." A mester meghallotta (a beszélgetést) és így szólt: "Ismer engem a főminiszter? Fiatal koromban alacsony sorban éltem (cien), így aztán sok mindent megtanultam, de csupa alantas dolgot. Vajon a nemes embernek sok (dologhoz) kell (értenie)? Nem kell sok (dologhoz értenie)." Lao mondotta:(96) "A mester szerette mondogatni: 'Nem lévén hivatalos elfoglaltságom, a művészetekkel foglalkozom (ji).'"

7.

A mester mondotta: "Hogy nekem olyan (nagy) tudásom lenne? Nincs nekem (nagy) tudásom. De ha egy bármily nyomorult személy kérdez tőlem valamit, s egészen üresnek [tudatlannak] látszik, akkor igyekszem egyik végétől a másikig kifejtteni és kimeríteni neki a kérdést."

8.

A mester mondotta: "Feng-madár nem érkezik, a Folyó nem bocsát ki képet magából. Számomra elvégeztetett."(97)

9.

Ha a mester gyászruhás vagy hivatali fejéket és ruhát viselő, vagy pedig vak embert látott, akkor, még ha azok nála fiatalabbak voltak is, mindig felemelkedett, vagy ha elhaladt mellettük, meggyorsította lépteit.

10.

Jen Jüan (a mester iránti csodálatában) felsóhajtott és azt mondta: "Felnézek rá, s ő mindig magasabb; belé szeretnék hatolni (tanaiba), s az mind áthatolhatatlanabb; egyszer még magam előtt látom, s hirtelen máris mögöttem van. A mester nagyon rendszeresen és nagyon jól irányítja az

embereket. A műveltséggel (wen) gazdagít, a szertartásokkal fegyelmez engem. Ha fel akarok hagyni (a tanulással), nem vagyok rá képes. S ha már minden tehetségemet kimerítettem, még mindig úgy látom, hogy valami ott magasodik előttem, s hiába akarom követni, út nem vezet hozzá."

11.

Amikor a mester súlyos beteg volt, Ce-lu rávette a tanítványokat, hogy miniszterekként cselekedjenek.(98) Mikor a betegség meggyógyult (a mester magához tért és) így szólt: "Ju [Ce-lu] viselkedése már régóta csalfa! Ugyan kit csapok be azzal, hogy úgy tesz, mintha volnának minisztereim, amikor pedig nincsenek? Becsaphatom talán az Eget? Hiszen annál, hogy miniszterek keze közt haljak meg, nem jobb-e a ti kezek közt halni meg, gyermekeim? És ha nem is jut osztályrészemül valami nagy temetés, (közöttetek) talán az útszélen pusztulok el (s temetés nélkül maradok)?"

12.

Ce-kung így szólt (a mesterhez): "Ha volna itt egy szép drágakő, azt dobozba tennéd és elrejténéd-e, vagy pedig jó árat kérve érte eladnád?" A mester így felelt: "Eladnám, eladnám! De megvárnám, míg felajánlják a megfelelő árat."

13.

A mester (egy ízben) a kilenc keleti barbár törzs közé akart menni lakni.(99) Valaki azt mondta neki (erről): "Hiszen azok durva emberek. Hogy tehetnél ilyet?" A mester így felelt: "Ha nemes ember költözik közéjük, miféle durvaság maradhatna ott meg?"

14.

A mester mondotta: "Miután Wei-ből visszatértem Lu-ba,(100) kiigazítottam a muzsikát, és valamennyi óda (ja) és himnusz (szung) a maga helyére került."

15.

A mester mondotta: "A házon kívül szolgálni a fejedelmeket és a főembereket (kung k'ing), odahaza szolgálni atyánkat és idősebb fivéreinket, gyász idején megtenni minden erőfeszítést, nem engedni eluralkodni rajtunk a bort: ezek közül vajon mire vagyok képes én?"

16.

A mester egy folyó partján állva így szólt: "Minden tovafolyik, akár csak ez (a víz), meg nem állva sem nappal, sem éjjel."

17.

A mester mondotta: "Még senkivel sem találkoztam, aki éppúgy szerette volna az erényt (tö), mint a külső szépséget (sö)."

18.

A mester mondotta: "(A tanulással) úgy vagyunk, mint a domb emelésével. Ha már csak egy kosárnyi (föld) hiányzik ugyan ahhoz, hogy készen legyen, de ekkor megállok, akkor abbahagytam a munkámat. Vagy úgy vagyunk, mint a föld egyengetésével. Ha már csak egy kosárnyi (földet) kell kiborítani, s meg is teszem, akkor munkámmal előrehaladtam."

19.

A mester mondotta: "Aki sohasem veszi félvállról, amit elmagyaráztam neki: ez Hui [Jen Hüan]."

20.

A mester mondotta Jen Jüan-ról: "Mennyire sajnálom (a halálát)! Mindig csak előrehaladni láttam, sohasem láttam megtorpanni."

21.

A mester mondotta: "Előfordul, hogy a növény kisarjad, de nem bont virágot. Előfordul az is, hogy kivirágzik, de nem érlel gyümölcsöt."

22.

A mester mondotta: "A fiatalokkal (is) tisztelettel kell bánni, mert ki tudja, nem szárnyalnak-e túl bennünket a jövőben. Ha azonban negyven- vagy ötvenéves korukban sem hallattak még magukról, akkor bizony nem érdemlik meg, hogy tartsanak tőlük."

23.

A mester mondotta: "Ha megszívlelendő tanácsot kapunk, lehet azt nem helyeselni? A legfontosabb azonban, hogy (a tanács szerint) tökéletesítsük is önmagunkat. Ha gyengéd célzással figyelmeztetnek bennünket, lehet annak nem örülni? A legfontosabb azonban, hogy (a mondottakat) végig is gondoljuk. Aki örül (a figyelmeztetésnek), de nem gondolja végig, aki helyesli (a tanácsot), de nem tökéletesíti önmagát, azzal én igazán nem tudok mit kezdeni."

24.

A mester mondotta: "A legtöbbre a hűséget és szavahihetőséget kell becsülni, nem szabad olyanokkal barátkozni, akik nem érnek annyit, mint mi, és ha hibázunk, nem szabad félni attól, hogy kijavítsuk."

25.

A mester mondotta: "A hadseregtől el lehet rabolni a vezérét, de még egy közembertől sem lehet elrabolni a jóra való szándékát."

26.

A mester mondotta: "Még ha rongyos kendervászon-ruhában áll is prémekbe öltözöttek mellett, akkor sem szégyenli magát: íme, ez Ju [Ce-lu]. - 'Semmivel sem elégedetlen, semmit sem követel; ugyan mi rosszra lenne képes?'"(101) -

Ce-lu aztán szüntelenül ismételte (e két verssort). A mester azonban megjegyezte: "Csakhogy ez az erény (tao) nem elegendő az igazi jószághoz (cang)."

27.

A mester mondotta: "Csak amikor elérkezik a téli hideg, akkor vesszük észre, hogy a fenyő és a ciprus utolsónak veszi el leveleit."

28.

A mester mondotta: "Az okos ember nem tévelyeg, a tökéletes erényű (zsen) nem aggódik, a bátor ember nem fél."

29.

A mester mondotta: Van, aki képes arra, hogy velünk együtt tanuljon, de nem képes velünk együtt a követendő utat járni. Van, aki képes velünk együtt járni a követendő utat, de nem képes velünk együtt megszilárdítani (erényeit). Van, aki velünk együtt megszilárdítani is képes (erényeit), de nem képes rá, hogy velünk együtt helyesen mérlegeljen (minden esetben)."

30.

"A vadcserezsnye virágai hogy lebegnek, forgolódnak! Hogy is ne gondolnék rád? Csakhogy házad nagyon messze van." (102) A mester (e verssorokhoz) megjegyezte: "(Az erényre) nem gondolnak az emberek. (Ha gondolnának rá, akkor) hogy is lenne messze?"

X.

1.

K'ung-ce a falujában mindig olyan egyszerűen viselkedett, mintha még beszélni sem tudna. Az ősök templomában és az udvarban világosan fejezte ki magát, ám nagyon óvatosan.

2.

Az udvarban az alacsonyabb rangú főhivatalnokokkal kertelés nélkül beszélt, a magasabb rangú főhivatalnokokkal pedig nyílt udvariassággal. A fejedelem jelenlétében tisztelettudóan elfogódott volt, de ugyanakkor méltóságteljes.

3.

Ha a fejedelem magához szólította, hogy vendégek fogadásával megbízta, akkor arckifejezése láthatóan megváltozott, s lábai nehezen mozogtak előre. (Csupán) kezét összekulcsolva üdvözölte azokat, akikkel szemben állt, (összekulcsolt) kezét nyújtotta balra és jobbra, miközben ruhája elől is, hátul is rendezett maradt. Gyors léptekkel vezette be őket, karját kissé kiterjesztve, mint madár a szárnyait. Amikor a vendég eltávozott, mindig beszámolt megbízatásáról (a fejedelemnek): "A vendég nem néz hátra többé."

4.

Amikor belépett a palota kapuján, úgy meghajlította testét, mintha alig férne be (a kapun). Ha megállt, sohasem foglalta el a kapu közepét; ha pedig áthaladt rajta, sohasem lépett rá a küszöbre. A fedelmi hely mellett elhaladva arckifejezése láthatóan megváltozott, lábai nehezen mozogtak előre, beszéde pedig olyan volt, mintha nem jutna szóhoz. Ruháját két kezével fölemelve lépkedett fel a (fogadási) csarnokba, mélyen meghajlított testtel, s úgy visszatartva a lélegzetét, mintha nem jutna levegőhöz. Kifelé jövet pedig, mihelyt egy lépést tett lefelé a lépcsőn, arckifejezése megnyihült, derűs lett és megelégedett. Amikor leért a lépcsőn, meggyorsította lépteit, s kissé kiterjesztette a karját, mint madár a szárnyait. Amikor pedig elfoglalta (szokott) helyét, magatartása tisztelettudóan elfogódott volt.

5.

Kezében tartva a jade-jogart (kui) úgy meghajlította a testét, mintha nem bírná el (a jogar) súlyát. Olyan magasra emelte, mint üdvözléskor a kart [feje magasságáig], és nem eresztette lejjebb, mint valaminek az átadásakor (tartják a kezét). Arckifejezése szinte rettegővé változott, lábát pedig úgy húzta a földön, mintha valakinek a nyomát akarná követni. A hivatalos ajándékok felajánlásakor magatartása nyájas volt, személyes ajándékainak átadásakor pedig a lehető legkedvesebb.

6.

A nemes ember [Konfuciusz] nem viselt vörössel szegélyezett kék színű [böjti] gallért, sem pedig vörössel szegélyezett fekete [gyász] gallért. Mindennapi ruháján sohasem alkalmazott fehéren vöröslő vagy lila ["szabálytalan", asszonyokhoz illő] színt. Nyári hőségben ritka szövésű vászonruhát hordott, de mindig csak kívül [egy alsó ruha fölött]. (Télen) bárányprem fölött fekete ruhát, szarvasprem fölött fehér ruhát, rókaprem fölött sárga ruhát viselt [mindig az állat színének megfelelően]. Mindennapi ruhájának premje hosszú volt, jobb ujja azonban rövidebb (mint a bal). Feltétlen szüksége volt hálóruhára, másfélszer olyan hosszúra, mint maga. A róka- és borzpremmel vastagon bélelt ruhákat otthon viselte. Amikor nem gyászolt, övére aggatta a különféle függőket. Ha nem függöny-formájú [udvari és áldozati] alsó ruhát (készítettett), mindig felül szűkre, alul szélesre (szabatta a selymet). Báránypremben és fekete sapkában [áldozati viseletben] sohasem ment halottat siratni. A hónap első napján mindig magára öltötte udvari ruháit, és kihallgatásra ment az udvarba.

7.

Amikor böjtölt, mindig vászonból készült böjti ruhát viselt. Éjszakai hálóköntösét mindig másfélszer olyan hosszúra (szabatta), mint a teste. Böjt idején mindig megváltoztatta ételleit, s lakásában elhagyta szokott ülőhelyét.

8.

Sohasem unta meg a jól tisztított rizst, a húst pedig apró szeletekre vágottan szerette. Nem ette meg a dohos vagy savanyú rizst, sem a megromlott halat vagy húst. Nem ette meg azt az ételt, ami színét veszítette vagy megbűdösödött, sem azt, amit rosszul főztek meg, vagy nem az évszak szerint (kínáltak neki). Nem ette meg azt az ételt, amit szabálytalanul vágtak fel, sem azt, amit nem saját levéllel fűszereztek. Bármily bőségben lehetett is a hús,

sohasem engedte, hogy több legyen, mint a növényi eledel. Csak a borivásban nem szabott határt magának, de soha nem jutott odáig, hogy megzavarodjék tőle. Soha nem fogyasztott el piacon vásárolt bort vagy szárított húst. Ételéből sohasem hiányzott a gyömbér. Sohasem evett sokat.

Ha áldozatban (segédkezett) a fejedelemnél, egy éjszakán át sem tartotta magánál a húst (amit ajándéku kapott). Az (otthoni) áldozati húst sohasem őrizte három napnál tovább, hiszen ha három napnál tovább őrizte volna, már senki sem tudta volna megenni.

Ha étkezett, nem beszélt; s ha lefeküdt aludni, nem beszélgetett.

Bármily közönséges lehetett az étele, füvekből kotyvasztott a levese, mindig felajánlott (belőle egy keveset) az őseinek, s mindig nagy tisztelettel tudással.

9.

Soha nem ült le szabálytalanul elhelyezett gyékényre.

10.

Ha falujabeliek együtt borozgattak, ő csak akkor lépett ki (a teremből), ha a botra támaszkodók [öregék] már kiléptek. Ha falujabeliek nagy dögvészűző szertartást rendeztek (no), ő udvari ruháját öltötte magára s ott állt a keleti lépcsők mellett.

11.

Ha elküldött valakit tudakozódásra [udvari látogatásra] egy más országba, akkor kétszer is meghajolt (távollevő barátja tiszteletére), és kikísérte a küldöttet. Amikor (Ki) K'ang-ce (egy ízben) orvosságot küldött neki ajándéku, ő meghajolt, elfogadta és így szólt: "Mivel nem ismerem, nem merem megkóstolni."

12.

Amikor istállója (távollétében) leégett, a mester az udvarból visszatérve így szólt: "Megsebesült valaki?" A lovakról nem érdeklődött.

13.

Ha fejedelem (főtt) ételt küldött neki ajándékba, ő mindig megigazította a gyékényt, s ő kóstolta meg először. Ha a fejedelem nyers húst küldött neki ajándéku, mindig megfőzette, majd felajánlotta (őseinek). Ha a fejedelem élő állatot küldött neki ajándéku, azt mindig felnevelte. Ha lakomán volt jelen a fejedelemnél, s a fejedelem áldozatot mutatott be, ő megkóstolt mindent előre. Amikor beteg volt, s a fejedelem meglátogatta, ő kelet felé fordította a fejét, magára terítette udvari ruháját és ráhelyezte hivatali övét. Ha a fejedelem parancsa az udvarba szólította, nem várta meg, hogy kocsiját befogják, elindult gyalog.

14.

Amikor a mester belépett a nagytemplomba (t'ai-miao),(34) minden dologról kérdezősködött.

15.

Ha egy barátja meghalt, s nem volt, aki temetéséről gondoskodjék, ő így szólt: "Én elrendezem a temetést." Ha egy barátjától ajándék érkezett, lett légyen az akár kocsi vagy lovak, nem hajolt meg (köszönetképpen) hacsak nem áldozati hús volt (az ajándék).

16.

Az ágyban nem feküdt holttest módjára. Otthonában nem volt túlságosan feszes. Ha gyászruhát viselő embert látott, lehetett az akár ismerős is, mindig megváltoztatta arckifejezését. Ha hivatali sapkát viselő embert vagy, vakot látott hiába volt (ő maga) mindennapi ruhájában, mindig tisztelettel üdvözölte. Ha (kocsin utaztában) súlyos gyászt viselő emberrel találkozott, kezét a mellvédre téve előrehajolt. Ugyanígy üdvözölte a népszámlálási tábla hordozóját is. Ha gazdag lakomát helyeztek elébe, mindig megváltoztatta arckifejezését és fölemelkedett. Hirtelen mennydörgést vagy heves szélfúvást hallva is mindig megváltoztatta arckifejezését.

17.

Kocsira szállva egyenesen tartotta a testét, s kezével fogta a felszállókötelet. A kocsiban nem forgatta körbe a fejét, nem beszélt gyorsan, és nem mutogatott az ujjával.

18.

(Meglátva) az arckifejezést, (a madár) nyomban felszáll, köröz egy keveset, majd letelepszik. (A mester) így szólt: "A magas dombon ez a fécányúk hogy tudja az alkalmas időt, hogy tudja az alkalmas időt!" Ce-lu egy mozdulatot tett feléje. (A madár) hármat kiáltott, és fölemelkedett.(103)

XI.

1.

A mester mondotta: "Szertartásaik és muzsikájuk tekintetében a régiek szinte vademberek (je-zsen) voltak, míg a mostaniak - a szertartások és a muzsika tekintetében - nemes emberek (kün-ce). Mégis alkalmazván ezeket a dolgokat, én a régieket követem."

2.

A mester mondotta: "Azok közül, akik (tanítványként) velem voltak Cs'en-ben és C'ai-ban, senki sem látogatja már a kapumat [iskolámat]. Erényes (tö) tetteivel (kiemelkedett közülük) Jen Jüan, Min Ce k'ien, Zsan Po-ju és Csung-kung; kiváló beszélőkészségével Cai Wo és Ce-kung; a kormányzás dolgaiban Zsan Ju és Ki Lu; műveltség dolgában pedig Ce-ju és Ce-hia."(104)

3.

A mester mondotta: "Hui [Jen Jüan] sohasem faggatott engem. Örült mindennek, amit mondtam."

4.

A mester mondotta: "Mily szülőtisztelő volt Min Ce-k'ien! Az emberek nem találtak soha semmi kivetni valót szüleiről és testvéreiről mondott szavaiban."

5.

**Nan Jung gyakran ismételte a fehér jogarról szóló (verssorokat).(105)
K'ung-ce feleségül adta hozzá bátyjának leányát.**

6.

Ki K'ang-ce megkérdezte, hogy a tanítványok közül ki szeret legjobban tanulni. A mester így felelt: "Jen Hui [Jen Jüan] szeretett tanulni a legjobban. De sajnos, (az Ég) rövidre szabta életét, s meghalt. Most senki nincs hozzá fogható."

7.

Mikor Jen Jüan meghalt, [apja] Jen Lu(106) azt kérte a mestertől, (adja neki) kocsiját, hogy (áraból) külső koporsót szerezhessen (fiának). A mester azonban így szólt: "Akár tehetséges, akár tehetségtelen, a fiát mindenki fiának hívja. Amikor (az én fiam:) Li meghalt, neki is csak belső koporsója volt, nem volt külső koporsója. Nem kezdtem gyalog járni azért, hogy neki külső koporsót biztosítsak. Én közvetlenül a főhivatalnokok (tai-fu) után következem, ezért nem járhatok gyalog."

8.

Amikor Jen Jüan meghalt, a mester így kiáltott fel: "Ó jaj, az Ég elpusztít engem! Az Ég elpusztít engem!"

9.

Jen Jüan halálát a mester keservesen megsiratta. Követői így szóltak: "Mester, nem túlzott-e a bánatod?" Ő így felelt: "Hogy túlzott volna? Hát kit gyászoljunk meg így, ha nem az ilyen embert?"

10.

Amikor Jen Jüan meghalt, a tanítványok (men-zsen) gazdag temetést akartak rendezni neki. A mester azt mondta: "Ez nem volna illendő (Jen Jüan szegénységéhez)." A tanítványok mégis gazdag temetést rendeztek. A mester kijelentette: Hui [Jen Jüan] úgy tekintett rám, mintha apja lennék, nekem azonban nem adatott meg, hogy fiamnak tekintsem (és szerény temetést kapjon). De nem én (vagyok a hibás), hanem ezek a tanítványok."

11.

Ki Lu [Ce-lu] megkérdezte, hogyan kell szolgálni a szellemeket (kui-sen). A mester így felelt: "Aki még az élő embereket sem tudja szolgálni, az hogy tudná szolgálni a holtakat (kui)?" (Ce-lu folytatta:) "Engedd meg, hogy megkérdezzem, mi a halál?" (A mester) azt felelte: "Aki még az életet sem ismeri, hogyan ismerhetné meg a halált?"

12.

(Egy napon) Min-ce(107) nagyon feszesen állt meg az oldalán, Ce-lu nagyon merészen, Zsan Ju és Ce-kung pedig nagyon komolyan. A mester elégedett volt velük (és így szólt): "Ju [Ce-lu], te nem fogsz természetes halállal meghalni."

13.

A Lu-beli hivatalnokok teljesen újjá akarták építtetni a Hosszú Kincstárat (Cs'ang-fu). Min Ce-k'ien így szólt: "Hát nem lenne elég megjavítani a régi épületet? Miért kell az egészet újra megépíteni?" A mester megjegyezte: "Ez az ember ritkán beszél, de mindig telibe talál."

14.

A mester (egy ízben) megjegyezte: "Ju [Ce-lu] lantja (harciaságával) mit keres az én iskolámban?" A tanítványok ettől fogva semmire sem becsülték Ce-lu-t. A mester azonban így szólt: "Ju már feljutott a fogadócsarnokba, de még nem lépett be a belső szobákba."

15.

Ce-kung megkérdezte, hogy Si és Sang közül melyik a kiválóbb. A mester így felelt: "Si [Ce-csang] túlmegy a mértéken, Sang [Ce-hia] pedig nem éri el." "Akkor tehát - folytatta (Ce-kung) - Si a különb?" A mester mondotta: "A mértéken túlmenni ugyanolyan hiba, mint nem érni el."

16.

A Ki család feje gazdagabb volt már, mint (valaha) Csou-kung, s mégis, K'iu [Zsan Ju] begyűjtötte számára az adókat (lien), továbbá növelve a gazdagságát. A mester azt mondotta: "Nem az én tanítványom többé. Gyermekeim, szólaltassátok meg a dobot és támadjátok meg."

17.

(A mester mondotta:) "Cs'ai [Ce-kaó] tudatlan, Sen [Cseng-ce] ostoba, Si [Ce-csang] mértéktelen, Ju [Ce-lu] pedig faragatlan."(108)

18.

A mester mondotta: "Hui [Jen Jüan] már csaknem elérte (a tökéletességet); s legtöbbször szükségét szenved. Sze [Ce-kung] azonban nem is kapott égi megbízatást, mégis egyre nő a vagyona. Ítéletei azonban legtöbbször helyesek."

19.

Ce-csang kérdezősködött a jó ember (san-zsen) útja felől. A mester mondotta: "Nem lép ugyan mások nyomába, de nem is jut be a belső szobákba."(109)

20.

A mester mondotta: "Aki egy beszélgetés során szilárd és őszinte, azt máris nemes embernek kell tartanunk? Lehet, hogy komolysága látszat csupán!"

21.

Ce-lu megkérdezte, hogy ha hall valamit [tanítást], azonnal meg kell-e valósítania. A mester így felelt: "Ott van még atyád és idősebb fivéreid (hogy megtanácskozd velük a dolgot), hogy tehetnéd tehát, hogy azonnal megvalósítsd, amit hallasz?" Zsan Ju is megkérdezte, hogy amit hall, azt azonnal meg kell-e valósítania. A mester pedig felelte: "Amit hallasz, azonnal meg kell valósítanod." - Kung-szi Hua ekkor így szólt: "Ju [Ce-lu] megkérdezte hogy amit hall, azonnal meg kell-e valósítania, és a mester azt felelte, hogy ott van még atyja és idősebb fiverei is. K'iu [Zsan Ju] megkérdezte ugyanezt, ugyanazokkal a szavakkal, és a mester azt felelte, hogy amit hall valósítsa meg azonnal. Mármost én, Cs'e, nem tudom mit gondoljak. Kérlek magyarázd meg." A mester a következőket mondotta: "K'iu [Zsan Ju] fél előrehaladni, őt hát előre lendítettem. Ju [Ce-lu] azonban a kelleténél több lelkesedéssel rendelkezik, ezért őt visszatartottam."

22.

Amikor a mester veszedelembbe került K'uang-ban, Jen Jüan (óvatosan) a háttérben maradt. A mester (később) így szólt hozzá: "Azt hittem, meghaltál." (Jen Jüan) így felelt: "Amíg a mester él, hogy mernék én meghalni?"

23.

Ki Ce-zsan(110) megkérdezte, hogy Csung Ju [Ce-lu] és Zsan K'iu [Zsan Ju] vajon méltó-e a nagy miniszter (tacs'en) névre. A mester így felelt: "Azt gondoltam, rendkívüli emberekről fogsz kérdezősködni, s íme, csak Ju és K'iu felől kérdezel! Akit nagy miniszternek nevezünk, az a törvénynek (tao) megfelelően szolgálja fejedelmét, és ha erre nem képes, nyugalomba vonul. Nos, Ju és K'iu csak a közönséges miniszter (kü-cs'en) nevére méltó." (Ki Ce-zsan azonban) tovább kérdezte: "Ha így van, engedelmeskednének-e vajon uruknak?" "A mester pedig mondotta: "Apagyilkosságba vagy fejedelemgyilkosságba bizony nem követnék urukat."

24.

Ce-lu (a Ki család szolgálatába lépve) kinevezte Ce-kao-t Pi kormányzójává (cai). A mester így szólt hozzá: "Ezzel kárt okoztál egy ember fiának." Ce-lu így válaszolt: "Igazgatja a népet és hivatalnokokat (min zsen), gondoskodik a föld és a gabona isteneiről (sö ci). Miért kellene könyveket olvasnia ahhoz, hogy megszerezze a szükséges tudnivalókat?" A mester pedig mondotta: "Hát ezért gyűlölöm és a magadfajta pergőnyelvűeket."

25.

Ce-lu, Ceng Szi [Ceng-ce apja], Zsan Ju és Kung-szi Hua együtt ültek a mesterrel. A mester így szólt hozzájuk: "Hogy néhány nappal idősebb vagyok nálatok, azt most ne vegyétek figyelembe. Minduntalan azt mondjátok: 'Nem ismernek bennünket.' Nos, ha valaki felismerne (és hivatalba emelne) benneteket, akkor mit tennétek?" Ce-lu nagy sietve válaszolt, mondván: "Ha megbíznának azzal, hogy kormányozzak egy ezer hadiszekérrel rendelkező fejedelemséget, amely be van szorítva két hatalmas fejedelemség közé, sőt mi több, hódító hadseregek dúlják és éhínség sanyargatja, én alig három év alatt elérném, hogy (népe) bátor legyen, sőt felismerje a helyes irányt." A mester mosolygott ezen. "Hát te, K'iu, mit tennél?" (Zsan Ju) így felelt: "Ha megbíznának azzal, hogy

kormányozzák egy hatvan-hetven, vagy mondjuk ötven-hatvan négyzetmérföldnyi (területet), én alig három év alatt elérném, hogy népének mindene meglegyen. A szertartások és a muzsika dolgában várnék egy nemes emberre."

"Hát te, Cs'e, mit tennél?" (Kung-szi Hua) így felelt: "Nem mondom, hogy én ezekre [a szertartások és a muzsika irányítására] már képes vagyok, de szeretném megtanulni. Én mint kicsiny segédkező, ünnepi sötét ruhában és fekete sapkában szeretnék közreműködni az ősök templomának szolgálataiban, vagy a fejedelmek udvari gyülekezeteinél."

"Hát te, Tien, mit tenné?" (Ceng Szi) abbahagyta a lantpengetést, megnyugtatta a húrokat, majd félretette a lantot, felállt és így felelt: "Egészen mást, mint ez a három tanítványod." A mester így szólt: "Mi baj lehet abból? Mint a többiek, mondd csak el te is a szíved vágyát." (Ceng Szi) azt mondta: "A tavasz utolsó hónapjában, tavaszi öltözékben annak rendje szerint, öt-hat férfialapot viselő barátommal és hat-hét fiatalabb ifjúval megmosnám kezemet-lábamat a Ji-folyóban, élvezném a levegőt az esőoltár (wu-jü) fái alatt, és énekelve térnék haza." A mester ekkor felsóhajtott, és így szólt: "Veled tartok, Tien."

Amikor a három tanítvány kiment, Ceng Szi hátramaradt és megkérdezte a mestertől: "Mit gondoljak három tanítványod beszédéről?" A mester így szólt: "Mindenki elmondta a szíve vágyát, ennyi az egész." (Ceng Szi tovább) kérdezte: "S miért mosolyogtál, mester, Ju [Ce-lu] fölött?" (A mester) így felelt: "Egy fejedelemséget a szertartások szerint kell kormányozni, márpedig az ő beszédéből hiányzott a szerénység (zsang). Ezért mosolyogtam rajta." "És K'iu [Zsan Ju] nem fejedelemséget (pang) kívánt magának?" (A mester) így felelt: "Hogyan létezhetne olyan hatvan-hetven vagy akár ötven-hatvan négyzetmérföldnyi terület, amely ne lenne fejedelemség (pang)?" (Ceng Szi folytatta:) "És Cs'e [Kung-szi Hua] nem fejedelemségről beszélt?" (A mester felelte:) "Ugyan kinek lenne dolga az ősök templomában és az udvari összejöveteleken, ha nem a fejedelmeknek (csu-hou)? Ha Cs'e kicsiny segédkező lenne (ezekben a szertartásokban), ki lehetne akkor nagy segédkező?"

XII.

1.

Jen Jüan megkérdezte, mi a tökéletes erény (zsen). A mester így felelt: "Legyőzni önmagunkat és visszatérni a tisztességhez (li): ez a tökéletes erény. Aki egy napra is, de legyőzi önmagát és visszatér a tisztességhez, azt az égalatti tökéletes erényűnek fogja tartani. A tökéletes erény önmagunktól függ; hogy is függne másoktól?" Jen Jüan folytatta: "Engedd meg, hogy megkérdezzem, mik ennek a részletei?" A mester pedig mondotta: "Ami a tisztességgel ellenkezik (fei-li), ne lásd; ami a tisztességgel ellenkezik, ne halld; ami a tisztességgel ellenkezik, ne mondd; ami a tisztességgel ellenkezik, ne tedd." Jen Jüan ekkor így szólt: "Bár erőm még fogyatékos, engedd meg, hogy mégis tanításod szerint cselekedjem."

2.

Csung-kung megkérdezte, mi a tökéletes erény. A mester így felelt: "Ha kilépsz a kapun, olyan légy, mintha nagy vendéget fogadnál; ha a népet dolgoztatod (si), olyan légy, mintha nagy áldozatnál segédkeznél; soha ne tedd másoknak azt, amit magadnak nem kívánsz. Akkor a fejedelemségben (pang) nem fog senki zúgolódni ellened, és a családban sem lesz veled senki elégedetlen."

Csung-kung ekkor így szólt: "Bár erőm még fogyatékos, engedd meg, hogy tanításod szerint cselekedjem."

3.

Sze-ma Ju(111) megkérdezte, mi a tökéletes erény. A mester így felelt: "A tökéletes erényű ember óvatos és lassú a beszédben." (Sze-ma Ju tovább) kérdezte: "Aki a beszédben óvatos és lassú, azt már tökéletes erényűnek mondhatjuk?" A mester pedig felelte: "Aki érzi a cselekvés nehézségét, az lehet-e nem óvatos és nem lassú a beszédben?"

4.

Sze-ma Ju megkérdezte, ki a nemes ember. A mester így felelt: "A nemes ember nem ismeri a bánatot, sem a félelmet." (Sze-ma Ju) folytatta: "Aki nem ismeri a bánatot, sem a félelmet, az már nemes ember?" A mester pedig felelte: "Aki bensejét vizsgálva nem talál hibát magában, az miért is bánkódna, mitől is félne?"

5.

Sze-ma Ju (egy ízben) szomorúan így szólt: "Minden embernek vannak fivérei, egyedül nekem nincsenek." Ce-hia erre azt felelte: "Én úgy hallottam, hogy a halál és élet égi elrendelés (ming) következménye, a gazdagság és előkelőség az Égtől függ. A nemes ember legyen tiszteletre méltó és ezt soha el ne veszítse, legyen tisztelettudó másokkal szemben, megőrizve mindig a tisztességet, s akkor a négy tenger között mindenki a fivére lesz. Hogyan is bánkódhatik a nemes ember azon, hogy nincsenek fivérei?"

6.

Ce-csang megkérdezte, mit jelent világosan látni: A mester így felelt: "Akire a (gondolkodást) lassan eláztató [megmérgező] rágalom és a bőrünk felsebzéseként ható [ijesztő] vádaskodás egyaránt hatástalan marad, arról elmondhatjuk, hogy világosan lát. Igen, akire a lassan mérgező rágalom és az ijesztő vádaskodás hatástalan marad, arról elmondhatjuk, hogy messzire lát."

7.

Ce-kung a kormányzásról kérdezősködött: A mester így szólt: "Legyen elegendő élelem, legyen elegendő fegyver (ping), s a nép bízson benned." Ce-kung ekkor azt mondta: "És ha elkerülhetetlen, hogy lemondjak valamelyikről, akkor melyikről mondhatok le először a három közül?" (A mester) azt felelte: "A fegyverekről." Ce-kung folytatta: "És ha elkerülhetetlen, hogy a kettő közül is lemondjak az egyikről, melyikről mondhatok le először?" (A mester) így felelt: "Az élelemről. Mert halál régi időktől fogva van [elkerülhetetlen], de ha a nép nem bízik benned, nem állhat fenn (az ország)."

8.

Ki Ce-c'eng(112) azt mondta: "A nemes embernek csak a belső tulajdonságokra (cse) van szüksége; mi szüksége is lenne a külső díszre (wen)?" Ce-kung erre így felelt: "Ó, uram, szavaid nemes emberre vallanak, de hát a nyelvet még a négyesfogat sem tudja utolérni! A külső ékesség éppen olyan, mint a belső tulajdonság, s a belső tulajdonság éppen olyan, mint a külső ékesség. A

szőrétől megfosztott tigris- agy leopárdbőr éppen olyan, mint a szőrétől megfosztott kutya- vagy juhbőr."

9.

Ai fejedelem Ju Zso-tól kérdezősködött mondván: "Ebben az évben rossz volt a termés, (az adók) nem tudják fedezni a kiadásaimat. Mit tegyek most?" Ju Zso feleletképpen így szólt: "Miért nem az egyszerű tizedet (cs'ö) gyűjtöd be?" (Ai fejedelem) így felelt: "Hiszen a kettős tizedet sem találom elegendőnek! Mit is kezdenék az egy tizeddel?" (Ju Zso) ekkor válaszképpen azt mondta: "Ha a népnek (po-szing) mindene megvan, akkor a fejedelem sem lát szükségét; de ha a nép szükségét lát, akkor a fejedelemnek sem lehet meg mindene."

10.

Ce-csang megkérdezte, hogyan kell magasra emelni az erényt (tö), s hogyan kell megkülönböztetni (pien) a hamis dolgokat. A mester mondotta: "Mindennél többre becsülni a hűséget és szavahihetőséget, s mindig igazságosan (ji) cselekedni: ez az erény magasra emelése. Akit szeretünk, annak azt kívánni, hogy éljen; akit gyűlölünk, annak azt kívánni, hogy haljon meg; vagy akár egyszer életet, másszor meg halált kívánni valakinek; mindez hamis dolog (mert az élet és halál az Égtől függ)."

11.

A C'i-beli King fejedelem a kormányzásról kérdezősködött K'ung-ce-nél(113) K'ung-ce válaszképpen azt mondta: "A fejedelem legyen fejedelem, az alattvaló legyen alattvaló, az apa legyen apa, a fiú legyen fiú." (King) fejedelem pedig így szólt: "Nagyon jó! Valóban, ha a fejedelem nem fejedelem, az alattvaló nem alattvaló, az apa nem apa és a fiú nem fiú, akkor hiába van meg a gabonám [adó-jövedelem], képes lehetek-e meg is enni [élni vele]?"

12.

A mester mondotta: "Ó, Ju [Ce-lu] fél-szóval is el tudna dönteni egy pert!" Ce-lu (valóban) egyet sem aludt az ígéretei fölött.(114)

13.

A mester mondotta: "Meghallgatni a panasztevőket (és igazságot szolgáltatni nekik) éppen úgy tudom, mint bárki más. Ami azonban szükséges volna: elérni, hogy senkinek se legyen panasza."

14.

Ce-csang a kormányzásról kérdezősködött: A mester mondotta: "Ügyelj (az elvekre) fáradhatatlanul, s tántoríthatatlan hűséggel valósítsd meg őket."

15.

A mester mondotta: "A nemes ember kiterjedt tudást szerez a könyvekből, viselkedését pedig a szertartásokhoz igazítja; így lesz képes rá, hogy sose térjen le a helyes útról."

16.

A mester mondotta: "A nemes ember tökéletesíti mások jó tulajdonságait, és nem fokozza mások rossz tulajdonságait. A közönséges ember fordítva csinálja."

17.

Ki K'ang-ce a kormányzásról kérdezősködött K'ung-ce-nél. K'ung-ce válaszképpen azt mondta: "Kormányozni annyi, mint a helyes útra igazítani. Ha te, uram, a helyes úton járva vezeted (a népet), akkor ugyan ki merne letérni a helyes útról?"(115)

Ki K'ang-ce nagyon nyugtalankodott a tolvajok (szaporodása) miatt, s kérdést tett fel (erről) K'ung-ce-nek. K'ung-ce válaszképpen azt mondta: "Ha te, uram, nem leszel kapzsi, akkor akár jutalmat adhatsz érte, mégsem fognak lopni."

19.

Ki K'ang-ce a kormányzásról kérdezősködött K'ung-ce-nél s azt mondta: "Mit gondolsz nem kellene megölni az erkölcsteleneket (wu-tao), hogy ezzel is segítsük az erkölcsösöket (ju-tao)?" K'ung-ce így felelt neki: "De uram, a jó kormányzáshoz miért kellene megölnöd bárkit is? Ha te magad a jóra törekszel, akkor a nép is jó lesz. A nemes ember erénye (tö) olyan, akár a szél; a közönséges embereké pedig akár a fű. Ha fölötte fúj a szél, a fűnek meg kell hajolnia."

20.

Ce-csang megkérdezte, milyennek kell lennie az írástudónak (si) ahhoz, hogy méltán nevezék kiválónak (ta). A mester így szólt: "Mit nevezel kiválóságnak?" Ce-csang azt felelte: "Azt, amikor valaki a fejedelemségben is (pang), a családban is hallat magáról." A mester mondotta: "Ez csupán híresség, de nem kiválóság. Aki valóban kiváló, az lényéből fakadóan egyenes, és szereti az igazságosságot (ji). Megvizsgálja az emberek beszédét, s figyelembe veszi külső megjelenésüket. Mindig vigyáz arra, hogy mások alá szállítsa le magát. (Így aztán) a fejedelemségben is, a családban is kiváló lesz. Aki azonban csak híres, az csupán külsőleg teszi magáévá az erényt (zsen), a tettei éppen ellenkezőek, s meg is marad ilyenek, anélkül hogy kétségei lennének. (Így aztán) a fejedelemségben is, a családban is csupán híressé lehet."

21.

Fan Cs'e együtt sétált a mesterrel az eső-oltár (wu-jü) fái alatt, és így szólt: "Bátorkodom megkérdezni, hogyan lehet magasra emelni az erényt, kijavítani a rejtett hibákat, s megítélni a hamisságot?" A mester így felelt: "Nagyszerű kérdés! Előbb gyakorolni és csak ennek folytán birtokolni (az erényt): vajon nem így emeljük-e magasra az erényt? Támadást indítani a saját hibáink ellen, nem pedig mások hibáit támadni: vajon nem így javíthatjuk-e ki a rejtett hibákat? Egy reggel haragra lobbanni és bajba dönteni önmagunkat, sőt még rokonainkat is: ez vajon nem hamisság?"

22.

Fan Cs'e az emberség erényéről (zsen) kérdezősködött. A mester így szólt: "Szeretni az embereket." (Fan Cs'e most) azt kérdezte, mi a tudás. A mester így

felelt: "Ismerni az embereket." Fan Cs'e azonban nem értette meg (a választ), és a mester így folytatta: "Aki fölemeli az egyeneseket és eltávolítja a görbéket, az képes elérni, hogy a görbék is kiegyenesítsék magukat." Fan Cs'e ekkor visszavonult, Ce-hia-hoz ment és így szólt hozzá: "Kevéssel ezelőtt a mesternél voltam és megkérdeztem tőle, mi a tudás. A mester azt felelte: 'Aki fölemeli az egyeneseket és eltávolítja görbéket, az képes elérni, hogy a görbék is kiegyenesítsék magukat.' Mit jelentsen ez?" Ce-hia így felelt: "Mily gazdag [tartalmas] szavak! Amikor Sun birtokolta az égalattit, válogatott alattvalói (csung) között, és fölemelte Kao-jao-t, mire eltűntek az erény nélkül valók. Amikor T'ang lett az égalatti birtokosa, válogatott összes alattvalói között, és fölemelte Ji-jin-t, mire eltűntek az erény nélkül valók."(116)

23.

Ce-kung a barátságról kérdezősködött. A mester mondotta: "Hűségesen figyelmeztess és ügyesen vezess (a barátaidat). Ha nem használ, hagyd abba; ne hozz szégyent magadra (ti. barátaid elvesztésével)."

24.

Ceng-ce mondotta: "A nemes ember műveltségével (wen) szerzi barátait, s a barátsággal az erényt támogatja."

XIII.

1.

Ce-lu a kormányzásról kérdezősködött: A mester mondotta: "A nép előtt járni és segíteni munkáját." (Ce-lu) bővebb magyarázatot kért, (a mester) hozzátette: "Soha el nem fáradni (ezekben a dolgokban)."

2.

Csunk-kung a Ki család fejének főminisztere (cai) volt. (Egy ízben) a kormányzásról kérdezősködött, és a mester azt mondta neki: "Helyezd előre [dolgoztasd magad helyett] hivatalnokaidat, bocsásd meg a kisebb bűnöket, emeld hivatalba a kiválókat és tehetségeseket." (Csunk-kung) megkérdezte: "Miről ismerem fel a kiválókat és tehetségeseket, hogy hivatalba emeljem őket?" (A mester) így felelt: "Emeld hivatalba azt, akit felismersz. Akiket pedig nem ismersz, majd figyelmedbe ajánlják az emberek."

3.

Ce-lu így szólt: "Wei fejedelme vár téged, mester, hogy veled kormányozzon. Mit szándékozol tenni legelőször?" A mester így felelt: "A legfontosabb volna: kijavítani a neveket (cseng ming)." Ce-lu azt mondta: "Ha ezt teszed, mester, ugyancsak célt tévesztesz! Miért kellene kijavítani (a neveket)?" A mester pedig így szólt: "Milyen vadember vagy te, Ju! A nemes ember óvatos tartózkodást tanúsít mindenben, amihez nem ért. - Ha a nevek nem helyesek, akkor a szavak nem felelnek meg (a dolgoknak). Ha a szavak nem felelnek meg (a dolgoknak), akkor a tettek (v. szolgálatok) nem sikerülnek. Ha a tettek nem sikerülnek, akkor az illem és harmónia (li jo) nem virágzik. Ha az illem és harmónia nem virágzik, akkor a különböző tüntetések nem arányosak (a bűnökkel). Ha pedig a büntetések nem arányosak, akkor a nép azt sem tudja, hogyan mozgassa kezét és lábát. - Ezért a nemes ember olyan neveket ad (a

dolgoknak), hogy azokat mindig mondani [helyesen használni] is lehessen, és kimondva őket, mindig (nekik megfelelően) cselekedni lehessen. A nemes ember beszédében semmi helytelennek nem szabad lennie."(117)

4.

Fan Cs'e arra kérte (a mestert), hogy tanítsa földművelésre. A mester így szólt: "Azt jobban tudná nálam egy öreg paraszt." (Fan Cs'e) ekkor azt kérte, hogy tanítsa kertészkedésre. (A mester) így szólt: "Azt jobban tudná nálam egy öreg kertész." Fan Cs'e ekkor kiment, a mester pedig mondotta: "Milyen közönséges ember ez a Fan Szü! Ha az előljáró (sang) szereti a szertartásokat (v. illetet), akkor a nép közül senki sem merészel tiszteletlen lenni. Ha az előljáró szereti az igazságot, akkor a nép közül senki sem merészeli nem alávetni magát. Ha az előljáró szereti a szavahihetőséget, akkor a nép közül senki sem merészel őszintétlennek lenni. Ha pedig mindezt elérte, akkor a négy égtáj minden lakója eljön hozzá, hátán cipelve gyermekét. Mi szüksége is volna a földművelésre?"

5.

A mester mondotta: "Ha valaki fel tudja ugyan mondani a Dalok Könyve háromszáz versét, de amikor megbízzák a kormányzással, nem tud cselekedni, vagy amikor követségbe küldik a négy égtáj (valamelyike) felé, nem tud maga válaszolni, akkor bizony hiába (tanult) olyan sokat, semmit sem tud kezdeni vele."

6.

A mester mondotta: "Ha (az uralkodó) maga helyesen [példamutatóan] viselkedik, akkor parancsolnia sem kell, megy minden a maga útján. Ha azonban ő maga nem példamutató, akkor hiába ad ki parancsokat, azokat nem követik."

7.

A mester mondotta: "Lu és Wei fejedelemség kormányzata: fivérek."(118)

8.

A mester azt mondta a Wei-beli Kung Ci-king-ről,(119) hogy az mindig elégedett a háztartásával. Ha kezd lenni valamije azt mondja: "No, ezt jól összegyűjtöttem!" Ha gyarapodik valamicskét, azt mondja: "Most aztán mindenem megvan!" Ha pedig meggazdagszik, így szól: "Ez aztán csodálatos?"

9.

Amikor a mester Wei-be utazott, Zsan Ju vezette a kocsiját. A mester megjegyezte: "Mily sűrű itt a nép!" Zsan Ju ekkor azt kérdezte: "Ha már ilyen sűrű, mit lehetne tenni érte?" (A mester) felelte: "Gazdaggá tenni." (Zsan Ju) tovább kérdezte: "És ha meggazdagodott, mit kellene tenni érte?" (A mester) pedig felelte: "Tanítani."

10.

A mester mondotta: "Ha lenne, aki alkalmazzon [hivatalba emeljen] engem, (a kormányzás) már egy év alatt megjavulna, három év múlva pedig tökéletes lenne."

11.

A mester mondotta: " Ha száz esztendeig csupa erényes ember kormányozná a fejedelemséget, át tudná formálni még a leggonoszabb embereket is, és lemondhatnának a halálbüntetésről. Milyen igaz ez a mondás!"

12.

A mester mondotta: "Ha most valódi király támadna, akkor egy nemzedék [30 év] kellene csak, s felvirágozna az erény."

13.

A mester mondotta: "Aki helyessé [példamutatóvá] teszi a saját viselkedését, az miért ne vegyen részt a kormányzásban? Aki azonban nem tudja jól irányítani önmagát, hogyan tudna jól irányítani másokat?"

14.

Amikor (egy ízben) Zsan Ju visszatért az udvarból, a mester megkérdezte: "Miért jössz ilyen későn?" (Zsan Ju) azt felelte: "A kormányzás dolgaival foglalkoztunk." A mester mondotta: "Ez az ő [a Ki-családbbeliek] ügyük volt. Ha valóban a kormányzás dolgairól lett volna szó, akkor - ha most nem is viselek hivatalt - meghallgatták volna az én véleményemet is."

15.

Ting fejedelem megkérdezte, van-e olyan mondás, mely egymaga felvirágoztatja az országot (pang). K'ung-ce felelte neki mondván: "Egy mondásnak sohasem lehet ilyen eredménye. De azt szokták mondani az emberek: fejedelemnek lenni nehéz, ám alattvalónak (cs'en) lenni sem könnyű. Nos, ha a fejedelem tudja, hogy fejedelemnek lenni nehéz, akkor vajon nem várhatjuk-e, hogy ez az egyetlen mondás felvirágoztatja az országot?" (Ting fejedelem) most azt kérdezte: "Van-e olyan mondás, mely egymaga romlásba dönti az országot?" K'ung-ce pedig felelte neki mondván: "Egy mondásnak sohasem lehet ilyen eredménye. De azt szokták mondani az emberek: én legfeljebb csak azért tudnék örülni annak, hogy fejedelem vagyok, mert így szavaimnak senki sem mond ellent. Nos, ha (az ilyen uralkodó) szavai helyesek, s azoknak senki sem mond ellent, akkor, ugye, minden rendben van. De ha szavai rosszak, s azoknak senki sem mond ellent, akkor vajon nem várhatjuk-e, hogy egyetlen mondás romlásba dönti az országot?"

16.

Ső fejedelme a kormányzásról kérdezősködött. A mester mondotta: "Akik közel vannak, legyenek elégedettek; akik pedig távol vannak, jöjjenek el."

17.

Amikor Ce-hia Kü-fu(120) kormányzója (cai) volt, a kormányzásról kérdezősködött. A mester mondotta: "Ne kívánj gyors eredményt és ne nézz

kicsiny haszonra (li). Aki gyors eredményt kíván, nem jut messzire; aki kicsiny haszonra néz, nem visz végbe nagy dolgokat."

18.

Ső fejedelme K'ung-ce-vel beszélgetve így szólt: "Az én vidékemen (tang) nagyon becsületesek az emberek. Ha az apa ellop (zsang) egy juhot, a fiú tanúskodik ellene." K'ung-ce erre azt mondta: "A mi vidékünkön nem ilyenek a becsületesek. Az apa rejtegeti a fiú hibáját, a fiú rejtegeti az apa hibáját. (Nálunk) ebben van a becsületesség."

19.

Fan Cs'e a tökéletes erényről kérdezősködött. A mester mondotta: "Ha magad vagy otthon, légy komoly; ha dolgotat intézed, légy tiszteletre méltó; másokkal való kapcsolatodban légy hűséges. Kerülj bár a keleti vagy északi barbárok közé, ettől akkor sem szabad eltántorodnod."

20.

Ce-kung azt a kérdést tette fel: "Milyen tulajdonságokkal érdemelheti ki valaki, hogy írástudónak (si) nevezzék?" A mester így felelt: "Aki saját dolgaiban ismeri a szégyenkezést, és a négy égtáj (valamelyikére) küldetvén nem hoz szégyent fejedelme megbízására, az megérdemli, hogy írástudónak nevezzék." (Ce-kung) folytatta: "Engedd meg, hogy megkérdezzem, mi a következő fokozat?" (A mester) azt felelte: "Ha valakit egész nemzetsége (cung-cu) szülőtisztelőnek (hiao), s minden földije és szomszédja (hiang tang) bátyjatisztelőnek (ti) dicsér." - (Ce-kung tovább is) folytatta: "Engedd megkérdeznem, mi az ezután következő fokozat?" (A mester) azt felelte: "Aki ha beszél, mindig szavahihető, tetteiben pedig mindig hajthatatlan, az csak egy konok, közönséges ember, bár különben az eddigiek után következnek." - (Ekkor Ce-kung) azt kérdezte: "S mit gondoljak azokról, akik manapság részt vesznek a kormányzásban?" A mester pedig mondotta: "Ej! Ezek az üres kosarak [merő használati tárgyak] még azt sem érdemlik meg, hogy számításba vegyük őket."

21.

A mester mondotta: "Ha már nem adatik meg, hogy olyanokat tanítsak, akik a közép útján járnak, legalább olyanokat szeretnék, akik lelkesek és kötelességtudók. A lelkesek előre haladnak és követik a példát, a kötelességtudók meg legalább nem tesznek rosszat."

22.

A mester mondotta: "A déli embereknek van egy mondása: 'Az az ember, akiben nincs állhatatosság, nem lehet sem samán (wu), sem gyógyító ember.' Nagyon jó (mondás)! 'Aki állhatatlan az erényben, az szégyenbe dönti magát' (olvassuk egy könyvben)." A mester (még azt is) mondotta: "Nem jósolhatnak, ez az oka mindennek."

23.

A mester mondotta: "A nemes ember békeszerető, de nem azonosul (akárkivel). A közönséges ember (akárkivel) azonosul, de nem békeszerető."

24.

Ce-kung megkérdezte mondván: "Mit gondoljak arról, akit a földijeit mindnyájan szeretnek?" A mester így felelt: "Az még nem bizonyítja (erényeit)." S mit gondoljak arról, akit a földijeit mindnyájan gyűlölnék?" A mester így felelt: "Az még nem bizonyítja (bűnösségét). A legjobb az, ha valakit a földijeit közül a jók szeretnek, a rosszak pedig gyűlölnék."

25.

A mester mondotta: "A nemes embert könnyű szolgálni, de nehéz megörvendeztetni. Ha nem a helyes úton próbálnak a kedvére tenni, nem fog örvendezni. Amikor azonban embereit alkalmazza, felméri képességeiket [nem követel tőlük lehetetlent]. A közönséges embert nehéz szolgálni, de könnyű a tetszését elnyerni. Még ha nem a helyes úton tesznek is a kedvére, ő örül annak. Amikor azonban embereit alkalmazza, egyformán sokat követel mindenkitől."

26.

A mester mondotta: "A nemes ember méltóságteljes, de nem gőgös. A közönséges ember gőgös, de nem méltóságteljes."

27.

A mester mondotta: "Aki szilárd, kitartó, egyszerű és szavaiban szerény, az közel áll a tökéletes erényhez."

28.

Ce-lu megkérdezte mondván: "Milyennek kell lenni ahhoz, hogy valaki méltó legyen az írástudó (si) névre?" A mester így felelt: "Aki komoly, buzgó és barátságos, az méltó rá, hogy írástudónak nevezzük. Aki a barátai között komoly és buzgó, fivérei között pedig barátságos."

29.

A mester mondotta: "Ha egy jó ember hét évig tanítja a népet, akkor már háborúba is viheti."

30.

A mester mondotta: "Tanítás nélkül háborúba vinni a népet annyi, mint a pusztulásba taszítani."

XIV.

1.

(Jüan) Hien megkérdezte, mi a szégyen. A mester mondotta: "Ha az országot jól kormányozzák, (csak) a hivatali jövedelemre (gondolni); s ha az országot rosszul kormányozzák, (akkor is csak) a hivatali jövedelemmel (törődni): ez a szégyen."

2.

"A hatalomvágy, a dicsekvés, az elégedetlenség és a vágyakozás legyőzését nevezhetjük-e tökéletes erénynek?"(121) A mester mondotta: "Nehéz feladatnak nevezhetjük, de nem tudom, ez lenne-e a tökéletes erény."

3.

A mester mondotta: "Az olyan írástudó si), aki csak az otthoni kényelmet szereti, nem érdemli meg, hogy írástudónak nevezzük."

4.

A mester mondotta: "Ha az országot jól kormányozzák, bátor lehetsz szavaidban is, tetteidben is. De ha az országot rosszul kormányozzák, a tetteidben bátor légy, szavaidban pedig megfontolt."

5.

A mester mondotta: "Aki birtokolja az erényt (tö), annak mindig van szava is (hogyan kifejezze). Akinek azonban szava van, még nem feltétlenül birtokolja az erényt. A tökéletes erényű ember mindig bátor is, aki azonban bátor, még nem feltétlenül tökéletes erényű."

6.

Nan-kung Kuo(122) megkérdezte K'ung-ce-től mondván: "Ji kiváló íjász volt, Ao pedig szárazföldön is előre tudta mozdítani a csónakot, mégis, egyiküknek sem adatott meg, hogy természetes halált haljanak. Jü és (Hou) Ci azonban maguk is földet műveltek, és birtokosai lettek az égalattinak."(123) A mester erre semmit sem felelt, amikor azonban Nan-kung Kuo kiment, azt mondta róla: "Ilyen az igazi nemes ember! Ilyen az, aki igazán megbecsüli az erényt!"

7.

A mester mondotta: "Olyan nemes ember, akinek erénye (még) nem tökéletes, akadhat; de nem létezik olyan közönséges ember, aki tökéletes erényű lenne."

8.

A mester mondotta: "Aki szereti (a fiát), megtehetné-e, hogy ne ösztönözze szigorúsággal? Aki hűséges (fejedelméhez), megtehetné-e, hogy ne lássa el tanácsaival?"

9.

A mester mondotta: "(Cseng fejedelemségben) ha hivatalos iratot (ming) készítenek, Pi Sen csinálja meg a durva vázlatot, Si-su megvizsgálja s megvitatja (a tartalmát), a külső kapcsolatok hivatalát ellátó (hing-zsen) Ce-jü kijavítja és kicsiszolja (a stílusát), a Tung-li-beli Ce-cs'an pedig elegáns formát ad neki."(124)

10.

Valaki Ce-cs'an-ról kérdezősködött és a mester így felelt: "Jóindulatú ember." (Az illető) ezután Ce-szi-ről(125) kérdezősködött, és (a mester) így felelt: "Ó, az az ember, az az ember!" (Végül az illető) Kuan-csung-ról kérdezte, és (a mester) mondotta: "Olyan ember volt, hogy amikor (C'i fejedelme) elvette a háromszáz családos P'ien várost (ji) a Po-család fejétől (és neki adta), akkor (a Po-család feje) közönséges rizsételekkel kellett hogy beérje, de soha életében egy szóval sem méltatlankodott miatta."(126)

11.

A mester mondotta: "Szegénynek lenni és nem elégedetlenkedni: nehéz. Gazdagnak lenni és nem dölőfösködni: könnyű."

12.

A mester mondotta: "Meng Kung-cs'o(127) kiválóan el tudná látni a Csao- vagy Wei-család főemberének tisztét (lao), de T'eng vagy Szie fejedelemség főhivatalnoka (fai-fu) már nem lehetne belőle."

13.

Ce-lu a tökéletes emberről kérdezősködött. A mester mondotta: "Csak aki oly bölcs, mint Csang Wu-csang,(128) annyira mentes a vágyakozástól, mint (Meng) Kung-cs'o, olyan bátor, mint a Pien-beli Csuang-ce,(129) olyan tehetséges, mint Zsan K'iu [Ce-ju] s ezenkívül gyakorolja a szertartásokat és a muzsikát is, csak arról mondhatjuk el, hogy tökéletes ember." Majd hozzátette: "Egy mai tökéletes embernek azonban miért kellene ilyennek lennie? Aki hasznot (li) látva az igazságosságra (ji) gondol, aki veszélyt látva kész feláldozni az életét, aki még hosszú évek múlva sem felejt el az életében valaha kötött megállapodás szavait, arról azért elmondhatjuk, hogy tökéletes ember."

14.

A mester Kung-su Wen-ce-ről(130) kérdezte meg Kung-ming Kia-t(131) mondván: "Elhiggyem-e vajon, hogy mestered nem beszél, nem nevet és nem fogad el semmit?" Kung-ming Kia így felelt: "Akik ezt így mondják, túloznak. Mesterem akkor beszél, ha itt az ideje, s így az emberek nem unják meg beszédét. Akkor nevet, ha igazán örül, így az emberek nem unják meg nevetését. Akkor fogad el valamit, ha az igazságos, így az emberek nem unják meg, hogy elfogad." A mester erre így szólt: "Ez igen! De vajon igaz lehet ez?"

15.

A mester mondotta: "Cang Wu-csung Fang-ot birtokolva, kérte, hogy Lu (fejedelme) biztosítsa birtokának öröklését (az ő családja számára). S bár azt mondják, hogy nem kényszerítette a fejedelmet, én ezt kétségbe vonom."(132)

16.

A mester mondotta: "A Cin-beli Wen fejedelem kétszínű volt és nem egyenes. A C'i-beli Huan fejedelem egyenes volt és nem kétszínű."(133)

17.

Ce-lu így szólt: "Amikor Huan fejedelem megölte fivérét, Kiu-t, (akkor annak hívei közül) Sao Hu vele együtt halt, Kuan-csung azonban nem akart meghalni. Mondhatom-e tehát, hogy (Kuan-csung) nem volt tökéletes erényű?" A mester így felelt: "Huan fejedelem összegyűjtötte az összes fejedelmeket (csu-hou), anélkül hogy fegyvereket s hadiszereket alkalmazott volna. És ez Kuan-csung műve volt. Ki más lenne tökéletes erényű? Ki más lenne tökéletes erényű?"

18.

Ce-kung így szólt: "Kuan-csung aligha volt tökéletes erényű ember. Amikor Huan fejedelem megölte fivérét, Kiu-t, ő nem volt képes vele halni, sőt főminiszterként szolgálta (Huan fejedelmet)." A mester így felelt: "Kuan-csung főminiszterként hozzásegítette Huan fejedelmet, hogy helyreállítsa hatalmát a fejedelmek fölött, egyesítette és rendezte az égalattit, és a nép mind a mai napig a tőle kapott ajándékoknak örvendezik. Kuan-csung nélkül bizony (barbár módra) kusza haját és balra hajtott kabátot viselnénk. Hát jobb lett volna, ha úgy mutatja ki hűségét, mint közönséges férj vagy feleség, s megöli magát valami árokban vagy csatornában, hogy ma már senki se ismerje a nevét?"

19.

Kung-su Wen-ce főminisztere, a (később maga is) főhivatalnokká (tai-fu) emelt Csuan, Wen-ce-vel együtt ment fel a fejedelmi udvarba [mintha urával egyenrangú lenne]. Amikor a mester meghallotta ezt, így szólt: "(Kung-su Wen-ce) megérdemli, hogy Műveltnek (wen) nevezzük."

20.

Amikor a mester a Wei-beli Ling fejedelem erkölcstelenségéről (wu-tao) beszélt, (Ki) K'ang-ce megkérdezte: "Ha ilyen ember, hogyan lehetséges, hogy nem veszejti el (országát)?" K'ung-ce erre azt mondta: "Csung-su Jü intézi a vendégek és idegenek ügyeit, T'o, az imamester intézi az ősök templomának szertartásait, Wang-szun Kia intézi a hadsereg dolgait. Ilyen emberek hogyan veszejtenék el (az országot)?"(134)

21.

A mester mondotta: "Aki szerénység nélkül beszél [ígérget], az a megvalósítást ugyancsak nehéznek fogja találni."

22.

Cs'en Cs'eng-ce meggyilkolta (a C'i-beli) Kien fejedelmet. K'ung-ce megmosta fejét és testét, majd az udvarba ment és a dolgot tudomására hozta Ai fejedelemnek, mondván: "Cs'en Heng [Cs'en Cs'eng-ce] meggyilkolta fejedelmét. Kérlek, büntetted meg." A fejedelem így szólt: "Tudósítsd a dologról a három nagy család fejét." K'ung-ce (visszavonult és magában) azt mondta: "Mivel én rangban a főhivatalnokok (tai-fu) után következem, nem tehetem meg, hogy ne tudósítsam őket. A fejedelem is azt mondta, tudósítsam a három nagy család fejét." Azzal elment a három családfőhöz és tudósította őket, de azok nem hajlottak a szavára. K'ung-ce ekkor így szólt: "Mivel én rangban a főhivatalnokok után következem, nem tehettem meg, hogy ne jelentsem a dolgot."(135)

23.

Ce-lu megkérdezte, hogyan kell a fejedelmet szolgálni. A mester mondotta: "Nem megcsalni és nem lázadozni ellene."

24.

A mester mondotta: "A nemes ember a fennkölt dolgokban járatos, a közönséges ember az alantasakban."

25.

A mester mondotta: "A régi időkben aki tanult, önmagáért tette. Manapság aki tanul, mások miatt [az elismerésért] teszi."

26.

K'ü Po-jü(136) elküldött egy embert (udvariassági látogatásra) K'ung-ce-hez. K'ung-ce leültette, majd feltette neki a kérdést mondván: "Mestered most mivel foglalkozik?" (A küldött) így felelt: "Mesterem nagyon szeretné csökkenteni a hibáit, de ez még nem sikerült neki." Amikor a küldött kiment, a mester így szólt: "Ez a (jó) küldött! Ez a (jó) küldött!"

27.

A mester mondotta: "Akinak nincs hivatala, az ne foglalkozzék a kormányzás dolgaival."

28.

Ceng-ce mondotta: "A nemes ember vágyai sohasem lépnek túl a társadalomban elfoglalt helyén (wei)."

29.

A mester mondotta: "A nemes ember szégyenkező [szerény] a szavaiban, s tetteiben túlmegy (a szavain)."

30.

A mester mondotta: "A nemes embernek három erénye van, s ezekre én nem vagyok képes. Tökéletes erényű, s nincs oka bánatra; bölcs és sohasem téved; bátor, és nincs oka félelemre." Ce-kung ekkor így szólt: "Ezt csak te mondasz, mester (ti. nagy szerénységben)."

31.

Ce-kung szerette összehasonlítani az embereket. A mester azt mondta: "Sze [Ce-kung] aztán kiváló férfiú! Nekem (az önmagam nevelésén túl nem jut erre időm."

32.

A mester mondotta: "Nem törődöm azzal, hogy az emberek nem ismernek. Egyedül az aggaszt, ha valamire nem vagyok képes."

33.

A mester mondotta: "Aki nem tételezi fel előre a csalást, és nem gondolja azt előre, hogy nem hisznek neki, ám (az ilyesmit) mégis idejében felfedezi, az kiváló ember!"

34.

Wei-seng Mou(137) azt mondta K'ung-ce-nek: "Hogy van az, K'iu, hogy ilyen biztonsággal csinálod a dolgodat? Ugye hogy behízelt beszéddel éred el célotat?" K'ung-ce így felelt: "Nem vetemedem arra, hogy behízelt szónok legyek, de gyűlölöm a makacsságot:"

35.

A mester mondotta: "A jó paripának nem az erejét dicsérjük, hanem a magasabb rendű képességeit (tö)."

36.

Valaki azt kérdezte: "Mit gondoljak arról, ha valaki jósággal viszonzza a rosszaságot?" A mester így felelt: "Akkor mivel fogja viszonzni a jóságot? A rosszaságot egyenességgel [igazsággal] kell viszonzni, a jóságot pedig jósággal."

37.

A mester mondotta: "Senki sem ismer engem!" Ce-kung megkérdezte: "Mit jelent az, mester, hogy téged senki sem ismer?" A mester így felelt: "Nem zúgolódok az Ég ellen, nem vádolom az embereket. Alul kezdem a tanulást és fölfelé haladok. Aki engem ismer, az vajon nem az Ég?"

38.

Kung-po Liao megrágalmazta Ce-lu-t Ki-szun előtt. Ce-fu King-po erről tudósította a mestert mondván: "Kung-po Liao biztosan felkeltette uram gyanakvását (Ce-lu ellen), de nekem elég hatalmam van ahhoz, hogy kitessem holttestét akár a piactéren, akár a palotában." A mester azonban így szólt: "Ha tanaim előre haladnak, azt az Ég rendelte el (ming), ha pedig tanaim nem tudnak előre haladni, azt is az Ég rendelte el. Mit tehetne Kung-po Liao az égi rendelés ellen?"(138)

39.

A mester mondotta: "A kiváló emberek közül egyesek visszavonulnak a világtól. Vannak, akik (egy-egy) területről (ti) vonulnak vissza, mások (tiszteletlen) külső megjelenés miatt vonulnak vissza, ismét mások pedig (ellentmondó) szavak miatt."

40.

A mester mondotta: "Heten vannak, akik így cselekedtek (ti. visszavonultak a nyilvános szerepléstől)." (139)

41.

Amikor Ce-lu egy éjszakát a Kőkapunál töltött, a kapu őre(140) így szólt hozzá: "Honnan jössz?" Ce-lu így felelt: "K'ung mestertől." (Az őt ekkor) azt mondta: "Ő az, aki tudja, hogy lehetetlenre vállalkozott, mégis csinálja?"

42.

A mester (egy ízben) zengőkővel muzsikált Wei-ben, s kapuja előtt egyszer csak elment valaki szalmakosárral a hátán, és így szólt: "Hogy tele van a szíve annak, aki ezt a zengőkövet üti!" Majd kevéssel utóbb hozzátette: "Mily alantas is ez a konokság! Hiszen senki sem ismeri! Azonnal abba kellene hagynia (a tanítást)! (A Dalok Könyve is azt mondja:) 'Ha mély a víz, ruhástul kelek át rajta; ha sekély, térdig felhajtom a ruhám'." (141) A mester ekkor így szólt: "Milyen biztos a dolgában! (Életében) semmi nehézsége nincsen."

43.

Ce-csang így szólt: "Az Írások Könyve azt mondja, hogy Kao-cung(142) (apja halálát gyászolva) egy kunyhóban lakott és három évig nem beszélt. Mit jelent ez?" A mester pedig mondotta: "Miért kell ehhez Kao-cung (példája)? A régi idők emberei [uralkodói] mind így cselekedtek. Ha a fejedelem meghalt, a hivatalnokok szépen végezték kötelességüket és a főminiszter (csung-cai) szavára hallgattak három éven át."

44.

A mester mondotta: "Ha az előljáró (sang) szereti a szertartásokat, akkor a népet könnyű lesz irányítani."

45.

Ce-lu a nemes emberről kérdezősködött: A mester mondotta: "(A nemes ember) tökéletesíti önmagát a tisztelettudó figyelmességben (king)." (Ce-lu) azt kérdezte: "S ez elegendő?" (A mester) felelte: "Tökéletesíti önmagát és nyugalmat biztosít az embereknek." (Ce-lu) tovább kérdezte: "S ez elegendő?" (A mester) pedig felelte: "Úgy tökéletesíti önmagát, hogy nyugalmat tudjon biztosítani az egész népnek (po-szing), bár ez még Jao-nak és Sun-nak is nyugtalanságra adott okot."

46.

Jüan Zsang(143) sarkán guggolva várakozott rá, és a mester így szólt hozzá: "Fiatal korodban nem tisztelted az idősebbeket, felnövekedvén nem tettél semmi említésre méltót, megöregedvén pedig nem akarsz meghalni. Te rabló!" Azzal botjával a fenekére húzott.

47.

(A mester) egy K'üe-beli(144) fiút a vendégek bevezetésére alkalmazott. Valaki kérdezősködött a fiú felől, mondván: "Gondolom, jól halad." A mester így felelt: "Csak azt látom, hogy mindig a felnőtteket illető helyre ül, és hogy váll váll

mellett lépked a nála idősebbekkel. Nem arra törekszik, hogy haladjon; egyszeriben tökéletes ember akar lenni."

XV.

1.

A Wei-beli Ling fejedelem a hadirendről kérdezősködött K'ung-ce-nél. A mester válaszképpen azt mondta: "Az áldozathoz szükséges tárgyak elrendezéséről sok mindent tudok, a hadseregek dolgairól azonban sohasem tanultam." És a következő nap elutazott (Wei-ből). Amikor Cs'en-ben volt, elfogyott az ételme. Kísérőit annyira megviselte az éhség, hogy már lábra sem tudtak állni. Ce-lu (végül is) méltatlankodva megjelent előtte és így szólt: "Hát nemes ember is kerülhet ilyen nyomorba?" A mester pedig mondotta: "A nemes ember elviseli a nyomort, a közönséges ember azonban fékevesztett lesz a nyomortól."

2.

A mester mondotta: "Azt hiszem, Sze [Ce-kung], te olyan embernek tartasz, aki sokat tanult és mindent meg is jegyzett." (Ce-kung) válaszképpen így szólt: "Olyannak. Vagy talán nem így van?" (A mester) pedig mondotta: "Nem bizony. Egyetlennel hatolok át mindenem."(145)

3.

A mester mondotta: "Bizony, Ju [Ce-lu], nagyon kevesen ismerik az erényt (tö)."

4.

A mester mondotta: "Sun olyan uralkodó volt, aki tevékenység nélkül (wu-wei) is jól kormányzott. Hogy mit tett? Semmi mást, csak komolyan ügyelt önmagára, és példamutatóan fordította délnek az arcát [uralkodott]."(146)

5.

Ce-csang az eredményes tevékenységről (hing) kérdezősködött. A mester mondotta: "Aki szavaiban hűséges és megbízható, tetteiben komoly és figyelmes, az akár a déli vagy északi barbárok országában (pang) is eredményesen tevékenykedik. Aki azonban szavaiban nem hűséges és nem megbízható, tetteiben nem komoly és nem figyelmes, az vajon tevékenykedhet-e eredményesen akár a saját körzetében vagy falujában (csou li) is? Ha állsz, ezeket ott lásd felmagasodva magad előtt. Ha kocsin utazol, mindig ott lásd ülni őket a jármon. Akkor eredményesen fogsz tevékenykedni." Ce-csang ezt a mondást felírta az övére.

6.

A mester mondotta: "Milyen egyenes volt Jü, az írnok (si)! Ha az országot jól kormányozták, olyan volt, akár a nyíl; ha az országot rosszul kormányozták, olyan volt, akár a nyíl. Milyen nemes ember volt K'ü Po-jü! Ha az országot jól kormányozták, ő hivatalt viselt; ha az országot rosszul kormányozták, ő meg tudta tenni, hogy összegöngyölje (erényét) és keblébe rejtse [visszavonuljon a hivataltól]."(147)

7.

A mester mondotta: "Ha nem beszélsz azzal, akivel pedig szót lehetne érteni, veszni hagytaál egy embert. Ha pedig beszélsz azzal, akivel nem lehet szót érteni, elvesztegetted szavaidat. Az okos ember sem az embereket nem hagyja veszni, sem a szavait nem vesztegeti el."

8.

A mester mondotta: "Az eltökélt írástudó és a tökéletes erényű ember nem kíván élni, ha ezzel erényét károsítja meg. Néha maga áldozza fel életét, hogy ezzel erényét kiteljesítse."

9.

Ce-kung megkérdezte, hogyan lehet valaki tökéletes erényű emberré. A mester mondotta: "A kézművesnek (kung), ha jól akarja végezni munkáját, előbb meg kell élesíteni szerszámain. Abban az országban, amelyikben élsz, szolgálj mindig a legkiválóbb főhivatalnokokat (tai-fu), és barátkozz a legtökéletesebb erényű írástudókkal (si)."

10.

Jen Jüan egy fejedelemség kormányzásáról kérdezősködött. A mester mondotta: "Kövessd a Hia-dinasztia időbeosztását [naptárát], utazz a Jin-dinasztia hivatalos kocsijával, viseld a Csou-dinasztia szertartási sapkáját és gyakorold a Sao muzsikát a táncokkal együtt, de távolítsd el Cseng fejedelemség muzsikáját és ne engedj közeledbe a pergőnyelvű szónokokat, mert Cseng muzsikája kicsapongó, a pergőnyelvű szónok pedig veszedelmes."

11.

A mester mondotta: "Ahhoz, aki nem gondol a távoli gondokra, feltétlenül közel van a bánat."

12.

A mester mondotta: "Hát mindennek vége? Még senkivel sem találkoztam, aki éppúgy szerette volna az erényt (tö), mint a külső szépséget."

13.

A mester mondotta: "Hát vajon nem lopta-e Cang Wen-csung a hivatali tiszttségét? Hiszen ismerte a Liu-hia-beli Hui kiválóságát, és mégsem (gondoskodott róla, hogy) vele együtt álljon (az udvarban.)"(148)

14.

A mester mondotta: "Aki sokat kíván önmagától, de keveset másoktól, az távortartja magát az elégedetlenséget."

15.

A mester mondotta: "Aki nem mondogatja, hogy mit gondoljak erről, mit gondoljak arról, azzal én semmit sem tudok kezdeni!"

16.

A mester mondotta: "Ha egy csomó ember egész napját együtt tölti, és beszélgetésük sohasem terelődik az igazságosságra (ji), hanem mindig csak saját kis ravaszkodásaikkal foglalkoznak, az bizony nehéz eset!"

17.

A mester mondotta: "A nemes ember (mindenben) az igazságosságot tartja alapvetőnek. A szertartások segítségével valósítja meg, szerénységgel nyilvánítja ki és a szavahihetőséggel tökéletesíti. Ilyen a nemes ember."

18.

A mester mondotta: "A nemes ember csak azon kesereg, hogy nincs meg a kellő képessége, de sohasem kesereg azon, hogy nem ismerik az emberek."

19.

A mester mondotta: "A nemes ember nem akar úgy meghalni, hogy azután a nevét senki se dicsérje."

20.

A mester mondotta: "Amit a nemes ember keres, az önmagában van; amit azonban a közönséges ember keres, másokban van."

21.

A mester mondotta: "A nemes ember magabiztos, de nem veszekedik; társulni kész (k'ün), de nem pártoskodó (tang)."

22.

A mester mondotta: "A nemes ember senkit sem emel hivatalba pusztán a szavai alapján, de a szavakat sem veti el az ember alapján."

23.

Ce-kung megkérdezte mondván: "Van-e olyan egyetlen szó, amelyet az ember egész életében követhet?" A mester így felelt: "Hát nem ilyen szó a kölcsönösség (su)? Amit magadnak nem kívánsz, azt ne tedd az embereknek."

24.

A mester mondotta: "Megítélve az embereket kit szidalmazok és kit magasztalok én mértéktelenül? Ha valakit mértéken felül magasztalok, azt én alaposan megvizsgáltam (s erre méltónak találtam). Ezek az emberek voltak okai annak, hogy a Három Dinasztia(149) mindig az egyenesség útját járta."

25.

A mester mondotta: "Valaha én még láttam olyan írnot, aki üres helyeket hagyott a szövegében (ha valamiben nem volt biztos), és olyat, aki használatra kölcsönadta másoknak a lovát. Manapság ilyesmi nincsen."

26.

A mester mondotta: "A ravasz beszéd összezavarja az erényt (tö). A kis dolgokban való türelmetlenség nagy terveket is összezavarhat."

27.

A mester mondotta: "Akit a sokaság (csung) gyűlöl, azt még meg is kell vizsgálni; akit a sokaság szeret, azt még meg is kell vizsgálni (mielőtt megítélnék)."

28.

A mester mondotta: "Az ember képes naggyá tenni a törvényt (tao), de a törvény (magától) még nem teszi naggyá az embert."

29.

A mester mondotta: "Ha hibázol és nem javítod ki, akkor követed el igazán a hibát."

30.

A mester mondotta: "Megtettem, hogy egész nap nem ettem, egész éjjel nem aludtam, és csak gondolkodtam. Semmi hasznom nem volt belőle. Tanulni a legokosabb."

31.

A mester mondotta: "A nemes ember az elvekkel (tao) törődik, nem pedig az evéssel. Aki szánt-vet, (sokszor) éhen marad; aki azonban tanul, hivatali jövedelemhez jut általa. A nemes ember csak az elvek miatt aggódik, s nem fél a szegénységtől."

32.

A mester mondotta: "Aki tudása révén (hivatalhoz) jutott, de erényével (zsen) nem tudja megőrizni, az hiába szerezte meg (a tudást és hivatalt), el is fogja veszíteni. Aki tudása révén elérte, erényével meg is tudja őrizni, de nem komoly a gyakorlásában, azt a nép nem fogja tisztelni. Aki tudása révén elérte, erényével meg tudja őrizni és komoly a gyakorlásában is, de népét nem a szertartásoknak megfelelően kormányozza, az még nem tökéletes."

33.

A mester mondotta: "A nemes embert nem a kicsiny dolgokban lehet megismerni, de rá lehet bízni nagy dolgokat. A közönséges emberre nem lehet nagy dolgokat bízni, de fel lehet ismerni a kicsiny dolgokban."

34.

A mester mondotta: "Az erény (zsen) sokkal több az ember számára, mint akár a víz vagy a tűz. Olyat már láttam, hogy valaki vízbe vagy tűzbe lépett és meghalt, de olyat még sose láttam, hogy valaki az erény útjára lépett és attól meghalt volna."

35.

A mester mondotta: "Az erény gyakorlását senki sem engedheti át a mesterének."

36.

A mester mondotta: "A nemes ember szilárd (kötelességében), de nem makacs (szavaiban)."

37.

A mester mondotta: "Aki fejedelmét szolgálja, az elsősorban a szolgálatra ügyeljen gondosan, s csak másodsorban a jövedelmére."

38.

A mester mondotta: "A tanításban nem létezhet megkülönböztetés (lei)."

39.

A mester mondotta: "Aki különböző úton járnak, nem adhatnak egymásnak hasznos tanácsokat."

40.

A mester mondotta: "A szavak akkor jók, ha kifejezik az értelmet."

41.

Amikor (a vak) Mien muzsikamester látogatóba jött és a lépcsőkhöz ért, a mester így szólt: "Itt a lépcső." Amikor a gyékényhez ért, a mester így szólt: "Itt a gyékény." Amikor pedig mindenki leült, a mester mindenről tudósította őt mondván: "Ez itt van, az ott van." Amikor aztán Mien muzsikamester eltávozott, Ce-csang megkérdezte: "Kötelességünk-e (tao) mindezt elmondani a muzsikamesternek?" A mester pedig felelte: "Bizony, ez a (vak) muzsikamesterek segítésének kötelessége."

XVI.

1.

A Ki-család feje meg akarta támadni Csuan-jü-t.(150) Zsan Ju és Ki Lu [Ce-lu] ekkor K'ung-ce elébe járult és azt mondta: "A Ki-család feje hadjáratot akar szervezni Csuan-jü ellen. K'ung-ce így szólt: "K'iu [Zsan Ju], nem te tévelyedtél így el? Hiszen Csuan-jü (főnökét) még az ősidők régi királyai tették meg a Keleti Meng hegység urává, sőt mi több, (Csuan-jü) a mi országunk területén fekszik, és (főnöke) a föld- és gabonaistenek minisztere [közvetlenül a király

irányítása alá tartozik], hogyan lehetne tehát büntető támadást indítani ellene?"

Zsan Ju így felelt: "Urunk akarja csak, de mi, két minisztere, nem akarjuk."

K'ung-ce erre azt mondta: "Csou Zsen-nek(151) volt egy mondása: 'Ha tehetségét ki tudja fejteni, elfoglalhatja helyét a (hivatalnokok) sorában, de ha erre nem képes, vonuljon vissza (a hivataltól). Hogy lehetne vak ember vezetésére használni az olyat, aki a megtántorodottat nem tudja megtámogatni és az elesettet nem tudja fölemelni?' Sőt, amit mondtál, eltévelyedés volt. Mert ha egy tigris vagy orrszarvú kiszabadul a ketrecéből, vagy ha egy teknősbéka-páncél vagy jade-kő megsérül a ládában, akkor ugyan ki követte el a hibát?"

Zsan Ju ekkor így szólt: "Ez a Csuan-jü most erős, és közel van Pi-hez. Ha (urunk) most nem hódítja meg, a jövőben sok gondot okoz majd még a leszármazottainak." K'ung-ce így válaszolt: "K'iu, a nemes ember gyűlöli az olyat, aki nem mondja ki: akarom ezt vagy azt, hanem mindenféle erőltetett ürügyet keres. Én úgy hallottam, hogy aki egy fejedelemséget vagy egy családot birtokol, az nem azon bánkódik, hogy kevés a népe, hanem azon, hogy (alattvalói) nem egyenlők (kün), nem a szegénységtől fél, hanem attól, hogy hiányozni fog a nyugalom. Ahol a nép egyenlő [mindenkinek megvan a maga része], ott nem fenyeget a szegénység; ahol békesség van, ott nem fogyatkozik meg a nép; ahol nyugalom van, ott nem támad felfordulás. Így van bizony, s éppen ezért: ha a távoli vidékek lakói nem hódolnak meg, akkor fel kell virágoztatni a békés erényeket (wen tö), hogy az vonzza őket. Ha pedig megjöttek, nyugalmat kell nekik biztosítani. S most itt vagytok ti, Ju és K'iu, uratok szolgálatában. A távoli vidékek lakói nem hódoltak meg, és ti nem vagytok képesek vonzani őket. Az ország szétesik, darabokra hullik, és ti nem vagytok képesek megőrizni. Sőt, azt tervezitek, hogy az ország belsejében mozgásba hozzátok a fegyvereket. Attól félek, hogy Ki-szun családjának nem Csuan-jü-ben lesz majd sok baja, hanem saját házának falain belül."

2.

K'ung-ce mondotta: "Ha az égalattit jól kormányozzák, akkor a szertartások, a muzsika és a büntető hadjáratok az Ég Fiától indulnak ki. Ha az égalattit rosszul kormányozzák, akkor a szertartások, a muzsika és a büntető hadjáratok a fejedelmektől (csu-hou) indulnak ki. Ha ezek a dolgok a fejedelmektől indulnak ki, akkor általában tíz nemzedékig tudják megőrizni (hatalmukat). Ha a főhivatalnokoktól (tai-fu) indulnak ki, akkor általában öt nemzedék múltán elveszítik (ezt a hatalmukat). Ha pedig az alárendelt [családi] miniszterek ragadják kezükbe az államügyeket (kuo-ming), akkor általában három nemzedékig tudják őrizni (hatalmukat). Ha az égalattit jól kormányozzák, akkor a kormányzás nincs a főhivatalnokok (tai-fu) kezében. Ha az égalattit jól kormányozzák, akkor (az államügyekről) nem vitatkoznak közemberek (su-zsen)."

3.

K'ung-ce mondotta: "(A három nagy család) hivatali jövedelme immár öt nemzedék óta túlszárnyalja a fejedelmi házét. A kormányzás immár négy nemzedék óta főhivatalnokok (tai-fu) kezében van. Ezért van, hogy a 'három Huan' leszármazottai(152) annyira megfogyatkoztak."

4.

K'ung-ce mondotta: "Háromféle barátság hasznos, és háromféle barátság káros. Egyenes, őszinte és sokat tudó emberrel barátkozni hasznos. Álszent, behízelgő és pergönyelvű emberrel barátkozni káros."

5.

K'ung-ce mondotta: "Háromféle öröm hasznos, és háromféle öröm káros. A szertartások és a muzsika tanulmányozásának öröme, a mások jóságáról való beszédnek öröme és a sok kiváló ember barátságának öröme hasznos; a féktelen gyönyörúségek öröme, a naplopó csavargás öröme és a lakomák gyönyörúségeinek öröme káros."

6.

K'ung-ce mondotta: "A (rangja és erénye szerint) nemes ember jelenlétében három hibát lehet elkövetni. Ha nem kérdezett, és mégis beszélsz annak neve: kapkodás. Ha kérdezett, és mégsem beszélsz annak neve: titkolózás. Ha úgy beszélsz, hogy nem nézel arcába, annak neve: vakság."

7.

K'ung-ce mondotta: "A nemes embernek három dologtól kell tartózkodnia. Ifjúkorában, amikor vére és lehelete [fizikai ereje] még nem állapotodott meg, tartózkodik az érzékiségtől. Férfikorában, amikor fizikai ereje már megszilárdult, tartózkodik a veszekedéstől. Öregkorában, amikor fizikai ereje már hanyatlásnak indult, tartózkodik a szerzésvágytól."

8.

K'ung-ce mondotta: "A nemes ember három dolgot tisztel. Tiszteli az égi elrendelést, (t'ien-ming), tiszteli a nagy embereket (ta-zsen) és tiszteli a szent emberek szavait. A közönséges ember nem ismeri az égi elrendelést, tehát nem is tiszteli, tiszteletlen a nagy emberekkel szemben, és gúnyt űz a szentek szavaiból."

9.

K'ung-ce mondotta: "Akivel a tudás vele születik, az a legmagasabb rendű ember. Aki a tudást tanulással szerzi meg, az másodiknak következik. Aki ostoba, de tanul, az harmadiknak következik. Aki pedig ostoba és nem is tanul, az bizony a legalacsonyabb rendű ember."

10.

K'ung-ce mondotta: "A nemes embernek kilenc dologra van különös gondja. Ha néz valamit, gondja van rá, hogy világosan lássa. Ha hallgat valamit, gondja van rá, hogy világosan hallja. Arc kifejezését igyekszik nyájassá tenni, egész megjelenését pedig tisztelettudóvá. Beszédében őszinteségre törekszik, tetteiben pedig gondos figyelemre. Ha valamiben nem biztos, gondja van rá, hogy megkérdezze. Ha mérgelődik, akkor (a harag) súlyos következményeire gondol. Ha pedig azt látja, hogy kap valamit, akkor az igazságosságra gondol."

11.

K'ung-ce mondotta: "Meglátni a jót és (úgy követni) mintha nem tudnánk elérni; meglátni a rosszat és (úgy visszariadni tőle), mintha forró vízbe nyúltunk volna: láttam már erre képes embert, hallottam ilyen szavakat. Visszavonultan élni és a célt [a hivatalviselést] tanulmányozni; gyakorolni"

(hivatalunkban) az igazságosságot, hogy kiterjesszük az erényt: ilyen szavakat is hallottam már, de erre képes embert még sohasem láttam."

12.

C'i-beli King fejedelemnek ezer négyesfogatra való lova volt, de halála napján a nép egyetlen erényt (tő) sem talált benne, amit dicsérhetne. Po-ji és Su-c'i éhen halt a Sou-jang hegy lábánál, a nép azonban mind a mai napig dicséri őket. "Bizony nem a gazdagság miatt, hanem egyedül a különleges erény miatt." Hát nem erről szólnak (ezek a sorok)?(153)

13.

Cs'en K'ang [Ce-k'in] megkérdezte Po-jü-től [Li-től, a mester fiától] mondván: "Te, a fia, hallottál-e tőle valami különlegeset?"(154) (Po jü) így felelt: "Nem hallottam. Jegy ízben, amikor egyedül állt, én gyors léptekkel átmentem a csarnokon. Ekkor megkérdezte, hogy tanulmányoztam-e a Dalok Könyvét. Azt feleltem, hogy még nem, mire (így szólt): 'Ha nem tanulmányozod a Dalok Könyvét, nem tudsz miről beszélni.' Akkor én visszavonultam és tanulmányozni kezdtem a Dalok Könyvét. Egy más napon ugyancsak egyedül látott, én meg gyors léptekkel igyekeztem át a csarnokon. Ekkor megkérdezte, tanulmányoztam-e a Szerartások Könyvét. Azt feleltem, hogy még nem, mire (így szólt): 'Ha nem tanulmányozod a Szerartások Könyvét, nem lesz aminek segítségével szilárdan megállj.' Akkor én visszavonultam és tanulmányozni kezdtem a Szerartások Könyvét. Nos, ezt a két dolgot hallottam tőle." Cs'en K'ang visszavonult és megelégedetten így szólt: "Egy dolgot kérdeztem és hármát tanultam. Hallottam a Dalok Könyvéről, hallottam a Szerartások Könyvéről, és hallottam arról, hogy a nemes ember még a fiát is megfelelő távolságban tartja magától."

14.

Egy ország fejedelme a feleségét fu-zsen-nek [segítőjének] hívja. A fu-zsen önmagát sziao-t'ung-nak [kis leánynak] nevezi. Az ország lakói kün fu-zsen-nek [a fejedelem segítőjének] hívják, más ország lakója előtt azonban kua sziao kün-nek [kis erényű kis fejedelemnek]. Idegen országok lakói ugyancsak kün fu-zsen-nek nevezik őt.(135)

XVII.

1.

Jang Huo találkozni akart K'ung-ce-vel, K'ung-ce azonban nem ment el hozzá.(156) Ekkor (a mester távollétében) egy malacot küldött ajándékkul K'ung-ce-nek. K'ung-ce (ezt kénytelen volt megköszönni, de) kiválasztotta azt az időt, amikor (Jang Huo) nem volt otthon, s akkor ment el hozzá üdvözlő látogatásra. Ám az úton (mégis) összetalálkoztak, s (Jang Huo) így szólt K'ung-ce-hoz: "Gyere, beszélni akarok veled." Majd azt kérdezte: "Tökéletes erényűnek (zsen) mondhatjuk-e azt az embert, aki kincsét keblében őrzi, országát pedig a zűrzavarban hagyja?" (K'ung-ce) azt felelte: "Nem mondhatjuk." "Hát bölcsnek mondhatjuk-e azt, aki szívesen részt venne a kormányzásban, mégis elszalaszt minden alkalmat?" (K'ung-ce) azt felelte: "Nem mondhatjuk." "A napok és hónapok elszaladnak, az évek nem várnak reánk." K'ung-ce azt felelte: "Ez igaz. Fogok is én még hivatalt viselni."

2.

A mester mondotta: "Természetük (szing) révén az emberek közel állnak egymáshoz csak szokásaik (szi) révén kerülnek egymástól távol."

3. A mester mondotta: "Csupán a legbölcsebb és a legostobább ember nem változik."

4.

Amikor a mester Wu-cs'eng-be érkezett, húros hangszerek és ének hangját hallotta. A mester jókedvű lett és mosolyogva így szólt: "Egy tyúk levágásához mire jó az ökör-kés?" Ce-ju (aki a városka kormányzója volt) így felelt: "Korábban mindig azt hallottam tőled, mester, hogy ha a hivatalt viselő ember (kün-ce) jól megtanulja az elveket (tao), akkor szeretni fogja az embereket, a közrendűket (sziao-zsen) pedig, ha megtanulták az elveket, könnyen lehet irányítani." A mester erre így szólt: "Gyermekeim, Jen [Ce-ju] szavai helyesek. Az imént csak tréfáltam."(157)

5.

Kung-san Fu-zsao, aki Pi-t birtokolva fellázadt (a Ki-család ellen), hívta magához a mestert, s ő el is akart menni. Ce-lu-nak ez nem tetszett, és így szólt. "Ezt nem teheted! Miért is kellene a Kung-san család fejéhez menned?" A mester mondotta: "Vajon ok nélkül tette, hogy éppen engem hívott? Ha valaki a kormányzásban alkalmaz (ott) engem, nem tudok-e én (ott) egy keleti Csou-birodalmat teremteni?"(158)

6.

Ce-csang a tökéletes erényről kérdezősködött K'ung-ce-nél. K'ung-ce azt felelte: "Aki öt dolgot képes megvalósítani bárhol az ég alatt, az tökéletes erényű." (Ce-csang) megkérdezte, mi az az öt dolog, (a mester) pedig mondotta: "A komolyság, a nagylelkűség, a szavahihetőség, a szorgalom és a jóindulat. Aki komoly, azzal nem bánnak tiszteletlenül; aki nagylelkű, az megnyeri a tömeget; aki szavahihető, abban megbíznak az emberek; aki szorgalmas, az érdemeket szerez; aki pedig jóindulatú, az könnyen irányítja embereit."

7.

Pi Hi meghívta a mestert, s ő el is akart menni.(159) Ce-lu így szólt: "Korábban azt hallottam tőled, mester, hogy olyan emberhez, aki saját személyében cselekszik rosszat, a nemes ember sohasem csatlakozik. Pi Hi pedig Csung-mou-t birtokolva fellázadt. Mit gondoljak tehát arról, hogy mégis el akarsz menni hozzá?" A mester így felelt: "Igen, ezt én mondtam. De nem mondják-e azt is, hogy ami igazán kemény, azt dörzsölhetik, nem kopik el tőle? Vagy azt, hogy ami igazán fehér, azt sötét folyadékba máthatják, nem feketedik meg tőle? Hát talán egy keserű tök vagyok én, amit csak felakasztani lehet, mert ehetetlen?"

8.

A mester így szólt: "Ju, hallottad-e már a hat szót és a hat sötétséget? (Ce-lu) azt felelte: "Nem hallottam." "Akkor ülj le, elmondom neked. Aki szereti az

erényt (zsen), de nem szeret tanulni, annak sötétsége ostobasághoz vezet. Aki szereti a tudást, de nem szeret tanulni, annak sötétsége a gondolkodás szétszórtságához vezet. Aki szeret szavahihetőnek mutatkozni, de nem szeret tanulni, annak sötétsége mások megkárosításához vezet. Aki szereti az egyenességet, de nem szeret tanulni, annak sötétsége durvasághoz vezet. Aki szereti a bátorságot, de nem szeret tanulni, annak sötétsége a rend felforgatásához vezet. Aki szereti a szilárdságot, de nem szeret tanulni, annak sötétsége bolond viselkedéshez vezet."

9.

A mester mondotta: "Fiaim, miért nem tanulmányozzátok a Dalok Könyvét? A Dalok Könyve fel tud emelni bennünket, segíteni tud önmagunk vizsgálatában, megtudjuk belőle, hogyan társulhatunk másokkal, hogyan és mikor lehetünk elégedetlenek, hogy közel hogyan szolgáljuk atyánkat s távol hogyan szolgáljuk fejedelmünket, s megismerhetjük belőle sok-sok madár, állat és növény nevét."

10.

A mester mondotta (fiának) Po-jü-nek: "Ismered-e már alaposan a Csou-nan-t és a Sao-nan-t [a Dalok Könyve első két fejezetét]? Mert aki a Csou-nan-t és a Sao-nan-t nem ismeri alaposan, az bizony mintha csak arccal a falnak fordulva [tehetetlenül és vakon] állna egy helyben!"

11.

A mester mondotta: "Megfelel a szertartásoknak, mondják; megfelel a szertartásoknak, mondogatják. Vajon (ez a szó) csak drágaköveket és selymeket jelent? Ez a muzsika, mondják; ez a muzsika, mondogatják. Vajon (ez a szó) csak harangokat és dobokat jelent?"

12.

A mester mondotta: "Aki külsőleg fegyelmezett, bensejében azonban puha, az hasonlít az alantas emberekre, sőt ezek közül is a falat átfúró vagy átugró tolvajhoz."

13.

A mester mondotta: "Ti falvak nagy becsületesei, az erény tolvajai vagytok."

14.

A mester mondotta: "Még útközben elmondani, amit az úton hallottunk: ez az erény elhajítása."

15.

A mester mondotta: "Alávaló népséggel együtt hogy is lehetne szolgálni a fejedelmet?! Ha még nem kaparintották meg (a hivatali jövedelmet), csak azzal törődnek, hogy megkaparintsák. Ha pedig megkaparintották, csak azzal törődnek, hogy el ne veszítsék. S attól rettegetve, hogy elveszítik, semmitől vissza nem riadnak."

16.

A mester mondotta: "A régi időkben az embereknek három gyengeségük volt, amelyek ma már valószínűleg nem léteznek. A régi idők becsvágyói nem törődtek a kicsiny dolgokkal, a mai becsvágyók már szabadosságba merülnek. A régi idők magabiztos emberei még tartózkodók voltak, a mai magabiztosak azonban dühöngők és fékezhetetlenek. A régi idők ostobái legalább egyenesek voltak, a mai ostobák azonban már csalók."

17.

A mester mondotta: "A ravasz beszéd s a tettelt külső ritkán párosul az emberséggel (zsen)."

18.

A mester mondotta: "Gyűlölöm a bíbort, mert meglopja a vöröset; gyűlölöm Cseng hangjait, mert összezavarják az ünnepi (ja) muzsikát; gyűlölöm az éles nyelvet, mert romlásba dönti az országot s a családokat (pang kia)." (160)

19.

A mester mondotta: "A legszívesebben nem beszélnék." Ce-kung ekkor így szólt: "De mester, ha nem beszélsz, akkor mi, tanítványok, mit örökítsünk meg az utókorra?" A mester pedig felelt: "Hát az Ég beszél? A négy évszak megy a maga útján, a dolgok (po-wu) megszületnek. Beszél-e az Ég?"

20.

Zsu Pei (161) meg akarta látogatni K'ung-ce-t. K'ung-ce azonban betegsége hivatkozva visszautasította (hogyan fogadja). Amikor pedig az üzenetvivője kilépett az ajtón, (a mester elővette lantját és énekelni kezdett, mégpedig úgy, hogy (Zsu Pei) meghallja (s megértse, hogy valamely hibája miatt utasította vissza).

21.

Cai Wo [Cai Jü] a hároméves gyászról kérdezősködött (s azt mondta:) "Egy év is éppen elég volna. Ha a nemes ember három évig nem teljesíti a szertartásokat, akkor a szertartások veszendőbe mennek. Ha három évig nem gyakorolja a muzsikát, akkor a muzsika tönkremegy. Az az egy év, amely alatt a régi gabonát elfogyasztjuk, az új gabonát begyűjtjük, a különböző tűzcsiholó fával pedig más-más tüzet gyújtunk elég lenne a gyászra."

A mester így szólt: "S ha (egy év után) finom rizst eszel, hímzett selyembe öltözel, neked nyugodt a lelkiismereted?" (Cai Jü) azt felelte: "Nyugodt." "Hát ha nyugodt, (mondta a mester), akkor csak tegyed. A nemes ember azonban a gyász ideje alatt ehette bármily finomságot, nem érezné az ízet, hallhatna muzsikát, nem lenné öröme benne, lakozhatna a szokott módon, nem lenne nyugodt a lelke. Ezért nem is tenne úgy (mint te). De ha neked nyugodt a lelkiismereted, akkor csak tegyed." Cai Wo ekkor eltávozott, a mester pedig azt mondotta: "Jü nem erényes ember. Hiszen a gyermek csak hároméves kora után kerül ki apja és anyja karjából; s (éppen ezért) a hároméves gyászt az égalattiban mindenki tiszteletben tartja. Jü-t talán nem becézgette három évig apja és anyja?" (162)

22.

A mester mondotta: "Aki egész nap csak étellel tömi magát, eszét pedig semmire sem használja, azzal bizony nehéz bármit is kezdeni! Nincs talán ostáblája vagy sakkja? Még ha ilyesmivel foglalkozna, az is különb dolog volna."

23.

Ce-lu megkérdezte: "A nemes ember becsüli-e a bátorságot?" A mester így felelt: "A nemes ember az igazságosságot tartja a legtöbbre. Ha egy hivatalt viselő ember (kün-ce) bátor, de hiányzik belőle az igazságosság, akkor felfordulást támaszt. Ha egy közrendű ember (sziao-zsen) bátor, de hiányzik belőle az igazságosság, akkor rablónvá válik."

24.

Ce-kung megkérdezte: "Vannak-e olyanok is, akiket a nemes ember gyűlöl?" A mester így felelt: "Vannak, akiket gyűlöl. Gyűlöl az, aki mások rossz tulajdonságait kikiabálja. Gyűlöl az alacsonyrangú embert, aki rágalmazza a feletteit. Gyűlöl az olyan bátor embert is, aki nem tartja be a szertartásokat. Gyűlöl az eltökélt és vakmerő embert, aki (ugyanakkor) korlátolt." Majd hozzátette: "Hát te, Sze, gyűlölsz-e valakit?" (Ce-kung azt felelte:) "Gyűlölöm azt, aki elles dolgokat és aztán önmagát tartja bölcsnek; gyűlölöm azt, aki szerénytelen, de ezt bátorságnak gondolja; gyűlölöm azt, aki titkos dolgokat szellőztet és ezt egyenességnek véli."

25.

A mester mondotta: "Bizony, az ágyas-leányokkal (nü-ce) és a szolgálkkal (sziao-zsen) a legnehezebb bánni. Ha közel engedjük őket, akkor szerénytelenek; ha meg távol tartjuk őket, akkor elégedetlenek."

26.

A mester mondotta: "Aki még negyvenéves korában is gyűlölettel találkozik, az már úgy is fogja végezni."

XVIII.

1.

Wei fejedelme elhagyta az udvart, Ki fejedelmét rabszolgává (nu) tették, Pikan-nak pedig, amiért (a zsarnok Csou-t) figyelmeztetésben részesítette, meg kellett halnia. K'ung-ce azt mondotta (hármukról): "A Jin-dinasztiának három tökéletes erényű embere volt."(163)

2.

A Liu-hia-beli Hui-t főbíróvá ((si-si) nevezték ki (Lu-ban), de háromszor elbocsátották.(164) Valaki így szólt hozzá: "Nem jött még el az ideje, hogy más országba menj?" (Hui) azonban így felelt: "Ha egyenes úton akarom szolgálni az embereket, miért menjek el, miért ne viseljem el a háromszori elbocsátást? Ha meg görbe úton akarom szolgálni az embereket, ehhez miért kellene elhagynom apám és anyám országát?"

3.

A C'i-beli King fejedelem K'ung-ce-ra várakozván így szólt (embereihez): "Nem fogadhatom úgy, mint a Ki-család fejét. A mód, ahogyan fogadom, a Ki-család fejét illető és a Meng-család fejét illető fogadás között lesz." Ehhez (azonban) hozzátette: "Öreg vagyok, (tanait) nem tudom már alkalmazni." K'ung-ce (meghallotta a fejedelem szavait és) elutazott.(165)

4.

A C'i-beliek ajándéku muzsikus- és táncosnőket küldtek (Lu-ba). Ki Huan elfogadta az ajándékot, és három napon át nem törődött az udvar ügyeivel. K'ung-ce ekkor elutazott [elhagyta hivatalát és az országot].

5.

Cs'u bolondja, Cie-jü, elhaladván K'ung-ce előtt, így énekelt: "Ó, főnix, ó főnix! Mennyire hanyatlóban van az erény! A múlttal kapcsolatban hasztalan már a szemrehányás, de a jövőnek még elébe lehet menni. Hagyd abba, hagyd abba (amit csinálsz)! Nagy veszély fenyegeti azokat, akik manapság részt vesznek a kormányzásban." K'ung-ce leszállt (kocsijáról) és beszélni szeretett volna vele, de (Cie-jü) gyors léptekkel elsietett, és így nem sikerült beszélni vele.(166)

6.

Cs'ang-c'ü és Kie-ni(167) éppen párban szántották a földet, amikor K'ung-ce elhaladt mellettük és odaküldte hozzájuk Ce-lu-t, hogy kérdezze meg, merre van a gázló. Cs'ang-c'ü így szólt: "Ki az, aki a gyeplőt tartja ott a kocsiban?" Ce-lu azt felelte: "Az K'ung K'iu." "Talán a Lu-beli K'ung K'iu?" - hangzott a kérdés. "Igen" - felelte (Ce-lu). "Ha igen - mondta (Cs'ang-c'ü) - akkor tudnia kell hol a gázló." (Ce-lu) ekkor Kie-ni-nek tette fel a kérdést. Kie-ni így szólt: "Ki vagy te, uram?" "Csung Ju vagyok" - felelte (Ce-lu) ; mire a másik "Talán a Lu-beli K'ung K'iu tanítványa?" "Úgy van" - felelte (Ce-lu). Ekkor (Kie-ni) azt mondta: "Olyan az égalatti, mint (ez) a rohanó ár, s ugyan ki tudná megváltoztatni? Ahelyett, hogy ezt az írástudót követed, aki minduntalan visszavonul az emberektől [egy-egy fejedelemtől], nem volna jobb azokat az írástudókat követned, aki visszavonulnak az egész világtól?" Azzal törték tovább a földet s nem álltak meg többé.

Ce-lu ment és jelentette a dolgot. Mestere kis sóhajtással így szólt: "De hát nem társulhatok madarakkal vagy négy lábú állatokkal! Ha nem az ilyenfajta emberekkel [uralkodókkal] társulnék, akkor ugyan kivel? Ha az égalattit jól kormányoznák, akkor semmit sem akarnék megváltoztatni."

7.

Ce-lu együtt utazott mesterével, de hátramaradt és találkozott egy öregemberrel, aki egy botra akasztva bambuszkosarat vitt a vállán. Ce-lu megkérdezte tőle: "Nem láttad a mesteremet uram?" Az öreg így szólt: "Négy testrészed nem bírja a fáradtságot, az öt gabonát nem tudod megkülönböztetni; ki hát a te mestered?" Azzal letűzte a botját a földbe s folytatta a gyomlálást. Ce-lu keresztbe tette mellén a kezét és (tiszteletteljesen) állva maradt. (Az öreg) meghívta Ce-lu-t, töltsé nála az éjszakát. Levágott egy tyúkot, kölest készített és étellel kínálta vendégét. Bemutatta neki két fiát is. Másnap Ce-lu továbbment és elmondta a dolgot a mesternek, aki így szólt: "Ez egy magányba rejtőzött (nemes ember)." És megbízta Ce-lu-t, menjen vissza és látogassa meg ismét. Amikor azonban (Ce-lu) azt mondta (a két fiúnak): "Aki

nem vállal hivatal, nem veszi tekintetbe az igazságosság elvét. Ha az idősebbek és fiatalabbak viszonyát szabályozó kötelességeket nem szabad elhanyagolni, akkor hogyan lehetne elhanyagolni az igazságosság elvét, mely a fejedelem és alattvaló viszonyát szabályozza? (Atyátok) meg akarja őrizni személyének tisztaságát, de összezavarja az emberek kapcsolatának nagy törvényeit. A nemes ember hivatalt vállal, és abban megvalósítja az igazságosság elvét. Ha (a kormányzásban) nem valósulnak meg a helyes elvek, ő ezt maga felismeri."

8.

Po-ji, Cu-c'i, Jü-csung; Ji-ji, Csu Csang, a Liu-hia-beli Hui, valamint Sao-lien visszavonult emberek voltak.(168) A mester mondotta: "Po-ji és Su-c'i olyanok voltak, akik nem hagytak fel soha az erényre törekvéssel, és nem túrtak magukon semmi szégyenfoltot." A Liu-hia-beli Hui-ról, valamint Sao-lien-ről azt mondta, hogy erényre törekvésüket alárendelték ugyan, s szégyenfoltot is megtúrtak magukon, de szavaik mindig megfeleltek a helyes elveknek, és tetteik mindig találtak az emberek gondolataival, hogy tehát legalább ennyit elértek. Jü-csung-ról és Ji-ji-ről azt mondta, hogy bár elrejtőzván a magánéletben ugyancsak szabadjára engedték a szavaikat, de sikerült megőrizniük személyük tisztaságát, s hivataluk elvetésekor a körülmények mérlegelésére támaszkodtak. (Végül azt mondotta:) "Én mindannyiuktól különbözöm. Nem tartom mindig lehetségesnek, de nem is tartom eleve lehetetlennek (a hivatalviselést)."

9.

Cse, a (Lu-beli) muzsikusok nagymestere C'i-be költözött; Kan, a második étkezés (muzsikájának mestere) Cs'u-ba ment; Liao, a harmadik étkezés (muzsikájának irányítója) C'ai-ba ment; a negyedik étkezés Küe-je C'in-be ment; a dobverő Fang-su visszavonult a Folyó partjára; Wu, a kézidob pergetője a Han partjára költözött; Jang, a muzsikusok helyettes nagymestere, és Sziang, a zengőkövek ütögetője pedig a tengerhez (egy szigetre) vonult vissza.(169)

10.

Csou-kung így szólt (fiához) Lu fejedelméhez: "Az erényes fejedelem (kün-ce) nem mozdítja el a rokonait, nem kelti fel a főminiszterek (ta-cs'en) felháborodását azzal, hogy nem hagyja meg őket hivatalukban, és a régi családok tagjait, hacsak nincs rá igen nagy oka, nem fosztja meg méltóságuktól, s végül nem követel meg minden képességet egyetlen embertől."

11.

A Csou-dinasztiának megvolt a maga nyolc hivatalnok (si): Po-ta, Po-kuo, Csung-t'u, Csung-hu, Su-je, Su-hia, Ki-szui és Ki-kua [négy, egyetlen anyától született iker-pár].(170)

XIX.

1.

Ce-csang mondotta: "Az írástudó-hivatalnok (si) akkor méltó erre a névre, ha veszélyt látva életét is kész feláldozni, ha valamit kapva mindig az igazságosságra gondol, ha áldozat bemutatásakor mindig tiszteletteljes, és ha gyász idején csak a bánatára gondol."

2.

Ce-csang mondotta: "Aki megragadta ugyan az erényt, de nem teszi naggyá; aki bízik ugyan a törvényben (tao), de nem elég szilárdan, hogyan lehetne azt akár birtokba helyezni, akár száműzni?"

3.

Ce-hia tanítványai a másokkal való kapcsolatról kérdezősködtek. Ce-csang így szólt: "Mit mond erről Ce-hia?" Azok feleltek: "Ce-hia azt mondja: akinek (barátsága) gyümölcsöző számunkra, azzal barátkozzunk, akinek (barátsága) pedig haszontalan, azt taszítuk el magunktól." Ce-csang erre azt mondta: "Ez egészen más, mint amit én tanultam. A nemes ember tiszteli a kiváló férfiakat, de megfér mindenkivel. Magasztalja a jókat, de szánakozik a (még) tehetségteleneken. Hatalmas kiválóság az enyém? Akkor ugyan kivel ne tudnék megférni! Vagy nem vagyok kiváló ember? Akkor eltaszítanak maguktól az emberek. Hogyan is tehetnénk, hogy bárkit is eltaszítsunk magunktól?"

4.

Ce-hia mondotta: "Még a legközönségesebb foglalkozásokban (sziao-tao) is mindig van valami figyelemre méltó; de ha valaki a távolabbi (cél) elérését kísérli meg velük, féltő, hogy sárnehéz akadálynak bizonyulnak. Ezért a nemes ember ilyesmivel nem foglalkozik."

5.

Ce-hia mondotta: "Aki napról napra tudja, mi hiányzik még (a tudásából), s hónapról hónapra nem felejt el, amit már magáévá tett, arról elmondhatjuk, hogy valóban szeret tanulni."

6.

Ce-hia mondotta: "Szélesíteni a tudást és szilárdan a jóra törekedni, sürgős [gyakorlati] dolgokról kérdezősködni és közeli [közvetlenül hasznos] dolgokon gondolkodni: íme, ez a tökéletes erény."

7.

Ce-hia mondotta: "A kézművesek (po-kung) műhelyeikben (sze) laknak, hogy tökéletes munkát tudjanak végezni. A nemes ember (szüntelenül) tanul, hogy a helyes elveket tökéletesen magáévá tehesse."

8.

Ce-hia mondotta: "A közönséges ember mindig szépítgeti a hibáit."

9.

Ce-hia mondotta: "A nemes ember (megjelenése) háromféle lehet. Távolról nézve: szigorú; megközelítve: nyájas; beszédét hallgatva pedig: szilárd."

10.

Ce-hia mondotta: "A nemes ember előbb kiérdemli a bizalmat, aztán dolgoztatja (hivatalnokként) a népet. Ha még nem érdemelte ki a bizalmat, akkor a nép azt gondolja, hogy elnyomója csupán. Figyelmeztetésben is csak akkor részesítheti (fejedelmét), ha már megszerezte bizalmát. Ha (fejedelme) még nem bíz benne, akkor azt hiszi, hogy csak rágalmazza."

11.

Ce-hia mondotta: "Aki a nagy erények (ta-tö) dolgában nem lépi át a határokat, az a kis erények (sziao-tö) dolgában akár át is lépheti azokat."

12.

Ce-ju azt mondta: "Ce-hia tanítványai és követői nagyon jól tudnak felloccsolni és kisöpörni, szólításra és kérdésre megfelelni, előre lépni és visszavonulni. Ezek azonban másodlagos dolgok. Az alapvető dolgokról semmit sem tudnak. Mit gondolhatnék hát róluk?"

Ce-hia, amikor ezt meghallotta, így szólt: "Ó, Jen Ju [Ce-ju] tévedésben leledzik! Hát az a nemes ember útja, hogy van amit fontosnak ítél és azt tanítja, más dolgokat pedig nem-fontosnak ítél az azok (tanítására) lusta? Ilyenformán (Ce-ju tanítványai) olyanok, mint a növények, amelyeket osztályuk szerint rangsorolnak. Hát az a nemes ember útja, hogy (egyeseket) meg is csalhat? Hát nem egyedül az a szent ember, aki ha elkezd, be is fejezi (tanítását)?"

13.

Ce-hia mondotta: "Aki hivatalt visel, az csak akkor tanul, ha (hivatalának kifogástalan ellátásán felül) még futja erejéből. Aki tanul, az csak akkor vállalhat hivatalt, ha (tökéletesen megtanult mindent és tudása alapján) futja erejéből."

14.

Ce-ju mondotta: "A gyászolásban elegendő, ha bánatunk a lehető legnagyobb."

15.

Ce-ju mondotta: Csang barátom [Ce-csang] igen nehéz dolgokra képes, de erénye még nem tökéletes."

16.

Ceng-ce mondotta: "Milyen méltóságteljes Csang [Ce-csang]! Mégis nagyon nehéz vele együtt gyakorolni az erényt."

17.

Ceng-ce mondotta: "Mesterünktől azt hallottam, hogy ha valaki nem mutatja meg minden képességét, majd megmutatja szüleinek halálakor."

18.

Ceng-ce mondotta: "Mesterünktől azt hallottam, hogy ami Meng Csuang-ce szülőtiszteletét (hiao) illeti, más dolgokban még csak lehet (példáját követni), de abban, hogy senkit sem mozdított el atyja miniszterei közül, és hogy semmit sem változtatott atyja kormányzásában, nehéz volna utolérni őt."(171)

19.

Amikor a Meng-család feje Jang Fu-t(172) főbíróvá (si-si) nevezte ki, az kérdezősködött [tanácsokat kért] Ceng-ce-től. Ceng-ce azt mondotta: "Ha a vezetők (sang) letérnek a követendő útról, akkor a nép hosszú időre szétzúlik. Ha (valamely eléd terjesztett vádban) felfedezed az igazságot, akkor fájdalmat és részvétet érezz, s ne örvendezz neki."

20.

Ce-kung mondotta: "Csou (király)(173) gonoszága nem is volt olyan hatalmas. Ezért a nemes ember gyűlöl olyan alacsony helyen tartózkodni, ahol az égalatti minden gonoszága reá zúdulhat."

21.

Ce-kung mondotta: "Az uralkodó (kün-ce) hibázása olyan, akár a nap és hold megfogyatkozása. Ha hibát követ el, minden ember észreveszi és ha kijavítja, minden pillantás reá szegeződik."

22.

A Wei-beli Kung-szun Cs'ao(174) megkérdezte Ce-kung-tól mondván: "Csung-ni kitől tanult?" Ce-kung így felelt: "Wen és Wu király tanításai (tao) nem hullottak még a földre, hanem ott élnek az emberekben. A kiváló férfiak ismerik a nagy tanításokat, azok pedig, akik nem kiválóak, ismerik a kisebbeket. Nincs olyan ember, aki valamit ne birtokolna Wen és Wu tanításaiból. Ugyan hol nem tudott volna tanulni a mi mesterünk? Mi szüksége lett volna rá, hogy valaki állandó mestere legyen?"

23.

Su-szun Wu-su(175) az udvarban főhivatalnokokkal (tai-fu) beszélgetve kijelentette: "Ce-kung sokkal különb, mint Csung-ni". Ce-fu King-po ezt elmondta Ce-kung-nak. Ce-kung így szólt: "Hadd hasonlítsam a dolgot egy házhoz és kerítésfalához. Az én kerítésfalam csak vállig ér, fölötte benézve bárki megláthatja mindazt, ami szép a házamban. Mesterem kerítésfala azonban sokszorososan magasabb nyolc lábnál; és ha valaki nem találja a kaput, hogy belépjen rajta, az mit sem láthat az ősök templomának szépségeiből vagy a hivatalnokok (po-kuan) gazdagságából. S bizony nagyon kevesen vannak, akik az ő kapuját megtalálják. Lehet-e hát csodálni, hogy az az úr ilyet mondott?"

24.

Su-szun Wu-su gyalázkodóan beszélt Csung-ni-ról, mire Ce-kung azt mondotta: "Ennek semmi értelme. Csung-ni-t nem lehet gyalázkodással tönkretenni. Más emberek kiválósága csak domb vagy hegyecske lehet, amelyre könnyen fel

lehet lépdelni. Csung-ni azonban maga a nap és hold, az pedig még senkinek sem adatott meg, hogy ezekre tegye a lábát. Ha valaki el is akarja szakítani magát tőle, ugyan mit árthatna a napnak és a holdnak? Legfeljebb azt mutatja meg ezzel, hogy nem ismeri a saját erőit."

25.

Cs'en Ce'kin(176) azt mondta Ce-kung-nak: "Túlságosan szerény vagy. Csung-ni talán kiválóbb tenálad?" Ce-kung így felelt: "(Előfordul, hogy még) a nemes ember is egyetlen szó alapján azt hiszi, hogy tud valamit, vagy egyetlen szó alapján azt képzeli, hogy semmit sem tud. Pedig vigyáznunk kellene arra, hogy mit mondunk. A mi mesterünket éppúgy nem lehet utolérni, mint ahogyan nem lehet létrán felmászni az Égre. Ha mesterem egy országot vagy nagy családot (pang-ki) birtokolna, akkor, ahogy mondani szokás, megszilárdítaná a népet és az szilárdan megállna, vezetné a népet és az követné őt, nyugalmat biztosítana a népnek és az hozzá folyamodnék, buzdítaná a népet és az békében élne; amíg csak élne, dicsőségben ragyogna; ha pedig meghal, keservesen megsiratnák. Hogyan is lehetne őt utolérni?"

XX.

1.

Jao mondotta: "Ó, Sun, az Égtől szabályozott rendben most te következél! Hűségesen tartsd meg mindig a középet (csung). Ha a négy tenger között szükség és nyomor támad, az Égtől kapott jövedelmednek (t'ien lu) örökre vége lesz." Sun (később) ugyanezen szavakkal iktatta hivatalába Jü-t.(177)

(T'ang) mondotta: "Én, Li, a kicsiny gyermek, arra vetemedem, hogy fekete bikát áldozzak fel, és arra vetemedem, hogy ünnepélyesen bejelentsem a Legfelségesebb Uralkodónak (huang-huang hou ti): a bűnösnek [Kie-nek] nem merészelek megkegyelmezni, az Uralkodó minisztereit (ti cs'en) nem hagyom homályban [hivatal nélkül], mert (bűnösség és érdem egyaránt) Az Uralkodó szívével ítéltetik meg. Ha magam bűnt követnék el, azért nem lesz felelős a nép (wan-fang), ha pedig a nép követne el bűnt, azért a bűnért én leszek felelős."(178) A Csou-ház nagy kegyeket adományozott, és az erényes emberek gazdagodtak meg. (Alapítója, Wu-wang mondotta.) "Bár neki [a zsarnok Csou-nak] ott vannak a közeli rokonai, nem érnek fel az én tökéletes erényű embereimmel. (Ha nem dönteném meg uralmát) a nép engem hibáztatna, engem az Egyetlen embert." (Wu-wang) gondosan ügyelt a súlyokra és mértékekre, megvizsgálta a törvényeket és rendeleteket, visszahelyezte tisztükbe az elbocsátott hivatalnokokat, s a négy égtáj kormányzása ismét haladt a maga útján. Újra fölemelte az elpusztított fejedelemségeket, biztosította az öröklést a magvaszakadt családokban, ismét hivatalba emelte a visszavonultakat, és az égalatti egész népe feléje fordította szívét. Amit különösen fontosnak tartott, az a nép megélhetése volt, valamint a gyász és az áldozatok. Nagylelkűségével mindenkit megnyert magának, szavahihetősége miatt a nép megbízott benne, szorgalmával nagy tetteket sikerült véghez vinnie, s mert igazságos (kung) volt, mindenki örvendezett.

2.

Ce-csang megkérdezte K'ung-ce-től mondván: "Mit kell tenni ahhoz, hogy jól menjenek a kormányzás dolgai?" A mester így felelt: "Tiszteletben kell tartani az öt jót és száműzni kell a négy rosszat, akkor a kormányzás dolgai rendben

lesznek." Ce-csang megkérdezte: "Mit nevezünk az öt jónak?" És a mester felelte: "A hivatal viselő (kün-ce) legyen jótékony, de tékozlás nélkül, dolgoztassa a népet, de ne keltsen elégedetlenséget, legyen akarata, de kapzsiság nélkül, legyen méltóságteljes, de kevélység nélkül, és tartson tekintélyt, de vadság nélkül." Ce-csang ekkor azt kérdezte: "Mit jelent az, hogy legyen jótékony, de kiadások nélkül?" És a mester mondotta: "Ha azzal igyekszik használni (li) a népnek, amelyből a népnek valóban haszna származik, akkor vajon nem jótékony-e kiadások nélkül? Ha pedig jól kiválasztja, hogy mikor és miért szabad dolgoztatni a népet, akkor vajon ki fog elégedetlenkedni? Ha pedig vágyai az emberséghez (zsen) igazodnak, és amit kap (csak) aszerint kapja, akkor miért lenne kapzsi? A hivatal viselő (kün-ce) nem engedhet meg magának semmi hanyagságot akár sok, akár kevés emberről legyen szó, akár kicsiny, akár nagy dolgokról legyen szó. S akkor vajon nem tiszteletre méltóan nyugodt mégpedig kevélység nélkül? Mindig előírás szerint viselje ruháját és fővegét, méltóság legyen a tekintetében, hogy tisztelettel nézzenek rá az emberek, és tartsanak tőle. Ekkor vajon nem tekintélyes-e, mégpedig minden vadság nélkül?"

Ce-csang azt is megkérdezte: "S mit értünk azon, hogy négy rossz?" A mester pedig felelte: "Kivégeztetni valakit anélkül, hogy tanítottuk volna: kegyetlenség. Figyelmeztetés nélkül máris megkövetelni a munka befejezését; zsarnokság. Késlekedve adni ki a parancsot, de azonnali végrehajtást követelni: garázdálkodás. Általában pedig, adományozások alkalmával az adományokkal fukarkodni: egy alárendelt hivatalnok (viselkedése)."

3.

A mester mondotta: "Aki nem érti meg az égi rendelést (ming), az sohasem lehet nemes emberré. Aki nem ismeri jól a szertartásokat, az nem állhat szilárdan a lábán. Aki pedig nem érti tökéletesen a szavakat az nem ismerheti meg az embereket."

JEGYZETEK BESZÉLGETÉSEK ÉS MONDÁSOK

I.

- (1) Ju mester - Ju Zso, bizalmasabb nevén Ce-ju, Konfuciusz egyik legjelesebb tanítványa.
- (2) Ceng-ce - Ceng Sen, Konfuciusz kiváló tanítványa. A Lun-jü csak őt és Ju Zso-t érdemesíti a mester (ce) címre.
- (3) Ce-hia - Pu Sang, Konfuciusz jeles tanítványa.
- (4) Ce-k'in - Cs'en K'ang, Konfuciusz tanítványa.
- (5) Ce-kung - Tuan-mu Sze, Konfuciusz jeles tanítványa.
- (6) Si king 55, 4-5.

II.

- (7) Si king 297, 31.
- (8) A hagyomány szerint Konfuciusz hetvenkét éves korában halt meg.
- (9) Meng Ji-ce - Meng Ji, főhivatalnok Lu fejedelemségben, a hatalmat Konfuciusz korában kezében tartó három nagy család (Ki, Meng és Su) egyikének feje.
- (10) Fan Cs'e - másképpen Fan Szü vagy Ce-cs'e, Konfuciusz tanítványa.
- (11) Meng-szun - "Meng unokája". Meng Ji.
- (12) Meng Wu-po - Meng Ji fia.
- (13) Ce-ju - Zsan K'iu, Konfuciusz jeles tanítványa (nem azonos Ju Zso-val, akinek Ce-ju

nevét más kínai írásjeggyel írják).

(14) Hui - Jen Hui, másképpen Jen Jüan vagy Ce-jüan, Konfuciusz legkedvesebb tanítványa.

(15) Ju - Csung Ju, Ki Lu, Ce-lu: Konfuciusz bátorságáról híres tanítványa.

(16) Ce-csang - Szuan-szun Si, Konfuciusz tanítványa.

(17) Ai fejedelem - Lu uralkodója i. e. 493-tól 468-ig. Konfuciusz a Lun-jü-ben most szerepel első ízben a családnévén, nyilvánvalóan a fejedelem iránti tisztelet jeleképpen.

(18) Ki K'ang-ce - Ki-szun Fei, Lu-beli főhivatalnok, a három nagy család egyikének feje.

(19) Su king 4, XXI. 1. (nem hiteles fejezet).

III.

E fejezet főképpen a szertartásokkal foglalkozik.

(20) Nyolc sorban táncolni csupán a királyi szertartásokon volt szabad - a konfucianus rituálé szerint.

(21) A három család - a Ki (Ki-szun), Meng (Meng-szun) és Su családok, Lu fejedelemség vezető családjai.

(22) Si-king 282. Királyi szertartási himnusz, amelynek teljes szövege a következő:

Jönnek is már, teljesen egyetértve,
Megérkeznek s állnak ünnepélyesen;
A segédkezők a fejedelmek,
S az Ég Fia méltóságos.
"Felajánljuk, ó, a nagy hímállatot,
Segítsetek minket végezni az áldozatot,
Nagy voltál, felséges atyám,
Nyugtass meg engem, szerető fiadat!
Hatalmas bölcsességű férfi volt,
Békében és háborúban (ugyanúgy) urlalkodó,
Mebékítette még a magas Eget is
S most ragyogóvá tudja tenni utódait is!
Szép öregkorral vigasztal meg engem,
Bőséges áldással gyarapít,
Kiszolgálom hát dicső atyámat,
S megtiszteltem erényes anyámat is."

(23) Lin Fang - Lu-beli ember, akiről ezen kívül semmit sem tudunk.

(24) A mondás egy másik lehetséges értelmezése: "A keleti és északi barbároknak ugyan van fejedelmük, mégsem érnek fel Kínával, amelynek nincsen (királya.)"

(25) A T'ai hegy (T'ai-san) a legelső az öt szent hegy közül, rajta áldozatot bemutatni királyi és fejedelmi jog volt.

(26) Zsan Ju - Zsan K'iu, Ce-ju, Konfuciusz tanítványa, aki a Ki-család szolgálatába lépett.

(27) A Lin Fang-gal való összehasonlítás értelme nem világos.

(28) Si king 57, 13-14. A vers voltaképpen egy asszonyi szépséget magasztal. Konfuciusz interpretációja, mely a Si king profán dalaiba is mindenáron morálfilozófiai jelentéseket erőltet, igen jellemző a konfucianizmus törekvéseire. Az idézet harmadik sora a Si king mai szövegében nem található.

(29) A Hia-dinasztia leszármazottai, azaz a kicsiny K'i fejedelemség lakói, továbbá Sang-Jin-dinasztia leszármazottai, Szung lakói, nem bizonyíthatják, hogy jól írom-e le a régi szertartásokat, hiszen írásos emlék ezekből a korokból nem maradt elegendő.

(30) A nagy ti-áldozatok - itt valószínűleg a fejedelmi ős-áldozatok.

(31) Wang-szun Kia - főhivatalnok Wei fejedelemségben.

(32) A felvetett probléma valószínűleg az, hogy vajon a helyi, természeti stb. istenek tisztelete vagy az ősök szellemének [a délnyugati sarok] tisztelete a fontosabb.

Konfuciusz válasza szerint az ősök tisztelete nem szorulhat háttérbe, mert akkor nem

lesz aki közbenjárjon a család érdekében az Égnél.

(33) A mondás talán a 9. mondás folytatása, mint a Konfuciusz javasolta szertartások ősiségének egyetlen bizonyítéka.

(34) A nagytemplom (t'ai-miao) a Csou-ház bölcsének és Lu fejedelmei őseinek, Csou-kung-nak szentelt templom Lu-ban, ahová Konfuciusz csak főhivatalnokként léphetett be.

(35) A Cou-beli ember fia - Konfuciusz, akinek apja Cou-ban volt hivatalnok.

(36) Ting fejedelem - Lu uralkodója I. e. 508-tól 494-ig.

(37) Kuan-c'ü - a Si-king első dalának első két szava. A vers egyszerű szerelmi dalocska, amelynek legalább a hangulatából igyekszik Konfuciusz levonni valami morális tanulságot.

(38) Cai Wo - Cai Jü, Konfuciusz békétlenkedő, élesnyelvű tanítványa, akinek további szerepléseit érdemes figyelemmel kíséreni.

(39) A föld-oltárok szidalmazására azért kerülhetett sor, mert a régi mondák szerint, s bizonnyal a valóságban is, valaha emberáldozatokat mutattak be a földistenek oltárain, s az emberáldozat emléke Konfuciusz idejében még nem volt nagyon távoli, sőt, számolni kellett a szokás felelevenedésével is.

(40) Kuan Csung - Kuan Ji-wu, a kínai történeti legendák egyik leghíresebb alakja. A hagyomány szerint C'i fejedelemség Huan nevű uralkodójának (i. e. 685-641) főminisztere volt, aki bölcsességével urát hozzásegítette, hogy - első ízben a Nyugati Csou birodalom szétesése óta - hegemoniát szerezzen magának. Alacsony származása miatt később az antipatriarchális ideológiák eszményi bölcse lett. Konfuciusz, aki máshelyütt dicsérni fogja, itt szemére veti, hogy "nem ismerte a szertartásokat", azaz rangját nem illető vállalkozásokra és szokásokra vetemedett.

(41) Ji - egy faluközpont Wei határvidékén, ahová Konfuciusz azután érkezett, hogy Lu-beli hivataláról lemondott és elhagyta hazáját.

(42) A Sao-tánc Sun-nak, a mitikus Jao császár utódának tánca, a Wu-tánc pedig Wu-wang-nak, a Csou-dinasztia hadvezér alapítójának ünnepi tánca.

IV.

(43) Egy régi kínai kommentár szerint a 15-23. mondásokat Ceng Sen (Ceng-ce) iskolája jegezte fel.

V.

E fejezetben főképpen Konfuciusznak tanítványairól és másokról aló ítéletei olvashatók. Ce-kung gyakori szereplése miatt feltételezik, hogy e mondásokat Ce-kung iskolája őrizte meg.

(44) Kung-je Cs'ang - Konfuciusz veje, akiről azonban semmi bizonyosat nem tudunk.

(45) Nan Jung - Konfuciusz egy tanítványa, valószínűleg a hatalmas Meng-család sarja, akihez a mester korán elhunyt bátyjának, K'ung Meng-p'i-nek a leányát hozzáadta feleségül. A fogoly Kung-je Cs'ang és az előkelő Nan Jung emlegetése szembeállításnak látszik, amely a két férfiú nemes jellemével oldódik fel.

(46) Ce-cien - Konfuciusz egy tanítványa, aki hivatalában azzal érte el sikereit, hogy jól választotta meg beosztottjait.

(47) Ce-kung-nak edényhez való hasonlítása, még ha "ékkövel díszes áldozati edényhez" is, nem nagy dicséret a mester szájából, önállótlanágára figyelmezteti a tanítványt.

(48) Zsan Jung - másképpen Csung-kung, akiről annyit tudunk, hogy "erkölcstelen" apja volt, ő azonban ellenkezőleg, kitűnt erényességével. Konfuciusz tanítványa.

(49) C'i-tiao K'ai - másképpen Ce-zso, Konfuciusz tehetséges tanítványa.

(50) Cs'e - Kung-szi Cs'e, Ce-hua, Konfuciusz tanítványa, aki kitűnt a szertartások ismeretében.

(51) Cai Jü - azonos Cai Wo-val (lásd 38. jegyzetünket).

(52) Sen Cs'ang - Konfuciusz egy kevésbé ismert tanítványa.

(53) K'ung Wen-ce - Wei-beli főhivatalnok, Konfuciusz kortársa.

(54) Ce-cs'an - Kung-szun K'iao, Cseng fejedelemség főminisztere, Konfuciusz korának legnagyobb politikusa, akinek a kis Cseng fejedelemség fennmaradását köszönhette a hatalmas Cin és Cs'u között. Az adatokból úgy látszik, politikájának lényege az volt, hogy az arisztokrácia megrendszabályozása útján erős központi hatalmat teremtett. Ezzel egyik előfutára a későbbi legizmusnak, ám egyelőre csak oly mértékig, hogy Konfuciusz is megsiratja a halálát. A Co csuan c. krónika-kommentárban gyakran olvasni róla.

(55) Jen P'ing-csung - C'i-beli főminiszter, Konfuciusz ellensége.

(56) Cang Wen-csung - egy Konfuciusz előtti időkből élt Lu-beli főhivatalnok, aki fejedelmi jogokat (pl. jóslás céljaira hatalmas teknősbéka tartását) vélt a magáénak.

(57) Ce-wen - Cs'u fejedelemség főminisztere.

(58) C'ui-ce - C'i-beli főhivatalnok, aki a hagyomány szerint i. e. 547-ben azért ölte meg fejedelmét, mert az meg akarta hódítani ugyanazt az (egyébként férjes) asszonyt, akit ő szeretett. A fejedelem meggyilkolása után magához ragadta a hatalmat, s ekkor barátja, az ugyancsak főhivatalnok Cs'en We-ce elhagyta az országot, hogy ezzel demonstrálja elítélő véleményét.

(59) Ki Wen-ce - Ki Hing-fu, Lu-beli hivatalnok.

(60) Ning Wu-ce - a hagyomány szerint egy bölcs We-i-beli hivatalnok i. e. 660 és 635 között, aki a rend felborultakor ostobának tetette magát, hogy fejedelmét megmenthesse.

(61) Konfuciusz a hagyomány szerint háromszor járt Cs'en-ben. Ez a megjegyzése első Cs'en-beli útja alatt született, hatanéves kora táján, amikor Lu-beli tanítványait még nem szívesen hagyta magukra.

(62) Po-ji és Su-c'i - legendás testvérpár a Sang-Jin-dinasztia idejéből, a kis Ku-csu fejedelemség trónörökösai. A legenda szerint apjuk a fiatalabbikra, Su-c'i-ra hagyta trónját, ő azonban nem hajlandó elfoglalni bátyja (elsőszülöttség alapján) jogos örökét. Bátyja meg az atyai paranccsal nem akart szembeszegülni, így aztán mindketten elhagyták hazájukat. Öreg korukban, a Csou-házi Wen-wang udvarában élve, amikor hiába emelték fel szavukat a hódító Wu-wang (Sang-Jin ellenes) hadjárata ellen, elhatározták, hogy nem eszik többé az új, a Csou-dinasztia kenyerét, és önkéntes éhhalált haltak a Sou-jang hegyekben. A legenda magva nyilvánvalóan a két patriarchális erény (az atyai parancs és az elsőszülöttség tisztelete) közti konfliktus, amely teljesen a patriarchális morál keretei között marad, ezért Po-ji-t és Su-c'i-t Konfuciusz mindig magasztalja, hiába szegültek ellene a mester eszményi dinasztijának, a Csou-háznak.

(63) Wei-seng Kao - Lu-beli ember, aki valószínűleg olyasmivel kérkedett a mester előtt, ami nem volt sajátja.

(64) Co K'iu-ming - eldöntetlen kérdés, hogy ez a Co K'iu-ming egy legendás régi bölcs-e, vagy pedig azonos a "Tavaszi és őszi" című krónika Co csuan című kommentárjának híres szerzőjével. Az utóbbi esetben Konfuciusz tanítványáról lenne szó.

VI.

Ez a fejezet, az előzőhöz hasonlóan, mindenekelőtt azért érdekes, mert Konfuciusz környezetéről, tanítványaihoz való viszonyáról ad képet.

(65) Ce-szang Po-ce - valószínűleg Zsan Jung egy barátja, közelebbit azonban nem tudunk róla.

(66) Zsan-ce - Zsan K'iu vagy Zsan Ju, Ce-ju.

(67) 1 fu = 6 tou és 4 seng, vagy pedig 64 seng; 1 jü = 160 seng; 1 ping = 1600 seng.

(68) Jüan Sze - Jüan Hien, Konfuciusz egyik igazságszeretetéről neves tanítványa, aki az anyagi haszonnal semmit sem törődött.

(69) A példázat megértéséhez tudni kell, hogy a Csou-szertartások szerint csak vörös színű és hibátlan szarvú állatot volt szabad feláldozni. Ha tehát az állat "szabályos", akkor származhatik "tisztátalan" tehéntől is, a szellemek mindenképpen szívesen fogadják. Emlékeztetőül: Csung-kung (Zsan Jung) méltatlan apa erényes gyermeke.

(70) A megnevezett tanítványok közül Ce-lu és Zsan K'iu valóban a Ki-család szolgálatába lépett.

(71) Min Ce-k'ien -Konfuciusz neves tanítványa, akinek elvei nem engedik, hogy a bitorló Ki-család hivatalnoka legyen, és ha nem hagynák békében, inkább északra, a Wen folyón túlra, C'i fejedelemségbe költözik.

(72) Po-ju (vagy Po-niu) - Zsan Keng, Konfuciusz egyik legjobb tanítványa.

(73) Tan-t'ai Mie-ming - másképpen Ce-jü, akit Konfuciusz visszatetsző külseje miatt nem vett fel tanítványai közé. A mester Ce-ju-hoz intézett kérdése talán éppen az ő erénye felől tudakozódik.

(74) Meng Ce-fan - Lu-beli hivatalnok. A szóban forgó csatavesztés Ai fejedelem uralkodásának 11. évében, i. e. 483-ban történt, C'i fejedelemség csapataival szemben.

(75) T'o, az előimádkozó - a Wei-beli Ling fejedelem hivatalnoka; a Szung-beli Csao - egy szép hercegi férfiú, aki féltestvér-nővérevel, Nan-ce-val folytatott szerelmi viszonyt, s amikor Nan-ce feleségül ment Ling fejedelemhez, ő ugyancsak a fejedelem udvarába került hivatalnoknak.

(76) Utalás a kor állapotaira: a dolgok megtartották régi nevüket, a régi elvek azonban sehol sincsenek már.

(77) Nan-ce - a Wei-beli Ling fejedelem felesége, aki féltestvérevel, Csao-val folytatott bűnös viszonyt. Ce-lu attól fél, hogy a bűnös fejedelemasszony meglátogatása szégyent hoz a mesterre, Konfuciusz azonban többre becsüli a szertartások előírásait.

VII.

Ez a fejezet főképpen Konfuciuszról magáról szól, önmaga és mások róla való ítéletei formájában.

(78) Az Öreg P'eng - ismeretlen bölcs, akiben egyesek Lao-ce-t, a Tao tö king állítólagos szerzőjét látják, mások pedig egy P'eng-cu nevű legendás alakot. Csu Hi, a nagy Szung-kori filozófus és filológus szerint valószínűleg azonos P'eng-hien-nel, akihez K'ü Jüan, a költő is hasonlítja magát a Li szao-ban, akiről azonban szintén nem tudunk semmi bizonyosat.

(79) Csou-kung - a Csou-házi Wen-wang fia, Wu-wang fivére, aki Wu-wang-tól Lu fejedelemségét kapta hivatalul, s akinek tiszteletét ez a fejedelemség sokáig megőrizte. Konfuciusznak legfőbb példaképe, aki álmában meg szokott jelenni neki.

(80) Három hadsereg - valójában egy hadsereg három része: az elővéd, a zöm és az utóvéd.

(81) A Wei fejedelmének megítélésre vonatkozó kérdés a hagyományos felfogás szerint azért ilyen közvetett, mert Konfuciusz tanítványaival éppen Wei területén tartózkodik. Az ilyenformán elrejtett kérdés pedig az, hogy vajon a mester helyesli-e az új fejedelem, Ling unokája tettét, aki apja Ling elsőszülött fia távollétében (amelyre azért kényszerült, mert megölte bűnös anyját, Nan-ce-t) lett fejedelem és most fegyverrel védi trónját hazatérő és jogait követelő apjával szemben? Konfuciusz válaszából Ce-kung megtudja, hogy mestere elítéli az új fejedelemnek apja ellen vívott harcát.

(82) A Változások Könyve - a Ji king, eredetileg jóskönyv, mely a konfucianizmus egyik szent könyve, kánonja lett. A mondás valószínűleg későbbi betoldás.

(83) Sö fejedelme - Sö csupán egy tartománya volt Cs'u fejedelemségnek, ennek uralkodója azonban bitorolta a királyi (wang) címet, így Sö kormányzójából fejedelem (kung) lett.

(84) A hagyomány szerint Konfuciusz Szung fejedelemségen átutaztában tanítványaival egy fa alatt foglalatzkodott, amikor Huan T'ui, Szung-beli főhivatalnok emberei rádöntötték a fát, hogy megöljék. Tanítványai nagyon megrémültek, de a mester nyugodt maradt, s állítólag ekkor született ez a mondás.

(85) Csao fejedelem - Lu uralkodója i. e. 541-től 509-ig. Wu-ma K'i - Konfuciusz tanítványa. Lu és Wu fejedelemségek uralkodócsaládjai egyaránt a Csou-dinasztiával tartották a rokonságot, mindkét család nemzetsége neve Ki volt. Mivel a nemzetségen belül tilos volt házasodni, Csao fejedelem a közös nemzetségnév elleplezésére nevezte Wu-beli feleségét Wu-meng ce-nek, Wu-beli hercegnőnek. A kis jelent hangjából, meg azért is, mert Konfuciusz a családneven szerepel, arra következtetnek, hogy ez a szövegrész nem a tanítványok műve.

(86) Gyászbeszéd - valószínűleg egy elvesztett szöveggyűjtemény, afféle szertartási kézikönyv.

VIII.

A fejezet eleje és vége a mitikus-legendás múlt nagy bölcseivel foglalkozik. A 3-7. részek: Ceng Sen (Ceng-ce) életéből való anekdoták, amelyeknek feljegyzése az ő iskolájából származik.

(87) T'ai-po - a Csou-ház ősének, T'ai-wang-nak (Wen-wang nagyapjának legidősebb fia, aki a dinasztia hagyományai szerint lojalitásból nem volt hajlandó valóra váltani apja tervét, a Sang-Jin-dinasztia meghódítását, de nem is állt szembe nyíltan az apjával, hanem elmenekült a déli barbárok közé, akiket uralma alatt egyesített. Később, a Csou-uralom megalapításakor családja ezen a címen lett Wu fejedelemség elismert dinasztiája.

(88) A Si king 195. versének három utolsó sora, nagy óvatosságra intő szavak. Ceng Sen azt az óvatosságát akarja példázni velük, amellyel teste épségére vigyázott. Minden erényes fiúnak kötelessége ugyanis, hogy szüleitől épségben kapott testét érintetlenül őrizze meg.

(89) Meng King-ce - Lu-beli főhivatalnok, a hatalmas Meng-család sarja.

(90) A két utóbbi könyv Csou-kori formájában elveszett, a Szertartások feljegyzései (Li ki) Han-kori kompiláció, ugyanennek egyik fejezete a konfuciánus zeneesztétikát foglalja magában.

(91) Cse muzsikamesterről semmit sem tudunk, s bizonytalan a luan szó refrénértelmezése is.

(92) Jao, Sun és Jü: a kínai mítoszok és legendák eszményi uralkodói. Sun nem trónöröklés útján, hanem érdemei révén lépett Jao örökébe, s Jü ugyanígy követte Sun-t. Először Jü hagyta fiára a trónt, megalapítva ezzel a Hia-dinasztiát.

IX.

A fejezet első fele Konfuciusz személyével foglalkozik.

(93) A mondat nem könnyen érthető az égi akarattól és az emberségről a mester - a Lun-jü tanúsága szerint - igen sokat beszélt. Valószínűleg úgy értendő, hogy nem akárcikinek beszélt ezekről a fontos elvekről, s ez esetben a haszon (li) elve nem a konfuciánus szövegekben általános "haszonhajhászás" értelemben fordul itt elő, hanem rokon az igazságosság (ji) konfuciánus elvével, s mint ilyen, nem elítélendő, hanem - konfuciánus szemmel - dicsérendő.

(94) A kocsihajtás és a nyilazás a Csou-korban elmaradhatatlan részei voltak az arisztokrata nevelésnek és az ünnepeknek, de szövegünk tanúsága szerint Konfuciusz nem tartotta őket az "írástudó", a "nemes ember" tudományának.

(95) Konfuciusznak ez a veszedelembé kerülése a hagyomány szerint a VII, 22-ben említett eset előtt történt, közvetlenül azután, hogy a mester elhagyta Lu-t. K'uang valószínűleg Cseng fejedelemség határán feküdt, s rajta áthaladva a mester azért került veszedelembé, mert a lakosok összetévesztették régi ellenségükkel, Jang Hu-val, a Lu-beli hivatalnokkal, és fogságba vetették, hogy megöljék. A mester a hagyomány szerint öt napig volt életveszélyben; tanítványai nagyon félték, s Konfuciusz válasza nagyon hasonló ahhoz, amit Szung-beli esetével kapcsolatban olvashattunk. Wen-wang nevének jelentése: Művelt Király.

(96) Lao - K'in Lao, másképpen Ce-k'ai vagy Ce-csang, Konfuciusz egy kevésbé ismert tanítványa. Tőle származik a kommentárszerű utolsó mondat.

(97) Utalás két mítoszra. Az egyik a feng mesemadárról szól, a "kínai fönix"-ről, amely mindig akkor jelenik meg, ha bölcs király ül a trónon, így Sun uralkodása idején a Csarnokban lehetett látni, Wen-wang idejében pedig a K'i hegyen lehetett énekét hallani. A másik mítosz szerint az ősidőkben, Fu-hi idejében a Folyó (a Huang-ho) egy lótestű és sárkányfejű szörnyet bocsátott ki magából, amelynek hátára vésve ott voltak a titkos

jósjelek. Ez utóbbi mítosznak egyébként több változata van, tartalma is felettebb kétséges, annyi azonban bizonyos, hogy Konfuciusz e mondásában - csakúgy, mint a feng madár távolmaradása - a kor méltatlanságát akarja jellemezni.

(98) Ce-lu kezdeményezésére a tanítványok arra készültek, hogy mesterüknek fejedelmet illető temetést biztosítsanak.

(99) A "kilenc keleti barbár törzs" lakóhelye Lu-tól keletre, a mai Kelet-Santung-ban lehetett. A kommentárok szerint Konfuciusz aligha akart valóban köztük költözni, csupán a Lu kormányzása feletti bírálatát akarta kifejezésre juttatni ezzel a kitöréssel.

(100) Konfuciusz a hagyományos számítás szerint 69. évében, öt évvel halála előtt tért vissza Lu-ba.

(101) A Si king 33. dalának két utolsó sora a hagyományos értelmezés szerint. Újabb felfogásban, amely nem veszi figyelembe, hogy a Lun-jü-nek ebbe a beszélgetésébe beleillik-e a feltételezhetően eredeti értelem, a dal utolsó strófája így hangzik:

Ó, ti nemes emberek!

Nem ismeritek az erényt.

Nem vagyok sem bűnös, sem követelődző;

(Hát akkor ti) miért nem vagytok jók?

(102) Ez a dal a Si king fennmaradt szövegében nem található. Konfuciusz kommentálási módszere azonban itt is világos: allegorikus értelmet magyaráz bele az egyszerű szerelmi dalocskába is.

X.

Ez a fejezet az összes többitől elüt azáltal, hogy kizárólag Konfuciusz személyét érintő, magatartását illető hagyományokkal foglalkozik. A "mester"-nek ez a fejezet csupán egyszer nevezi, a többi esetben azonban K'ung-ce-nek vagy, "a nemes ember"-nek. Feltételezhető, hogy e fejezet más hagyományanyagból való, mint a többi, s hogy lényegében a később kodifikált szertartások elveinek egy utólagos alkalmazása Konfuciusz legendás alakjára.

(103) A befejező rész valószínűleg töredékes; értelmezése igen sokféleképpen lehetséges.

XI.

E fejezetben Jen Jüan mellett Min Ce-k'ien kap kiemelkedő szerepet, s ebből, valamint a fejezetnek a többitől elütő szabadabb, gördülékenyebb stílusából arra következtetnek, hogy Min Ce-k'ien iskolája jegyezhetette fel.

(104) Konfuciusz a hagyomány szerint körülbelül hatvankét éves korában vándorolt Cs'en fejedelemségből C'ai-ba. Ekkor Cs'en főhivatalnokai attól félvén, hogy a mester a velük ellenséges Cs'u-ba megy és azt támogatja majd ellenük, elfogatták tanítványaival együtt, s hét napon át még az élelemtől is megfosztották őket.

A "tíz filozófus" "négy osztályban" való felsorolása minden bizonnyal nem Konfuciusz mondása, hanem egy kommentátor betoldása. A betoldás szerzőjéről legfeljebb annyit lehet mondani, hogy nem lehetett Ceng Sen iskolájából való, hiszen Ceng Sen neve a felsorolásból hiányzik. A híres "tíz filozófus" nevét és néhány hagyományos adatukat a Lun-jü e passzusával kapcsolatban szokás összefoglalóan áttekinteni, mégpedig a következőképpen:

1. Jen Hui (irodalmi nevén Ce-jüan): Lu-beli, Konfuciusz kedvenc tanítványa, harminc évvel fiatalabb a mesternél; egészen fiatalon lépett a tanítványok közé s harmindkét éves korában meghalt.

2. Min Szun (Min Ce-k'ien): Lu-beli, tizenöt évvel fiatalabb a mesternél, gyermeki kegyeletéről híres.

3. Zsan Keng (Po-ju vagy Po-niu): Lu-beli, hét évvel fiatalabb a mesternél, Konfuciusz őt jelölte ki utódának egyik hivatalában; betegsége miatt halt meg.

4. Zsan Jung (Csung-kung): Zsan Keng rokona, huszonkilenc évvel fiatalabb a mesternél, méltatlan apa gyermeke.
  5. Cai Jü (Cai Wo): Lu-beli, éles nyelvéről nevezetes, a Lun-jü alapján az iskola "vásott gyermekének" látszik; később C'i-ben hivatalnok lett, de oly rosszul látta el hivatalát, hogy miatta kiirtották a családját.
  6. Tuan-mu Sze (Ce-kung): Wei-beli, beszédkészségéről és gyors felfogásáról nevezetes; a mester halálát a többi tanítványnál három évvel tovább gyászolta, s mikor a többiek őt akarták megtenni az iskola fejének, visszautasította.
  7. Zsan K'iu (Zsan Ju, Ce-ju): Zsan Keng és Zsan Jung rokona, nagyjából Zsan Jung-gal egyidős, kiterjedt tudásáról nevezetes; később a Ki-család hivatalnokává lett, s állítólag ő hívta vissza a mestert Lu-ba.
  8. Csung Ju (Ki Lu, Ce-lu): Lu-beli, kilenc évvel fiatalabb a mesternél, tettvágyáról és bátorságáról nevezetes; Zsan K'iu-hoz hasonlóan ő is a Ki-család szolgálatába lépett, majd Wei-beli hivatalnok korában egy felkelés zűrzavarában lelte halálát, alig valamivel mestere halála előtt.
  9. Jen Jen (Ce-ju): Wu-beli, tehát "barbár" származású, negyvenöt évvel fiatalabb a mesternél; szintén hivatalnok lett, s zenével és szertartásokkal kormányozta a népet.
  10. Pu Sang (Ce-hia): valószínűleg Wei-beli, negyvenöt évvel fiatalabb a mesternél, igen magas kort ért meg, kitűnt a szertartások ismeretében. Konfuciusz halála után pedig hazájában, Wei-ben alapított iskolát.
- (105) Jan Jung - lásd 45. jegyzetünket. A fehér jogarról szóló verssorok a Si king 256. versében olvashatók, s lényegében hivatalnokoknak való intelmek.
- (106) Jen Ju, Jen Hiu apja ugyancsak Konfuciusz tanítványa volt, és szegénysége miatt fordult mesteréhez ezzel a kéréssel. Konfuciusz fiáról, Lu-ról semmi egyebet nem tudunk, sőt ez az utalás is eléggé bizonytalan, mert más hagyományok szerint Jen Hui korábban halt meg, mint K'ung Li.
- (107) Min-ce - Min mester, azaz Min Szun, Min Ce-k'ien.
- (108) Lehetséges, hogy nem Konfuciusz mondása. "A mester mondotta" szavakat mindenesetre a Han-kori kommentátorok toldották be. Cs'ai - Kao Cs'ai vagy Ce-kao, Konfuciusz tanítványa.
- (109) A san-zsen kifejezés valószínűleg tehetséges embert jelent, s így a mondás értelme: a tehetséges mások előtt képes járni, de az igazi tudáshoz - tanulás nélkül - nem jut el.
- (110) Ki Ce-zsan - a Ki-család fejének fia, aki Csung Ju-t és Zsan K'iu-t szolgálatába akarja fogadni, s véleményt kér róluk Konfuciusztól. A mester válaszából kiderül, hogy ő a fejedelem szolgálatát tartja helyénvalónak, a Ki-család szolgálatát pedig nem helyesli.

XII.

- (111) Sze-ma (vagy Sze-ma Niu) - Szung-beli arisztokrata, Konfuciusz ellenségének, Huan T'ui-nak a fivére. Az 5. bekezdésben következő felkiáltása azt jelenti, hogy fivérét - Konfuciuszhoz való viszonya miatt - nem tekinti fivérének.
- (112) Ki Ce-cs'eng - Wei-beli főhivatalnok.
- (113) Konfuciusz a hagyományos számítás szerint harmincöt éves kora táján (i. e. 516 körül) járt C'i fejedelemségben, s ott a "társadalmi viszonyok" felfordulását találta, ezért szögezi le a kérdezősködő King fejedelemnek ezeket az elveket a kormányzás alapelveként.
- (114) Mivel Ce-lu "egyet sem aludt a ígéretei fölött", mindkét fél megbízhatik benne, ezért "fél-szóval is el tudna dönteni egy pert".
- (115) Ki K'ang-ce kérdéseire és Konfuciusz válaszaihoz emlékeztetőül: Ki K'ang-ce a "három család" egyikének feje, aki jogtalan hatalmat bitorol a fejedelem rovására, s a mester szerint ez a kormányzás bajainak legfőbb oka.
- (116) A mítoszbeli Sun császárnak két kiváló minisztere volt: Kao-jao és Jü (a későbbi uralkodó). T'ang - a Sang-Jin-dinasztia megalapítója, aki ugyancsak kiváló minisztert talált magának Ji-jin személyében.

XIII.

Figyelemre méltó, hogy ez a fejezet viszonylag sokat emlegeti Wei fejedelemséget. Wei volt Ce-kung hazája, s itt élt a mester halála után egyik tanítványa, Jüan Hien.

(117) A hagyomány szerint ez a beszélgetés i. e. 484-ben vagy 485-ben történt, amikor Konfuciusz hosszú vándorlása után hazatérni készült. A mester Wei-ben a "társadalmi viszonyok" összezavarodásának volt tanúja (vö. 77. és 81. jegyzetünkkel). Hogy a "nevek kijavításának" gondolata, mely később egész filozófiai iskola kiindulópontja lett, valójában mit jelent Konfuciusz elméletében, azt világosan elénk tárja a XII, 11.

mondása: "A fejedelem legyen fejedelem, az alattvaló legyen alattvaló..." és így tovább. (118) A Csou-dinasztia (eszményesített) virágzása idején Csou-kung uralkodott Lu-ban, Wei-ben pedig fivére, K'ang-su. A mondás értelme: a két fejedelemség most is együtt halad, de most a hanyatlás útján.

(119) Kung-ce King - King herceg, Wei-beli főhivatalnok.

(120) Kü-fu - egy faluközpont Lu nyugati határvidékén.

XIV.

E fejezetet a kínai kommentátorok Konfuciusz tanítványa, Jüan Hien művének tartják. Jüan Hien azonos a VI, 3-ban emlegetett Jüan Sze-vel, irodalmi neve Ce-sze. Lu-ból vagy Szung-ból származott, a mester halála után visszavonultan élt Wei-ben.

(121) Csu Hi szerint ez a mondat Jüan Hien kérdése.

(122) Nan-kung Kuo - valószínűleg Lu-beli hivatalnok (Csu Hi szerint Nan Jung, Konfuciusz tanítványa).

(123) Hou Ji - a mitikus Hia-dinasztia egyik minisztere, híres íjász, aki magához ragadta az uralkodói hatalmat, de egy minisztere, Han Cso megölte, feleségül vette asszonyát és fiút nemzett vele: a nagy erejű Ao-t, akit később szintén erőszakkal távolítottak el a trónról. A szöveg velük állítja szembe Jü-t, a Hia-dinasztia folyószabályozó megalapítóját, és Hou Ci-t, a mítoszbeli Sun császár földművelés-miniszterét, a Csou-ház őseit (ezért lett a szöveg szerint ő is "birtokosa az égalattinak").

(124) Cseng fejedelemség főminisztere Ce-cs'an volt (lásd 54. jegyzetünket), akinek politikáját ez a mondás azért dicséri, mert jól értett ahhoz, hogy hivatalnokait képességeiknek megfelelően dolgoztassa.

(125) Ce-szi - valószínűleg szintén Cseng-beli hivatalnok, de azonosítják egy Cs'u-beli tisztségviselővel is, aki önzetlenségéről volt nevezetes. (Nem tévesztendő össze Ce-sze-vel!)

(126) Kuan Csung - lásd 40. jegyzetünket. Figyelemre méltó, hogy a III. fejezetben olasható elítélő véleménnyel szemben itt Ce-cs'an-nal együtt szerepel, s Konfuciusz dicséri. (Vö. még 54. jegyzetünkkel.)

(127) Meng Kung-cs'o - a Lu-beli Meng-család feje, akit Konfuciusz hazája főhivatalnokai közül a legtöbbre becsült. A Csao- és a Wei-család: Cin fejedelemség három nagy családjából kettő. E családok sokkal nagyobb területeket kormányoztak, mint a kicsiny T'eng és Szie fejedelemségek, mégis, Konfuciusz mondása az állami kormányzást ítéli nehezebbnek.

(128) Cang Wu-csung - bölcs Lu-beli hivatalnok, a Konfuciuszt megelőző nemzedék egyik híressége; Cang Wen-csung (lásd 56. jegyzetünket) unokája.

(129) Pien-beli Csuang-ce - Pien faluközpont bátorságáról híres hivatalnoka, Csuang.

(130) Kung-su Wen-ce - híres Wei-beli hivatalnok.

(131) Kung-ming Kia - valószínűleg Kung-su Wen-ce tanítványa.

(132) Cang Wu-csung (lásd 128. jegyzetünket) családjának a Meng-családdal való ellenségeskedése miatt kénytelen volt Lu-ból Csu-ba menekülni. Családjában azonban nem nélkülözhetette fejét az ősöknek szánt áldozatokban, ezért Cang Wu-csung visszatért a család birtokában levő Fang-ba, s azt kérte a fejedelemtől, nevezze ki családfőnek egyik féltestvérét, fehéret kinevezéssel biztosítja családjának további birtokjogát, ellenkező esetben maga tartja birtokában Fang-ot. (Ez a fenyegetés valószínűleg azt jelenti, hogy ha a fejedelem nem nevezi ki Fang hivatalnokává, tehát haszonélevelezőjévé a féltestvérét,

meghagyva birtokában a családot, akkor ő kinevezés nélkül is ellátja majd ezt a "hivatalt", csak hogy az adójövedelemből semmit sem juttat a fejedelemelemnek.) Konfuciusz azt kifogásolja, hogy Cang Wu-csung - Fang birtokban tartásával - nyomást gyakorolt a fejedelemelemre, tehát egy család nyomást gyakorolt az államra.

(133) A C'i-beli Huan fejedelemelem (Kuan Csung ura, i. e. 685-641) és a Cin-beli Wen fejedelemelem (i. e. 636-626): az ún. öt hegemon uralkodó közül kettő. Konfuciusz kettőjükéről való eltérő ítélete, függetlenül attól, hogy személyükre nézve találó lehet-e, vagy sem, megmutatja felemlés magatartását a központosító törekvésekkel szemben. Ebből a szempontból különösen tanulságos e fejezet két következő beszélgetése (17. és 18.).

(134) A Wei-beli Ling fejedelemelem (i. e. 533-492) "erkölcstelenségéhez" lásd 77. jegyzetünket. Országá azonban mégsem pusztult el, mert kiváló hivatalnokai vannak: Csung-su Jü, aki azonos K'ung Wen-ce-vel (vö. V, 14.); T'o imamester (vö. VI, 14.); és Wang-szun Kia (vö. III, 13.).

(135) A számítások szerint Cs'en Heng (Cs'en Cs'eng-ce) i. e. 481-ben, két évvel Konfuciusz halála előtt gyilkolta meg Kien nevű fejedelmét C'i-ben. A mester Lu fejedelmét megpróbálja rávenni, hogy indítson büntető expedíciót C'i ellen, mert veszedelmet lát a fejedelemelemgyilkosságban, de a fejedelemelem a "három család" (Ki, Meng, Su) fejeihez küldi őt, s Konfuciusz - állami rangját és uralkodója parancsát mérlegelve - el is megy a családfőkhöz, azok azonban, maguk is "bitorlók" lévén, nem látják büntetendőnek a C'i-ben történeteket.

(136) K'ü Po-jü - Wei-beli főhivatalnok, Konfuciusz vendéglátója, barátja és tanítványa Wei-ben.

(137) Wei-seng Mou - valószínűleg egy Lu-beli bölcs, aki visszavonult a világtól, azaz hivatalviseléstől; alighanem élemedett korú, mert különben nem szólíthatná meg Konfuciuszt a személynevével (K'iu).

(138) Kung-po Liao - magasrangú Lu-beli hivatalnok. Ce-lu a Ki-család szolgálatában áll és Konfuciusz tanait próbálja átültetni a gyakorlatba. Megrágalmaztatása tehát támadás a mester tanai ellen. S amikor egy másik hivatalnok, De-fu King-po figyelmezteti Konfuciuszt a veszélyre, ő ismét az Ég akaratában bizakodik.

(139) A szöveg értelme vitatható.

(140) A Kőkapu valószínűleg Lu és C'i között állott, "a kapu őre" pedig talán a híres, világtól visszavonult "hét bölcs" egyike.

(141) A Si king 34. dalának két sora, amelynek idézése itt valami olyasmit illusztrál, hogy alkalmazkodni kell a feltételekhez. Az ember, aki Konfuciusz kapuja előtt "szalmakosárral a hátán" elmegy, valószínűleg egy világtól visszavonult bölcs. A mester válasza arról tanúskodik, hogy elítéli a hivatalviselésről való lemondást.

(142) Kao-cung - a Sang-Jin-dinasztia egyik nagy királya, Wu-ting.

(143) Jüan Zsang - Konfuciusz egy régi, öreg ismerőse, akit, azért nevez rablónak, mert valami okból semmit sem tett életében.

(144) K'üe - egy igen vitatott hagyomány szerint Konfuciusz egy hasonló nevű faluban élt és tanított.

XV.

E fejezet tartalmilag az előző folytatása; szerzőségéről semmit sem tudunk.

(145) Vö. IV, 15.

(146) A "tétlenség" (wu-wei) elve később igen nagy szerepet játszik a taoista filozófiában. Itt csupán annyit jelent, hogy Sun kiváló miniszterekre bízta az ügyek intézését s ő maga csak erkölcsi példát mutatott nekik.

(147) Jü, az írnök - Wei-beli hivatalnok, aki "olyan volt, akár a nyíl", azaz egyenes, becsületes. K'ü Po-jü - lásd XIV, 26. és a 136. jegyzet.

(148) Cang Wen-csung (lásd 56. jegyzetünket) nem segítette magas hivatalba a kiváló képességekkel rendelkező Csan Hu-t, a kis Liu-hia falu hivatalnokát, Liu-hia Hui-t, mert féltékeny volt a tehetségére. A Wei-beli Kung-su Wen-ce másképp cselekedett: XIV, 19.

(149) Három dinasztia - a legendás Hia-, Sang-Jin- és Csou-dinasztia.

XVI.

A többszöri "K'ung-ce" megjelölés, valamint néhány stiláris meggondolás alapján feltételezik, hogy e fejezet vagy legalább egy része a C'i-beli hagyományok feljegyzése, és valamivel későbbi, mint a többi fejezetek.

(150) Csuan-jü - kicsiny terület Lu-ban, amelynek főnökét a Csou-dinasztia elismerte azáltal, hogy a Meng hegység áldozatainak ellátásával bízta meg. Csuan-jü azonban közel volt a Ki-család birtokában levő Pi-hez, ezért a Ki-család feje meg akarta hódítani. Két hivatalnok, Zsan K'iu és Csung Ju tanácsot kért Konfuciusztól, s a mester szemükre veti, hogy támogatják a jogtalanságot. A beszélgetés megítélésében nehézséget okoz, hogy Konfuciusz két tanítványa egyes feljegyzések szerint nem egy időben volt a Ki-család hivatalnok, s figyelmünkre méltó, hogy Konfuciusz szavait közvetlenül csak Zsan K'iu-hoz intézi.

(151) Csou Zsen - állítólag egy régi írnok, történetíró.

(152) A "három Huan" leszármazottai - a Ki-, Meng- és Su-család, akik egyaránt Huan fejedelemtől származtatják magukat.

(153) A C'i-beli King fejedelem - lásd 113. jegyzetünket. Po-ji és Su-c'i - lásd 62. jegyzetünket. Az idézetsorok a fennmaradt szövegben nem itt, hanem a XII, 10. végén szerepelnek, ott azonban teljesen értelmetlenek, ezért ide szokás áthelyezni, ahol viszont láthatóan hiányzik egy idézet.

(154) Megjegyzik, hogy Cs'en K'ang (Ce-k'in) itt is, mint az I, 10.-ben, mástól tudakozódik Konfuciusz szavai felől.

(155) Ez a rész semmiféle kapcsolatban nincs a Lun-jü más részeivel, valószínűleg véletlen folytán került a szövegbe.

XVII.

E fejezetet megkísérelték az előzővel rokonítani.

(156) Jang Huo - más nevén Jang Hu, a Ki-család főminisztere, aki i. e. 505 táján magához ragadta az egész családi hatalmat és az egész fejedelemség feletti uralomra tört. Terveihez meg akarta szerezni Konfuciusz támogatását, akinek viselkedéséből és óvatos, de elhárító válaszaiból azonban láthatjuk, hogy a bitorlónak még akkor sem volt hajlandó szolgálatába lépni, ha az maga is bitorló (ti. Ki-család) ellen lázadt fel.

(157) Wu-cs'eng-ben Jen Jen (Ce-ju), a Wu-beli, "barbár" származású, a szertartások ismeretében kitűnt Konfuciusz-tanítvány volt a kormányzó.

(158) Kung-san Fu-zsao - a Ki-család ellen fellázadt Jang Huo segítőtársa, Pi kormányzója. Mint Jang Huo, ő is hivatalt kínált Konfuciusznak, s érdekes, hogy a mester - bár végül mégsem vállalkozik rá - hajlik a dologra, mert felcsillan előtte a lehetőség, hogy ezen az úton segítse vissza elvesztett jogaiba a régi Csou-dinasztiát.

(159) Pi Hi - Cin-beli családi hivatalnok, aki Csung-mou-t kezébe kaparintva fellázadt a Csao-család ellen, s ugyancsak meghívta magához Konfuciuszt. A mester most sem megy, de most sem azonnal utasítja el magától a hivatali ténykedés lehetőségét.

(160) A bíbor nem tartozik a tiszta, "szabályos" színek közé. Cseng muzsikájához vö.: XV, 10.

(161) Zsu Pei - kisebb Lu-beli hivatalnok lehetett, de egyebet nem tudunk róla.

(162) Cai Jü (Cai Wo) lázadó szelleme a XI, 2. kivételével mindenütt, ahol vele találkozunk, egy-egy Konfuciusztól nagyrabecsült dolgot kifogásol. Egyszer a "három dinasztia" föld-oltárait szólja meg (III, 21.), máskor arról olvasunk hogy nappal is ágyban lustálkodik (V, 9.), harmadikban pedig szinte gúnyos, provokatív kérdést tesz fel az emberség erényének határáról (VI, 24.), ám most a legvakmerőbb: szembeszegül a hároméves gyász előírásával.

XVIII.

A fejezet főleg legendás és történeti személyekről, visszavonult bölcsekről szól, s feltételezik, hogy szintén a C'i-beli hagyományanyagból való.

(163) A hagyomány szerint a Sang-Jin-dinasztia utolsó uralkodója, a zsarnok Csou (vagy Csou-szin) rabszolgaként fogságban tartotta egyik nagybátyját, "Ki fejedelemét", mert az figyelmeztetni merete zsarnokságára, másik nagybátyját, Pi-kan-t pedig kivégeztette, nála idősebb féltestvére, "Wei fejedelem" pedig, látva a dinasztia közelgő pusztulását, elhagyta az udvart.

(164) A Liu-hia-beli Hui sorsához lásd: XV, 13. és a 148. jegyzetet.

(165) Vö.: XII, 11.; XVI, 12.

(166) Cei-jü a hagyomány szerint Cs'u-beli visszavonult bölcs volt, aki a bolondság álarcát öltötte magára, s találkozáván Konfuciussszal, rá akarja venni, hogy vonuljon vissza a közélettől. A híres találkozás egy változata olvasható a taoista Csuang-ce műveinek IV. fejezetében is.

(167) A két földművesnek ment, világtól visszavonult bölcsről semmi egyebet nem tudunk.

(168) Po-ji és Su-c'i - lásd 62. jegyzetünket. Jü-csung - talán azonos Wu-csung-gal, T'ai-po fivérével, aki T'ai-po-val együtt vonult vissza a Wu-beli barbárok közé (lásd 87. jegyzetünket). Ji-ji és Csu Csang - azonosíthatatlan nevek. A Liu-hia-beli Hui-hoz vö.: XV, 33.; XVIII, 2. Sao-lien - egy feljegyzés szerint a keleti barbárok közül származott, de nagyon tisztelte a kínai szertartásokat.

(169) Cse muzsikamesterhez vö.: VIII, 15. A többi Lu-beli muzsikusról semmit sem tudunk, a szövegből csak annyi világos, hogy a kormányzás állapota készítette őket a tüntető visszavonulásra. - A 9-11. részek utólagos betoldások lehetnek.

(170) A felsorolt fivérekről semmi közelebbit nem tudunk, felsorolásuk értelme is bizonytalan. Talán azt akarja aláhúzni, milyen erényes volt az a kor, amelyben egyetlen anyától négy kiváló ikerpár születhetett.

XIX.

E fejezetben egyetlen Konfuciusz-mondás sem szerepel, ehelyett érdekes képet kapunk tanítványai versengéséről a mester halála után.

(171) Meng Csuang-ce - a nagy Meng-család sarja, aki nem sokkal Konfuciusz halála után lett a család feje. Ceng Sen azért dicséri, mert atyja halála után három évig (a gyász ideje alatt) semmit sem változtatott atyja intézményein. A szülőtisztelet (hiao) egyébként Ceng-Sen kedvenc erénye; a hagyomány neki tulajdonítja a Hiao king című könyv szerzőségét.

(172) Jang Fu - Ceng Sen hét tanítványának egyike.

(173) Csou király - lásd 163. jegyzetünket.

(174) Kung-szun Cs'ao - ismeretlen, nevéből ítélve talán Wei fejedelmi családjából való személy. Konfuciuszt bizalmasan Csung-ni-nak, "másodszületett Ni"-nek nevezi.

(175) Su-szun Wu-su - a harmadik Lu-beli hatalmasság, a Su-család sarja. Ce-fu King-po-hoz vö.: XIV, 38.

(176) Cs'en Ce-k'in (vö.: I, 10.; XVI, 13.), mint ebből a megjegyzéséből is látszik, sajátos helyet foglalhatott el a tanítványok között. A mesterrel beszélgetni sohasem látjuk, s most úgy tűnik, nem volt jó viszonyban vele.

XX.

A fejezet nyilvánvaló célja: Konfuciuszt elhelyezni a régi idők szentjeinek sorában.

(177) Az I. rész valószínűleg a Su king különböző részeiből készült kompiláció. Jao, Sun és Jü alakjához lásd 92. jegyzetünket.

(178) T'ang - a Sang-Jin-dinasztia megalapítója, a Hia-dinasztia (ennek alapítója Jü, utolsó királya pedig a zsarnok Kie) uralmának megdöntője. Az Uralkodó miniszterei: az erényes hivatalnokok.